

Organizacja i Architektura Komputerów

prof. dr hab. inż. Ryszard Pełka

e-mail: rpełka@wisisz.edu.pl

Wprowadzenie

1

Literatura

- [1] W. Stallings, *Organizacja i architektura komputerów*, WNT, 2004 (tłum. wydania 4)
- [2] B.S. Chalk, *Organizacja i architektura komputerów*, WNT, 1998
- [3] P. Metzger, *Anatomia PC*, Helion, 2007
- [4] A. Kowalczyk, *Asembler*, Croma, 1999
- [5] A. Skorupski, *Podstawy budowy i działania komputerów*, WKŁ, 2005

Literatura uzupełniająca

- [1] D.A. Patterson, J.L. Hennessy, *Computer Organization and Design: The Hardware/Software Interface*, Morgan Kaufmann, 3rd edition, 2005
- [2] J.P. Hayes, *Computer Architecture Organization*, McGraw-Hill, 4th edition, 2002
- [3] W. Stallings, *Computer Organization and Architecture*, Prentice Hall, 6th edition, 2003

Internet

- [1] Computer Architecture WWW Home Page
<http://www.cs.wisc.edu/~arch/www>
strona Uniwersytetu Wisconsin
- [2] AMD web site
<http://www.amd.com>
- [3] Intel Developer's Site
<http://developer.intel.com>

5

Plan przedmiotu (cd.)

- Historia i ewolucja komputerów
 - wpływ technologii na rozwój komputerów
 - **wydajność komputerów**
 - programy testujące wydajność (benchmarki)
- **Arytmetyka komputerów**
 - kody liczbowe, konwersja kodów
 - operacje arytmetyczne
 - arytmetyka zmiennopozycyjna
- Układy i bloki cyfrowe
 - bramki, przerzutniki, rejestrysty, liczniki, multipleksery
 - półsumator i sumator
 - jednostka arytmetyczno-logiczna ALU
 - układy mnożenia i dzielenia

6

Plan przedmiotu (cd.)

- Procesor (CPU)
 - **standardowa architektura procesora**
 - jednostka wykonawcza i sterująca
 - cykl wykonania rozkazu
 - stos
 - przerwania
- Architektury współczesnych procesorów
 - ogólna **architektura procesorów IA-32 i IA-64**
 - rejestrysty
 - segmentacja pamięci

Plan przedmiotu (cd.)

- **Język asemblera**

- język asemblera i wysokiego poziomu
- tryby adresowania argumentów
- formaty instrukcji
- lista instrukcji (ISA), grupy instrukcji
 - instrukcje przesłań
 - operacje arytmetyczne
 - operacje logiczne, operacje na bitach
 - skoki, pętle, instrukcje sterujące
- przykłady programów
- makroasemblerы
- debugery

9

Plan przedmiotu (cd.)

- Pamięć

- technologie wytwarzania pamięci
- pamięci RAM, SRAM, DRAM
- pamięci ROM, PROM, EEPROM i Flash
- współpraca procesora z pamięciami
- bezpośredni dostęp do pamięci (DMA)
- segmentacja i stronicowanie
- pamięć wirtualna

10

Plan przedmiotu (cd.)

- **Potok instrukcji (pipeline)**

- działanie przetwarzania potokowego
- przewidywanie skoków
- optymalizacja potoku instrukcji
- przykłady implementacji

- **Architektura superskalarna**

- przykłady procesorów

11

Egzamin

- pisemny test

- około 10 zadań sprawdzających znajomość głównych zagadnień poruszanych na wykładach
- zadania koncepcyjne i rachunkowe
- tematyka w całości związana z wykładem
- szczegółowe zagadnienia egzaminacyjne i przykłady zadań – **w trakcie wykładu**

13

Architektura i organizacja (1)

- **Architektura** to atrybuty komputera „widoczne” dla programisty:

- lista instrukcji, liczba bitów stosowana do reprezentacji danych, mechanizm I/O, techniki adresowania
- np. czy dostępna jest operacja mnożenia?

- **Organizacja** oznacza sposób implementacji architektury

- sygnały sterujące, interfejsy, technologia wykonania pamięci itp.
- np. czy mnożenie jest realizowane sprzętowo, czy przez sekwencję dodawań?

15

16

Plan przedmiotu (cd.)

- **Pamięć cache**

- hierarchia systemu pamięci
- metody odwzorowywania pamięci cache
- spójność pamięci cache

10

Plan przedmiotu (cd.)

- **Architektura RISC**

- Podstawowe własności
- Banki i okna rejestrów
- Przetwarzanie potokowe w architekturze RISC
- Przykłady procesorów
- Porównanie architektur RISC i CISC

- **Architektura VLIW**

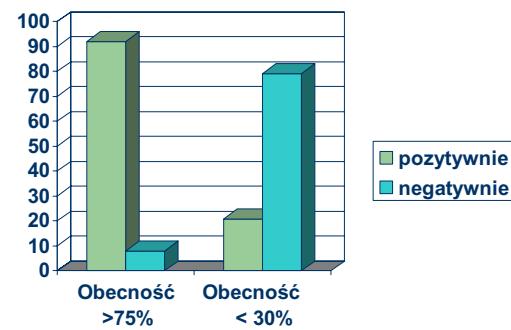
- **Zagadnienia fakultatywne:**

- Przetwarzanie równolegle, systemy wieloprocesorowe
- **Architektury wielordzeniowe**

- **Podsumowanie**

12

Wyniki i obecność na wykładach

Dane z roku akademickiego 2006/2007 – dla wybranych grup studentów poddanych ankietyzacji

14

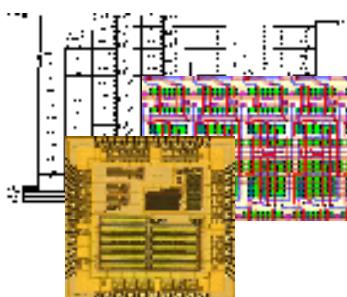
Architektura i organizacja cd.

... the attributes of a [computing] system as seen by the programmer, i.e. the conceptual structure and functional behavior, as distinct from the organization of the data flows and controls the logic design, and the physical implementation.

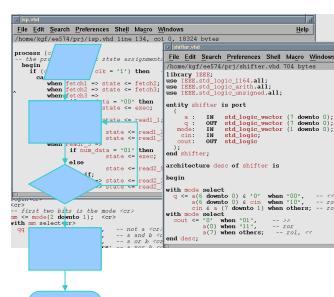
– Amdahl, Blaaw, and Brooks, 1964

(...atruty systemu komputerowego widziane przez programistę, tzn. koncepcyjna struktura i zachowanie funkcjonalne, w odróżnieniu od organizacji przepływu danych, sterowania układami logicznymi i fizycznej implementacji)

Architektura i organizacja cd.

Hardware Design

Software Design

17

Architektura i organizacja cd.

Architektura komputera =
architektura listy instrukcji + ...

19

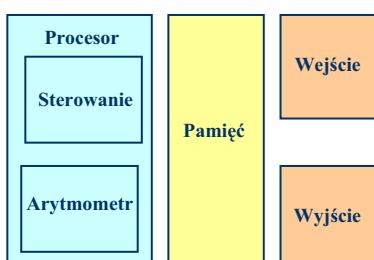
Przykłady ISA (Instruction Set Architecture)

• Digital Alpha	v1, v3 ...	1992
• HP PA-RISC	v1.1, v2.0	1986
• Sun Sparc	v8, v9	1987
• MIPS / ARM	MIPS I, II, III, IV, V, 10k, 20k, ARM7, ARM9, ARM11, Cortex	1986
• Intel / AMD	8086, 80286, 80386, 80486, Pentium, MMX, Pentium II, III, IV, ...	1978

21

Bloki funkcjonalne komputera

Od 1946 r. komputery niezmiennie składają się z 5 tych samych bloków:

23

Architektura i organizacja cd.

- wszystkie procesory Intel x86 mają podobną podstawową architekturę
- to zapewnia zgodność programową
 - przynajmniej w dół (*backward compatibility*)
- organizacja poszczególnych wersji procesorów Intel x86 jest różna

18

Ewolucja pojęcia „architektura”

- 1950s to 1960s: Computer Architecture Course: [Computer Arithmetic](#)
- 1970s to mid 1980s: Computer Architecture Course: [Instruction Set Design, especially ISA appropriate for compilers](#)
- 1990s: Computer Architecture Course: [Design of CPU, memory system, I/O system, Multiprocessors, Networks](#)
- 2010s: Computer Architecture Course: [Self adapting systems? Self organizing structures?](#) [DNA Systems/Quantum Computing](#)

John Kubiakowicz, Berkeley University

20

Funkcje i główne bloki komputera

- Funkcje
 - przechowywanie danych
 - przesyłanie danych
 - przetwarzanie danych
 - funkcje sterujące
- Bloki funkcjonalne
 - pamięć
 - podsystem I/O
 - procesor (arytmometr)
 - procesor (układ sterujący)

22

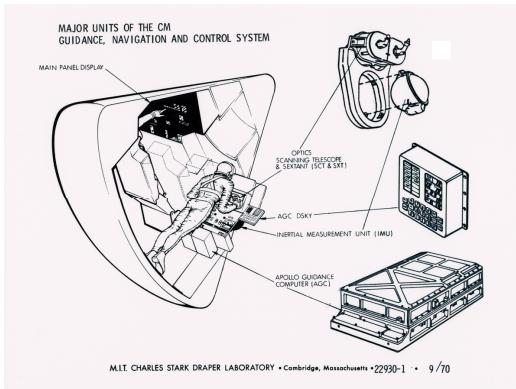
... ale różnią się wydajnością

<http://hrst.mit.edu/hrs/apollo/public/index.htm>

24

Komputer statku Apollo

25

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

Komputer statku Apollo cd.

26

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

Komputer statku Apollo cd., źródło: M.I.T.

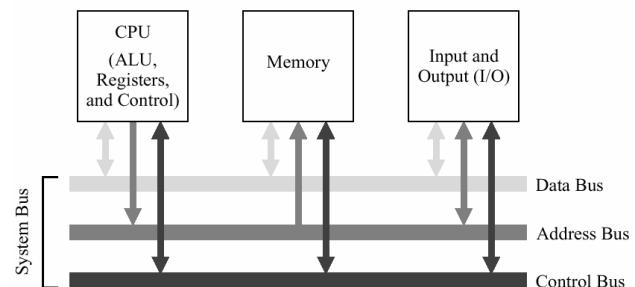
Apollo Guidance Computer (AGC)

- Word length: 16 bits (15 bits data + parity bit)
- First computer using integrated circuits (ICs)
- **Magnetic core** memory
 - Fixed memory (ROM): 36,864 words
 - Erasable memory (RAM): 2,048 words
- Number of instructions: 34
- Cycle time: 11.7 µsec
 - Clock frequency: 85 kHz (!)
- Number of logic gates: 5,600 (2,800 packages)
- Weight: 30 kg
- Power consumption: 70 W

27

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

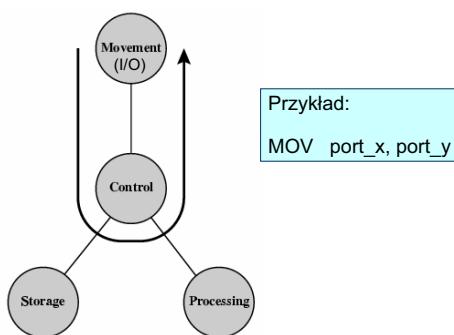
Struktura komputera

28

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

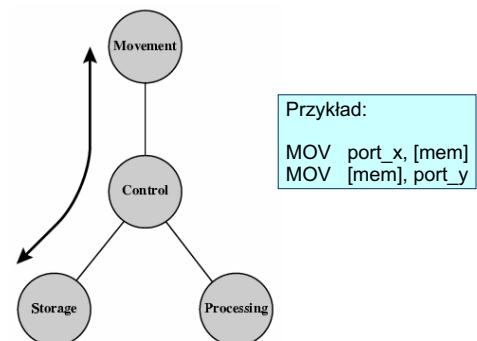
Operacja 1 – przesyłanie danych

29

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

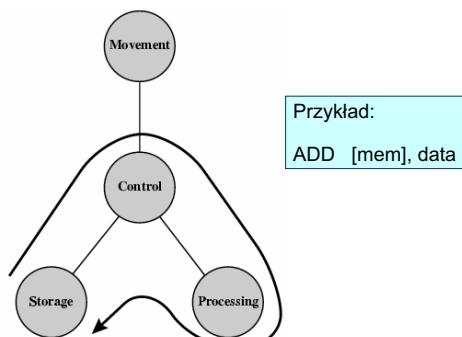
Operacja 2 – pamiętanie danych

30

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

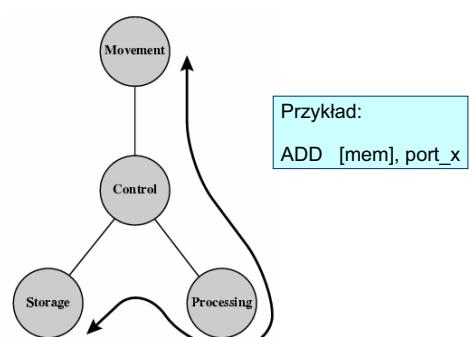
Przetwarzanie z/do pamięci

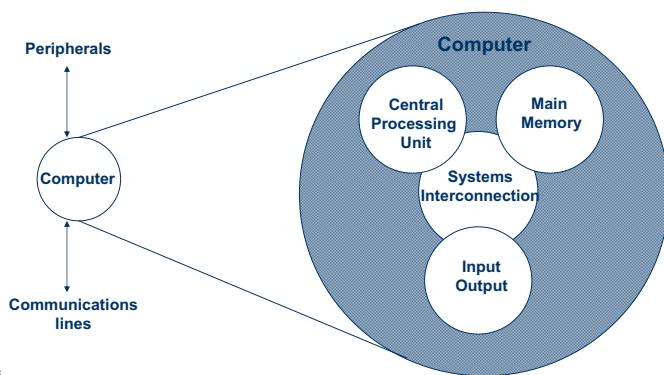
31

32

Przetwarzanie z pamięci do I/O

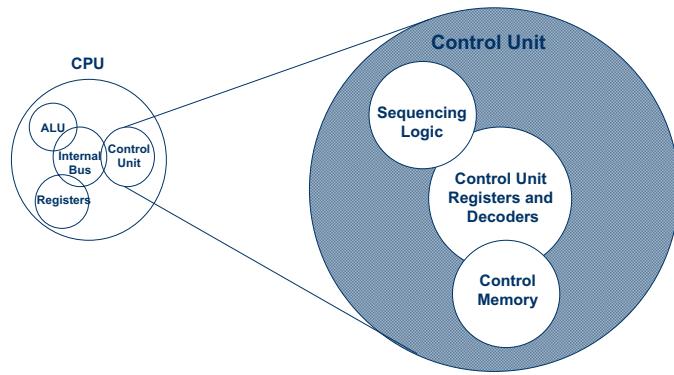

Struktura komputera – wysoki poziom

33

Struktura układu sterowania

35

Podstawowe pojęcia

- **Pamięć**
 - w ogólnym znaczeniu – blok funkcjonalny do przechowywania informacji na określonym nośniku (zwykle magnetycznym lub półprzewodnikowym)
 - pamięć RAM – pamięć półprzewodnikowa zbudowana z przerzutników (SRAM) lub tranzystorów MOS (DRAM)
- **Rejestr**
 - pamięć o niewielkiej pojemności (najczęściej 8, 16, 32 lub 64 bitów) wbudowana do procesora lub innego układu cyfrowego VLSI, wykonana zwykle jako SRAM (zbiór przerzutników)
- **ALU (arithmetic-logic unit)**
 - arytmometr, główny element bloku wykonawczego procesora zdolny do realizacji podstawowych operacji arytmetycznych i logicznych
- **FP (floating-point)**
 - zmiennoprzecinkowy zapis liczb (znak, mantysa, wykładnik)

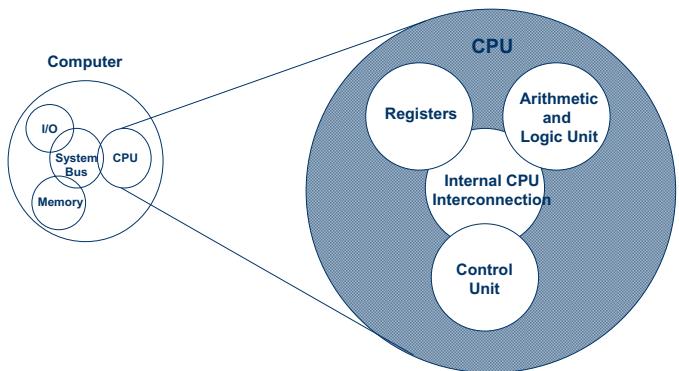
37

Podstawowe pojęcia cd.

- **Język asemblera**
 - język programowania operujący elementarnymi instrukcjami zrozumiałymi dla procesora
- **Język wysokiego poziomu** (C, C++, C#, Python, Java)
 - język programowania operujący złożonymi instrukcjami, niezrozumiałymi dla procesora; program przed wykonaniem musi być przetłumaczony na język asemblera
- **Szyna, magistrala**
 - zbiór linii przesyłających sygnały między blokami cyfrowymi systemu (adresy, dane, sygnały sterujące)
- **I/O – input/output**
 - układy wejścia/wyjścia do komunikacji z otoczeniem

39

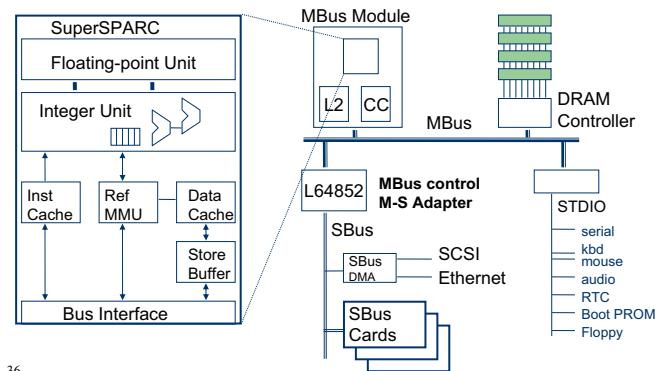
Struktura CPU

34

Przykładowa organizacja

TI SuperSPARC™ TMS390Z50 in Sun SPARCstation20

36

Podstawowe pojęcia cd.

- **Pamięć cache**
 - nazywana podręczną lub kieszonową – dodatkowa pamięć buforowa umieszczona między główną pamięcią komputera (operacyjną) a procesorem; jej zadaniem jest przyspieszenie komunikacji procesora z pamięcią główną
- **Potok instrukcji (pipeline)**
 - ciąg instrukcji (zwykle kilku lub kilkunastu) pobranych przez procesor i wykonywanych etapami, tak jak na taśmie produkcyjnej
- **Procesor superskalarny**
 - procesor z wieloma potokami instrukcji i wieloma układami wykonawczymi (arytmometrami)
- **Zegar**
 - generator impulsów taktujących bloki funkcjonalne systemu cyfrowego

38

Podstawowe pojęcia cd.

- **Architektura CISC** (np. Pentium)
 - *Complex Instruction Set Computer*
 - procesor wykorzystujący bogaty zestaw (listę) instrukcji i liczne sposoby adresowania argumentów; charakterystyczną cechą jest zróżnicowana długość instrukcji (w bajtach) i czas ich wykonania
- **Architektura RISC** (np. PowerPC, MIPS, ARM)
 - *Reduced Instruction Set Computer*
 - procesor wykorzystujący niewielki zbiór elementarnych rozkazów o zuniwersalizowanej długości i takim samym czasie wykonania

40

Podsumowanie

- Architektura komputera oznacza jego właściwości „widziane” przez programistę (struktura rejestrów, lista instrukcji itp..)
- Organizacja komputera oznacza konkretną implementację (realizację) architektury przy użyciu określonych układów i bloków cyfrowych
- Komputer składa się z 5 podstawowych elementów: układu wykonawczego, układu sterowania, pamięci, układów wejścia i wyjścia
- Układ wykonawczy i sterujący tworzą jednostkę centralną (CPU)

Organizacja i Architektura Komputerów

Ewolucja komputerów i ich architektury

1

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

ENIAC

Eckert and Mauchly

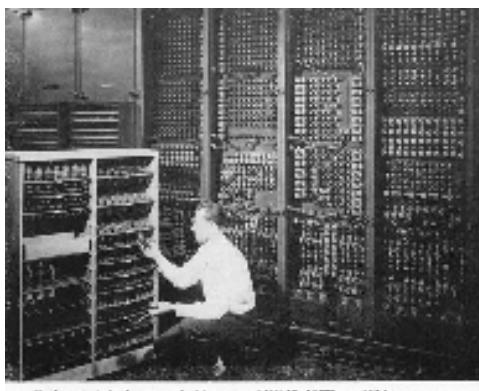
- 1st working electronic computer (1946)
- 18,000 Vacuum tubes
- 1,800 instructions/sec
- 3,000 ft³

ENIAC

3

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

ENIAC – serwis

Wymiana uszkodzonej lampy wymagała sprawdzenia 18 000 możliwości

5

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

ENIAC – parametry techniczne

- arytmetyka dziesiętna (nie dwójkowa)
- 20 akumulatorów po 10 cyfr w każdym
- programowany ręcznie przełącznikami
- 18,000 lamp, 70,000 rezystorów, 10,000 kondensatorów, 6,000 przełączników
- masa 30 ton
- powierzchnia 1,500 stóp², (30 x 50 stóp)
- pobór mocy 140 kW
- 5,000 operacji dodawania na sekundę (0,005 MIPS)

7

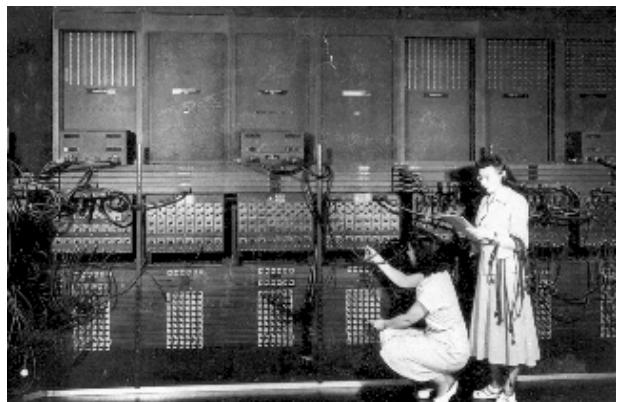
ENIAC – pierwszy komputer

- Electronic Numerical Integrator And Computer
- konstruktorzy: Eckert and Mauchly
- University of Pennsylvania
- obliczenia trajektorii pocisków (balistyka)
- początek projektu: 1943
- zakończenie projektu: 1946
 - za późno by wykorzystać ENIAC w II wojnie światowej
- używany do 1955

2

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

ENIAC – programowanie

4

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

Testowanie komputera

głównym narzędziem jest oscyloskop

stosuje się specjalne matryce do generowania testowych sekwencji bitów

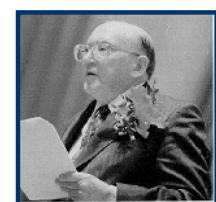
6

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

EDSAC 1 - 1949

- Maurice Wilkes

1st store program computer
650 instructions/sec
1,400 ft³

Architektura von Neumanna

- program przechowywany w pamięci
- program i dane rezydują we wspólnej pamięci
- ALU pracuje na danych dwójkowych
- jednostka sterująca interpretuje i wykonuje rozkazy pobierane z pamięci
- jednostka sterująca zarządza systemem I/O
- Princeton Institute for Advanced Studies
 - IAS (tak samo nazwano prototypowy komputer)
- zakończenie projektu: 1952

9

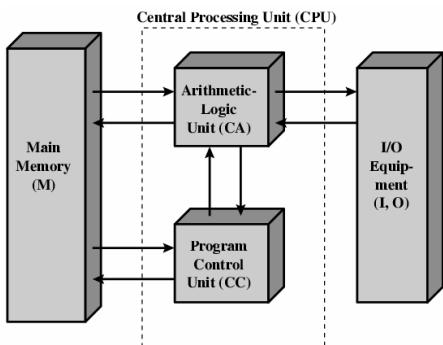
John von Neumann

- 1903 – 1957
- matematyk amerykański pochodzenia węgierskiego
- od 1933 profesor ISA w Princeton
- od 1937 członek Akademii Nauk w Waszyngtonie
- od 1954 członek Komisji do Spraw Energii Atomowej USA
- 1945 – 1955: dyrektor Biura Projektów Komputerów Cyfrowych w USA

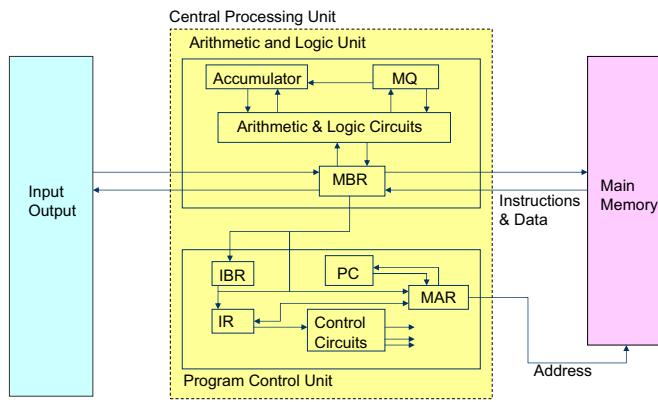
10

Architektura von Neumanna

11

IAS – struktura

13

IBM

- produkcja urządzeń do perforowania kart
- 1953 - model 701
 - pierwszy komputer IBM oferowany na rynku
 - obliczenia naukowe
- 1955 - model 702
 - zastosowania biurowe (banki, administracja)
- początek serii komputerów 700/7000

12

Pierwsze komputery komercyjne

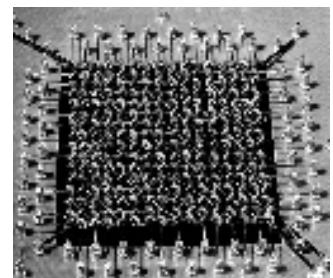
- 1947 - Eckert-Mauchly Computer Corporation
- UNIVAC I (Universal Automatic Computer)
 - 1950 - US Bureau of Census, obliczenia biurowe
- powstaje Sperry-Rand Corporation
- koniec lat 50-tych - UNIVAC II
 - większa szybkość
 - większa pamięć

14

Pamięć ferrytowa

- radykalna poprawa niezawodności
- brak ruchomych części
- pamięć nieulotna
- relatywnie niski koszt
- większe pojemności

15

16

Tranzystor

- następca lamp
- znacznie mniejszy
- tańszy
- mniejszy pobór mocy
- wykonany z półprzewodnika
- wynaleziony w 1947 w Bell Labs
- William Shockley et al.

Raytheon CK722
1954

17

Minikomputery – IBM 360

- 1964
- IBM 360 zastępuje serię 7000
 - brak kompatybilności
- pierwsza rodzina popularnych komputerów
 - podobne lub identyczne listy instrukcji
 - podobny lub taki sam OS
 - rosnąca szybkość
 - wzrost liczb układów I/O (terminali)
 - wzrost pojemności pamięci
 - kolejne modele kosztują coraz więcej
- pojawiają się emulatory dla serii 7000 - /1400

- 1964 rok
- 1.6 MHz CPU
- 32 – 256 KB RAM
- \$ 225 000

19

Pmięć półprzewodnikowa

- 1970
- Fairchild
- rozmiar pojedynczego rdzenia ferrytowego
 - cała pamięć ma teraz taki rozmiar jak wcześniej komórka 1-bitowa
- pojemność 256 bitów
- odczyt nie niszczy zawartości
- znacznie większa szybkość niż dla pamięci ferrytowych
- pojemność podwaja się co rok

21

Generacje układów elektronicznych

- lampa – 1946 -1957
- tranzystor – 1958 -1964
- układy scalone małej skali integracji (SSI) – od 1965
 - do 100 elementów w układzie
- średnia skala integracji (MSI) - od 1971
 - 100 - 3,000 elementów w układzie
- wielka skala integracji (LSI) – 1971 - 1977
 - 3,000 - 100,000 elementów w układzie
- bardzo wielka skala integracji (VLSI) - 1978 do dziś
 - 100,000 - 100,000,000 elementów w układzie
- ultra wielka skala integracji (UVEI) – koniec lat 90'
 - ponad 100,000,000 elementów w układzie

23

2 generacja komputerów

- podstawowym elementem jest tranzystor
- NCR & RCA – „małe” komputery
- IBM 7000
- DEC - 1957
 - model PDP-1

18

DEC PDP – 8

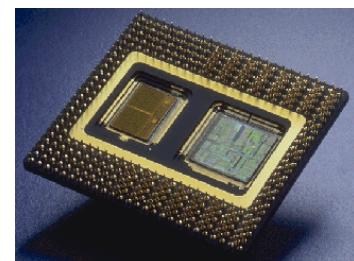
- 1964
- pierwszy minikomputer
- klimatyzacja pomieszczenia nie jest wymagana
- mieści się na biurku
- cena \$16,000
 - dla porównania IBM 360 kosztuje \$100k+
- wbudowane aplikacje & OEM
- nowatorska struktura szyn (OMNIBUS)

20

Rozwój mikroelektroniki

- podstawowy element – układ scalony
- układy SSI, potem MSI, wreszcie LSI i VLSI
- seryjna produkcja układów scalonych na bazie krzemu

22

Generation	Example Machines	Hardware	Software	Performance
1	ENIAC, UNIVAC I, IBM 700	Vacuum tubes, magnetic drums	Machine code, stored programs	2 Kb memory, 10 KIPS
2	IBM 7094	Transistors, core memory	High level languages	32 Kb memory, 200 KIPS
3	IBM 360 370, PDP 11	ICs, semiconductor memory, microprocessors	Timesharing, graphics, structured programming	2 Mb memory, 5 MIPS
4	IBM 3090, Cray XMP, IBM PC	VLSI, networks, optical disks	Packaged programs, object-oriented languages, expert systems	8 Mb memory, 30 MIPS
5	Sun Sparc, Intel Paragon	ULSI, GaAs, parallel systems	Parallel languages symbolic processing, AI	64 Mb memory, 10 GFLOPS

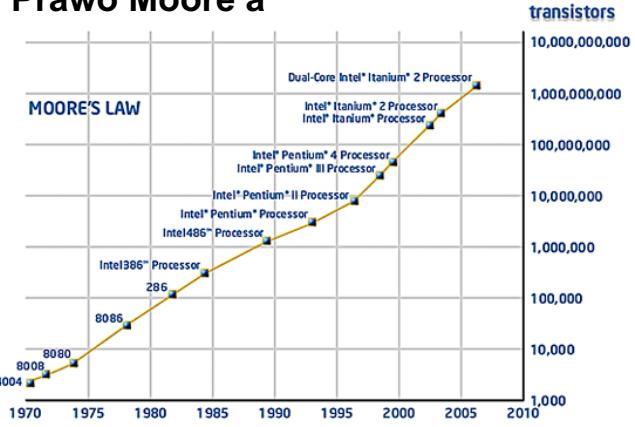
24

Prawo Moore'a

- opisuje tempo wzrostu liczby elementów w układzie
- Gordon Moore – współzałożyciel Intelu
- liczba tranzystorów w układzie podwaja się co roku
- od roku 1970 wzrost został nieco zahamowany
 - liczba tranzystorów podwaja się co 18 miesięcy
- koszt układu pozostaje niemal bez zmian
- większa gęstość upakowania elementów skraca połączenia, przez co wzrasta szybkość układów
- zmniejsza się rozmiar układów
- zmniejszają się wymagania na moc zasilania i chłodzenie
- mniejsza liczba połączeń w systemie cyfrowym poprawia niezawodność

25

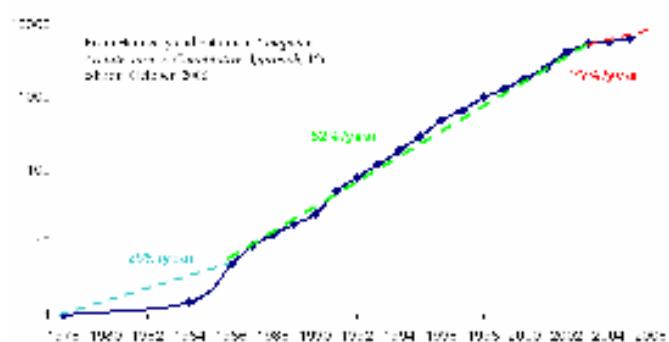
Prawo Moore'a

26

Prawo Moore'a

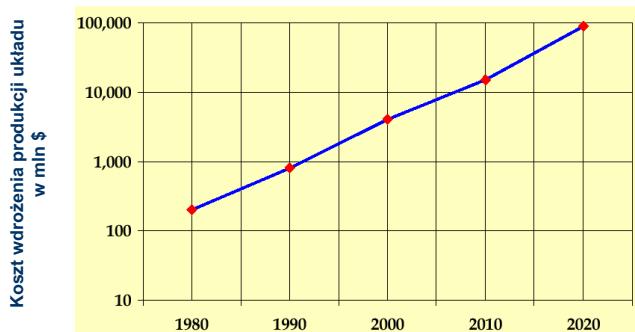
Uniprocessor Performance

27

2 prawo Moore'a

Koszt uruchomienia produkcji nowego układu CPU UVLSI wzrasta wykładniczo

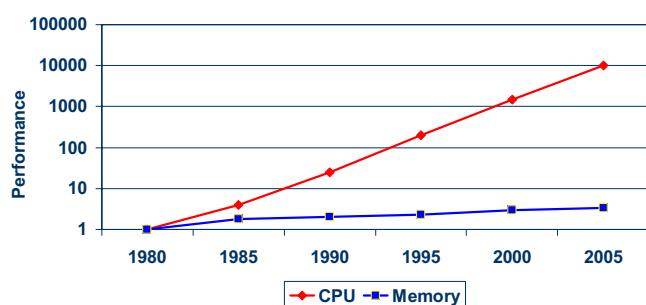
28

Wzrost pojemności DRAM

Rok	Rozmiar
1980	64 Kb
1983	256 Kb
1986	1 Mb
1989	4 Mb
1992	16 Mb
1996	64 Mb
1999	256 Mb
2002	1 Gb
2010	?

29

Rozwój mikroprocesorów i DRAM

30

Szybkość DRAM i CPU

- Szybkość procesorów rosła przedżej niż szybkość pamięci RAM
- Jakie problemy wynikają stąd dla konstruktorów komputerów?

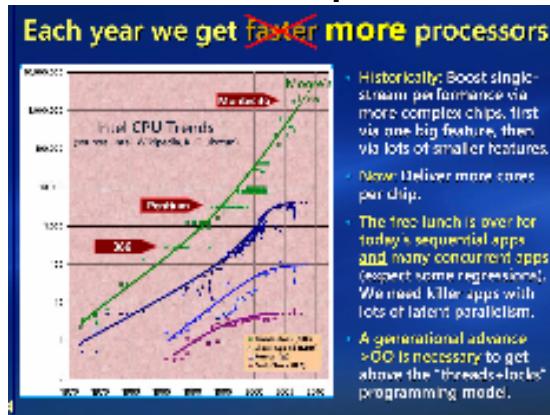
31

Rozwiązania (DRAM vs. CPU)

- zwiększyć liczbę bitów odczytywanych w jednym cyklu
 - DRAM powinna być „szersza” a nie „głębbsza”
- zmienić interfejs DRAM
 - pamięć cache
- zmniejszyćczęstość dostępów do pamięci
 - bardziej skomplikowana pamięć cache umieszczona w CPU
- zwiększyć przepływność szyn
 - szyny typu high-speed
 - szyny hierarchiczne

32

Wzrost złożoności procesorów

33

Postęp technologii

- Procesor
 - złożoność układu: 30% na rok
 - częstotliwość zegara: 20% na rok
- Pamięć
 - DRAM pojemność: około 60% na rok (4x co 3 lata)
 - szybkość pamięci: około 10% na rok
 - koszt za 1 bit: maleje o 25% na rok
- Dysk
 - pojemność: 60% na rok
- Przepływność w sieciach
 - wzrost o więcej niż 100% na rok!

34

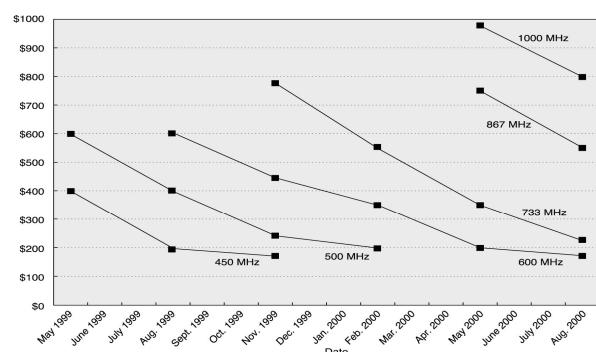
Postęp technologii

Inne ujęcie, według prof. Tyagi (2003)

	Pojemność	Szybkość
Układy cyfrowe	2x / 3 lata	2x / 3 lata
DRAM	4x / 3 lata	2x / 10 lat
Dyski	4x / 3 lata	2x / 10 lat

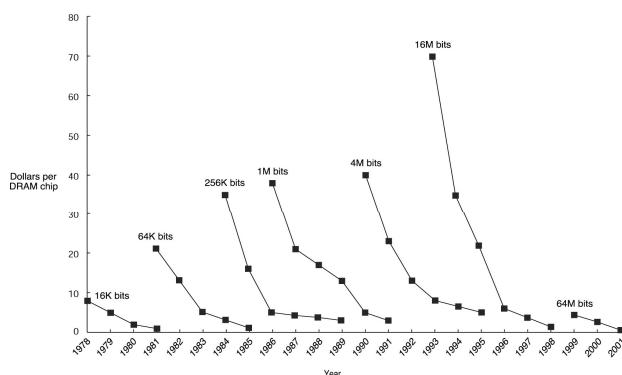
35

Koszt procesorów (Intel)

© 2003 Elsevier Science (USA). All rights reserved.

Koszt pamięci

37

Intel – pierwsze procesory

- 1971 – układ **4004**
 - uważany za pierwszy mikroprocesor na świecie
 - wszystkie elementy CPU w jednym układzie
 - 4 – bitowy format danych
- Zastąpiony w 1972 przez układ **8008**
 - 8 – bitowy format danych
 - obydwa układy zaprojektowano do specjalistycznych zastosowań
- 1974 – układ **8080**
 - pierwszy mikroprocesor Intel ogólnego przeznaczenia

38

Ewolucja Pentium

- 8080
 - pierwszy mikroprocesor ogólnego przeznaczenia
 - 8-bitowa szyna danych
 - zastosowany w pierwszym komputerze osobistym Altair
- 8086
 - znacznie większa moc obliczeniowa, użyty w IMB PC XT
 - 16-bitowa szyna danych, przestrzeń adresowa 1MB
 - pamięć cache programu, pobieranie kilku instrukcji na zapas
 - wersja 8088 (8-bitowa zewnętrzna szyna danych)
- 80286
 - przestrzeń adresowa 16 MB
- 80386
 - architektura 32-bitowa
 - wielozadaniowość (multitasking)

39

Ewolucja Pentium cd.

- 80486
 - zaawansowana pamięć cache i potok instrukcji
 - wbudowany koprocesor arytmetyczny
- Pentium
 - architektura superskalarna
 - równocześnie wykonuje się wiele instrukcji
- Pentium Pro
 - ulepszona architektura superskalarna
 - technika przemianowywania rejestrów
 - przewidywanie skoków
 - analiza przepływu danych
 - spekulacyjne wykonywanie instrukcji

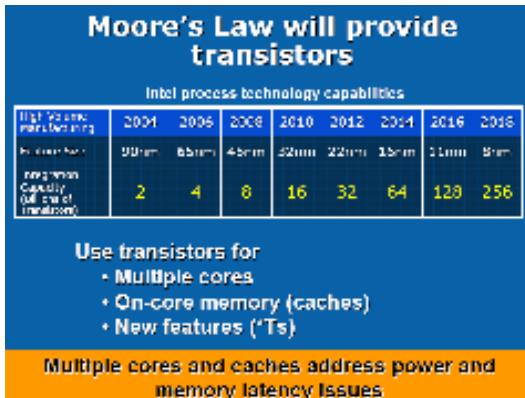
40

Ewolucja Pentium cd.

- Pentium II
 - technologia MMX
 - przetwarzanie grafiki, audio & video
- Pentium III
 - dodatkowe instrukcje zmiennoprzecinkowe dla grafiki 3D
- Pentium 4
 - uwaga – pierwsze oznaczenie cyfrą arabską, a nie rzymską !
 - dalsze ulepszenia FPU i operacji multimedialnych
- Itanium / Itanium 2
 - architektura 64-bitowa
 - EPIC – Explicit Parallel Instruction Computing
 - rejstry 128-bitowe
 - Instrukcje 41-bitowe w pakietach 128-bitowych (3 instr. + 5 bitów pokazujących typ i współzależności)

41

Granice technologii ?

43

Trend rozwoju technologii

▫ Larger chips

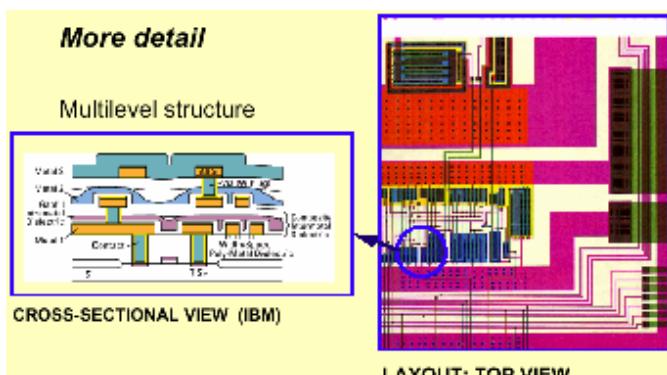
- Trend is toward more RAM, less logic per chip
- Historically 2x per generation; leveling off?
- McKinley has large on-chip caches

=> larger wafers to reduce fab costs

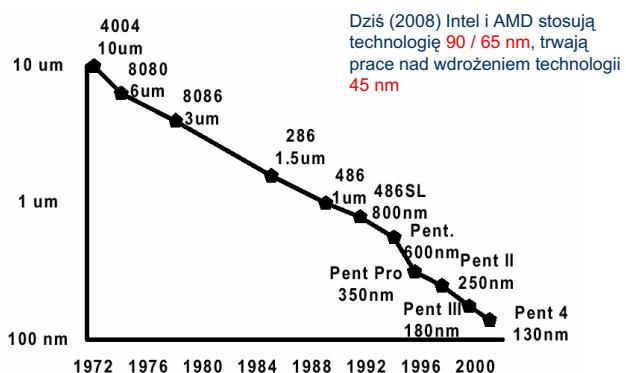
45

Technologia wielowarstwowa

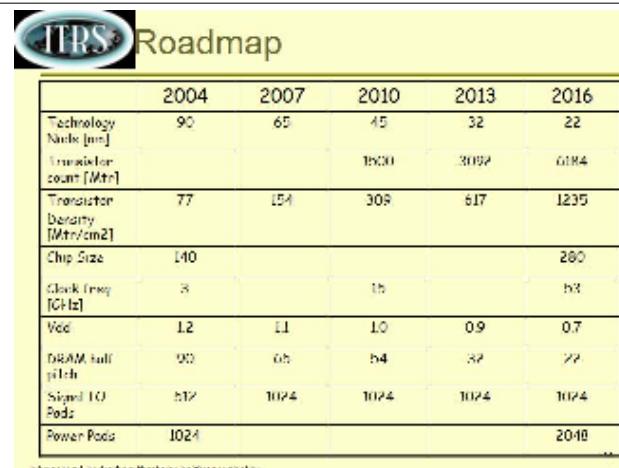

47

Granice technologii ?

42

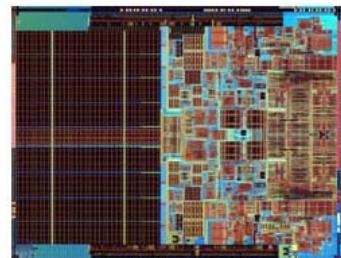

44

Współczesny procesor

P4HT: Courtesy: Intel Corp.

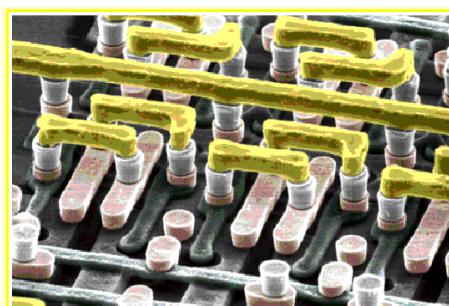

Intel Core 2 Duo: Courtesy: Intel Corp.

46

Technologia wielowarstwowa cd..

Fragment procesora UVLSI, zdjęcie z mikroskopu elektronowego

Courtesy IBM Corp.

48

Prognozy bywają niedokładne

Twój PC w 2005 roku według J. Breechera, Clark University, 2002

- zegar procesora 8 GHz
- pojemność pamięci RAM 1 GB
- pojemność dysku 240 GB (0,24 TB)

Potrzebujemy kolejnych jednostek miar:

Mega ⇒ Giga ⇒ Tera ⇒ ???

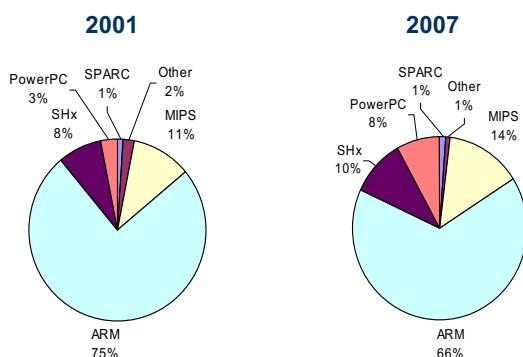
49

50 lat rozwoju komputerów

Year	Name	Size (cu. ft.)	Power (watts)	Performance (adds/sec)	Memory (KB)	Price	Price-performance vs. UNIVAC	Adjusted price (2003 \$)	Adjusted price-performance vs. UNIVAC
1951	UNIVAC I	1,000	125,000	2,000	48	\$1,000,000	1	\$6,107,600	1
1964	IBM S/360 model 50	60	10,000	500,000	64	\$1,000,000	263	\$4,792,300	318
1965	PDP-8	8	500	330,000	4	\$16,000	10,855	\$75,390	13,135
1976	Cray-1	58	60,000	166,000,000	32,000	\$4,000,000	21,842	\$10,756,800	51,604
1981	IBM PC	1	150	240,000	256	\$3,000	42,105	\$5,461	154,673
1991	HP 9000/ model 750	2	500	50,000,000	16,384	\$7,400	3,556,188	\$9,401	16,122,356
1996	Intel PPro PC (200 MHz)	2	500	400,000,000	16,384	\$4,400	47,846,890	\$4,945	239,078,908
2003	Intel Pentium 4 PC (3.0 GHz)	2	500	6,000,000,000	262,144	\$1,600	1,875,000,000	\$1,600	11,452,000,000

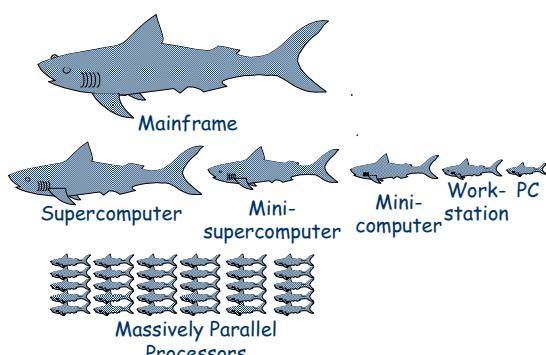
51

Rynek procesorów RISC

53

1988 Computer Food Chain

55

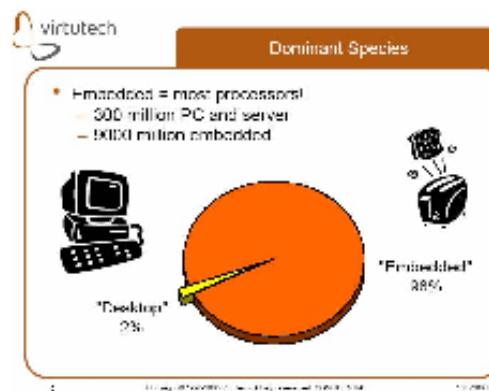
Prognozy bywają niedokładne cd..

YEAR	2002	2005	2008	2011	2014
TECHNOLOGY	130 nm	100 nm	70 nm	50 nm	35 nm
CHIP SIZE	400 mm ²	600 mm ²	750 mm ²	800 mm ²	900 mm ²
NUMBER OF TRANSISTORS (LOGIC)	400 M	1 Billion	3 Billion	6 Billion	16 Billion
DRAM CAPACITY	2 Gbits	10 Gbits	25 Gbits	70 Gbits	200 Gbits
MAXIMUM CLOCK FREQUENCY	1.6 GHz	2.0 GHz	2.5 GHz	3.0 GHz	3.5 GHz
MINIMUM SUPPLY VOLTAGE	1.5 V	1.2 V	0.9 V	0.6 V	0.6 V
MAXIMUM POWER DISSIPATION	130 W	160 W	170 W	175 W	180 W
MAXIMUM NUMBER OF I/O PINS	2500	4000	4500	5500	6000

ITRS - International Technology Roadmap for Semiconductors
prognoza z 1999 roku

50

Systemy „desktop” i wbudowane

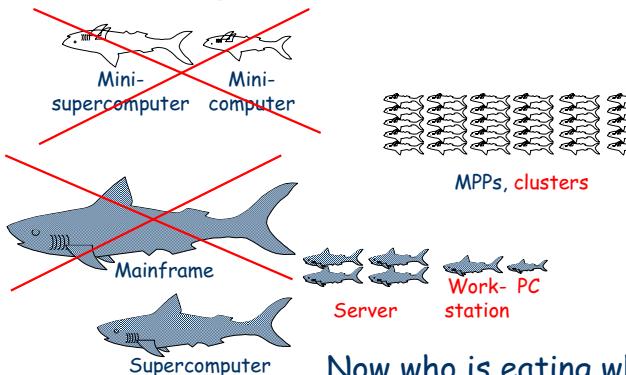
52

Łańcuch pokarmowy

54

2008 Computer Food Chain

56

Komputery przyszłości

- Molecular Computing
 - <http://www.nytimes.com/2002/10/25/technology/25COMP.html?ex=1036558800&en=10e57e62ea60c115&ei=5062>
 - <http://pcquest.ciol.com/content/technology/10004402.asp>
 - <http://www.ddj.com/articles/2000/0013/0013b/0013b.htm>
- DNA Computing
 - <http://arstechnica.com/reviews/2q00/dna/dna-1.html>
 - <http://www.englib.cornell.edu/scitech/w96/DNA.html>
- Quantum Computing
 - <http://www.qtc.ecs.soton.ac.uk/lecture1/lecture1a.html>
 - http://www.mills.edu/ACAD_INFO/MCS/CS/S01MCS125/QuantumComputing/concepts.html
 - <http://www.cs.caltech.edu/~westside/quantum-intro.html>

57

Podsumowanie

- pierwszy komputer – ENIAC
- architektura von Neumanna – IAS
- prawo Moore'a
- generacje układów cyfrowych i komputerów
- szybkość procesorów rośnie w większym tempie niż szybkość pamięci – konsekwencje i rozwiązania
- ewolucja procesorów x86
- granice technologii
- komputery przyszłości

58

Organizacja i Architektura Komputerów

Wydajność komputerów

1

Przykłady metryki MIPS (Intel)

Procesor	Data	Liczba tranzystorów	MIPS
4004	11/71	2300	0.06
8008	4/72	3500	0.06
8080	4/74	6000	0.1
8086	6/78	29000	0.3
8088	6/79	29000	0.3
286	2/82	134000	0.9
386	10/85	275000	5
486	4/89	1.2M	20
Pentium	3/93	3.1M	100
Pentium Pro	3/95	5.5M	300
Pentium III (Xeon)	2/99	10M	500
Pentium 4 HT	10/2002	108M	>1000

3

Wydajność komputera

- Wydajność - Computer Performance
 - czas oczekiwania na wynik
 - *Response time (latency)*
 - przepustowość systemu
 - *Throughput*
- Przedmiotem uwagi OAK jest szczególnie
 - czas CPU wykorzystany przez użytkownika
 - *User CPU time*
 - czas zużyty przez CPU na wykonanie programu

5

Wydajność cd.

- Definicja wydajności
- $$\text{Performance}_x = \frac{1}{\text{Execution time}_x}$$
- Maszyna X jest n razy szybsza od maszyny Y jeśli

$$\frac{\text{Performance}_x}{\text{Performance}_y} = n$$

Metryki marketingowe

- MIPS
 - *Millions Instructions Per Second*
 - (liczba instrukcji / 10^6) / czas CPU
- MFLOPS
 - *Millions Float Point Operations Per Second*
 - (liczba operacji FP / 10^6) / czas CPU
- Zalety MIPS, MFLOPS i innych MOPS
 - Prosta i zrozumiała dla laików definicja, łatwość określenia
- Wady
 - Metryki MIPS i MFLOPS zależą od architektury ISA toteż porównanie różnych architektur jest niemożliwe
 - Dla różnych programów wykonywanych przez ten sam komputer otrzymuje się różne wartości metryk
 - W skrajnych przypadkach metryki MIPS i MFLOPS mogą dawać odwrotnie wyniki niż metryki oparte na pomiarach CPU time

2

Czas w systemie komputerowym

- polecenie *time* w systemie UNIX

Przykład:

90.7u 12.9s 2:39 65%

user CPU time	= 90.7 s
system CPU time	= 12.9 s
elapsed time	= 2 min 39 s (159 s)
user CPU/elapsed	= 65 % = $(90.7 + 12.9)/159$

4

Wydajność cd.

- Metryki wydajności procesora

CPU execution time = CPU clock cycles/pgm × clock cycle time
CPU clock cycles/pgm = Instructions/pgm × avg. clock cycles per instruction(CPI)

- CPI (*cycles per instruction*) – średnia liczba cykli procesora potrzebna do wykonania instrukcji wiąże się z:
 - architekturą listy instrukcji (ISA)
 - implementacją ISA

6

Wydajność cd.

- Aby określić wydajność komputera należy:
 - zmierzyć czas wykonania programu testowego (benchmark)
- Aby obliczyć czas wykonania należy znać:
 - czas trwania cyklu CPU (z danych katalogowych CPU)
 - łączną liczbę cykli CPU dla danego programu
- Aby oszacować liczbę cykli CPU w programie należy znać:
 - liczbę instrukcji w programie
 - przeciętną wartość CPI (average CPI)

7

8

Wydajność cd.

- Częstotliwość zegara CPU (CPU *clock rate*)
 - liczba cykli na sekundę (1 Hz = 1 cykl / s)
 - CPU cycle time = 1/CPU clock rate

- Przykład: Pentium4 2.4 GHz CPU

CPU cycle time

$$\begin{aligned} &= \frac{1}{2.4 \times 10^9} \\ &= 0.4167 \times 10^{-9} \text{ s} \\ &= 0.4167 \text{ ns} \end{aligned}$$

9

Definicja CPI

- Średnia liczba cykli na instrukcję CPI (*average cycles per instruction*)

$$CPI = \frac{\sum_{i=1}^n CPI_i \times IC_i}{IC} = \sum_{i=1}^n CPI_i \times \left(\frac{IC_i}{IC} \right) = \sum_{i=1}^n CPI_i \times F_i$$

gdzie:

- CPI_i – liczba cykli potrzebnych do wykonania instrukcji typu i
- IC_i – liczba instrukcji typu i w programie
- IC – ogólna liczba instrukcji w programie
- F_i - względna częstość występowania instrukcji typu i w programie

11

Przykład wykorzystania CPI cd.

- Konstruktorzy chcą zwiększyć wydajność systemu przez przeprojektowanie CPU. Mają dwa alternatywne rozwiązania:
 - Zmniejszyć CPI operacji FPSQR z 20 do 2
 - Zmniejszyć CPI wszystkich operacji FP do 2

Które z tych rozwiązań jest lepsze w sensie metryki (CPU time) ?

13

Przykład wykorzystania CPI cd.

Obliczamy $CPI_{new FP}$ dla procesora z ulepszonym całym blokiem FPU

$$CPI_{new FP} = (75\% \times 1.33) + (25\% \times 2.0) = 1.5$$

Odpowiedź: ulepszenie całego bloku FP jest lepszym rozwiązaniem niż ulepszenie samego układu obliczania FPSQR, ponieważ

$$CPI_{new FP} = 1.5 < CPI_{new FPSQR} = 1.64$$

Wydajność cd.

- Liczba cykli zegara CPU w programie

- liczba cykli = liczba instrukcji ?
- błąd !
- różne instrukcje wymagają różnej liczby cykli dla różnych komputerów

- Ważna uwaga:

- zmiana czasu cyklu CPU (częstotliwości zegara) często powoduje zmianę liczby cykli potrzebnych do wykonania różnych instrukcji

10

Przykład wykorzystania CPI

- Założymy, że typowy program wykonywany przez CPU analizowanego systemu komputerowego ma następującą charakterystykę:

- częstość występowania operacji FP = 25%
- CPI operacji FP = 4.0
- CPI innych instrukcji = 1.33
- częstość występowania operacji FPSQR = 2%
- CPI operacji FPSQR = 20

12

Przykład wykorzystania CPI cd.

Rozwiązanie:

Należy zauważać, że zmienia się tylko CPI, natomiast liczba instrukcji częstotliwość zegara pozostaje bez zmiany.

Obliczamy CPI_{org} przed dokonaniem zmian w procesorze:

$$CPI_{org} = (4 \times 25\%) + (1.33 \times 75\%) = 2.0$$

Obliczamy $CPI_{new FPSQR}$ dla procesora z ulepszonym układem obliczania pierwiastka odejmując od CPI_{org} zysk spowodowany ulepszeniem:

$$\begin{aligned} CPI_{new FPSQR} &= CPI_{org} - 2\% \times (CPI_{old FPSQR} - CPI_{new FPSQR}) \\ &= 2.0 - 2\% \times (20 - 2) = 1.64 \end{aligned}$$

14

Przykład wykorzystania CPI dokończenie

Obliczmy wzrost wydajności systemu po ulepszeniu układu FPU

$$\begin{aligned} Speedup_{new FP} &= \frac{CPU time_{org}}{CPU time_{new FP}} = \frac{IC \times Clock cycle \times CPI_{org}}{IC \times Clock cycle \times CPI_{new FP}} = \\ &= \frac{CPI_{org}}{CPI_{new FP}} = 2.0 / 1.5 = 1.33 \end{aligned}$$

15

16

Problem

- Jeśli dwa komputery mają taką samą architekturę ISA, to które z wymienionych wielkości będą w obu przypadkach identyczne?

- częstotliwość zegara
- CPI
- czas wykonania programu (CPU time)
- liczba instrukcji (IC)
- MIPS

Odpowiedź: CPI i liczba instrukcji (IC)

17

Prawo Amdahla

Określa współczynnik poprawy wydajności *Speed up* w rezultacie ulepszenia systemu komputerowego

$$CPUtime_{new} = CPUtime_{old} \times \left[(1 - Frac_{enh}) + \frac{Frac_{enh}}{Speedup_{enh}} \right]$$

$$Speedup_{overall} = \frac{CPUtime_{old}}{CPUtime_{new}} = \frac{1}{(1 - Frac_{enh}) + \frac{Frac_{enh}}{Speedup_{enh}}}$$

Gdzie:

Frac_{enh} – współczynnik wykorzystania ulepszonej części systemu (w sensie czasu), np. $Frac_{enh} = 0.3$ oznacza, że ulepszona część jest wykorzystywana przez 30% czasu wykonania programu

Speedup_{enh} – współczynnik poprawy wydajności ulepszonej części systemu

19

Jeszcze jeden przykład

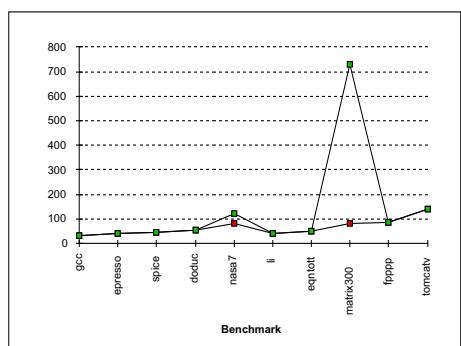
- Załóżmy, że dostęp do pamięci cache jest 10 razy szybszy niż dostęp do pamięci operacyjnej. Założymy ponadto, że pamięć cache jest wykorzystywana przez 90% czasu. Obliczyć współczynnik wzrostu wydajności systemu spowodowany dodaniem pamięci cache.
- Proste zastosowanie prawa Amdahla

$$\begin{aligned} Speedup &= \frac{I}{(1 - \% \text{ czasu pracy cache}) + \frac{\% \text{ czasu pracy cache}}{Speedup \text{ z zastosowania cache}}} \\ &= \frac{I}{(1 - 0.9) + \frac{0.9}{10}} = \frac{I}{0.19} = 5.3 \end{aligned}$$

21

SPEC benchmarks

- SPEC89 – 1989

- 10 krótkich testów
- wynik w postaci jednej liczby, średniej ważonej

Wydajność - współzależności

	Liczba instrukcji	CPI	Cykl zegara
Program	X		
Kompilator	X	X	
Lista instrukcji	X	X	
Organizacja		X	X
Technologia			X

18

Prawo Amdahla – przykład

- Dla wcześniejszej analizowanego przykładu dotyczącego ulepszenia bloków realizujących obliczenia FP i FPSQR otrzymujemy następujące wyniki:

$$Speedup_{FPSQR} = \frac{1}{(1 - 0.2) + \frac{0.2}{10}} = \frac{1}{0.82} = 1.22$$

$$Speedup_{FP} = \frac{1}{(1 - 0.5) + \frac{0.5}{2.0}} = \frac{1}{0.75} = \boxed{1.33}$$

ten sam wynik co uzyskany wcześniej przy użyciu analizy CPI

20

Pomiary wydajności

- W profesjonalnych badaniach wydajności komputerów wykorzystuje się pomiar czasu wykonania rzeczywistych programów
 - najlepiej jest użyć typowych aplikacji, które będą wykonywane przez system podczas normalnej eksploatacji
 - lub wykorzystać klasy aplikacji, np. kompilatory, edytory, programy obliczeń numerycznych, programy graficzne itp.
- Krótkie programy testowe (benchmarks)
 - wygodne dla architektów i projektantów
 - łatwe w standaryzacji testów
- SPEC (System Performance Evaluation Cooperative)
 - <http://www.spec.org>
 - produkcią sprzętu uzgodnili zestawy programów testowych (benchmarków)
 - wartościowe wyniki do oceny wydajności komputerów i jakości kompilatorów

22

SPEC benchmarks cd.

- Druga runda – 1992
 - SPECint92 – zestaw 6 programów testowych operujących na liczbach całkowitych (integer)
 - SPECfp92 – zestaw 14 programów testowych operujących na liczbach zmiennoprzecinkowych
 - SPECbase
- Trzecia runda – 1995
 - SPECint95 – zestaw 8 programów (integer)
 - SPECfp95 – zestaw 10 programów (FP)
 - SPECint_base95 i SPECfp_base95

23

24

SPEC'95 – zestaw testów

Benchmark	Description
go	Artificial intelligence; plays the game of Go
m68ksim	Motorola 88k chip simulator; runs test program
gcc	The Gnu C compiler generating SPARC code
compress	Compresses and decompresses file in memory
lisp	Lisp interpreter
jpeg	Graphic compression and decompression
perl	Manipulates strings and prime numbers in the special-purpose programming language Perl
vortex	A database program
tomcatv	A mesh generation program
swim	Shallow water model with 513 x 513 grid
su2cor	quantum physics: Monte Carlo simulation
hydro2d	Astrophysics; Hydrodynamic Naiver Stokes equations
mgrid	Multigrid solver in 3-D potential field
applu	Parabolic/elliptic partial differential equations
trub3d	Simulates isotropic, homogeneous turbulence in a cube
apsi	Solves problems regarding temperature, wind velocity, and distribution of pollutant
fppp	Quantum chemistry
wave5	Plasma physics; electromagnetic particle simulation

25

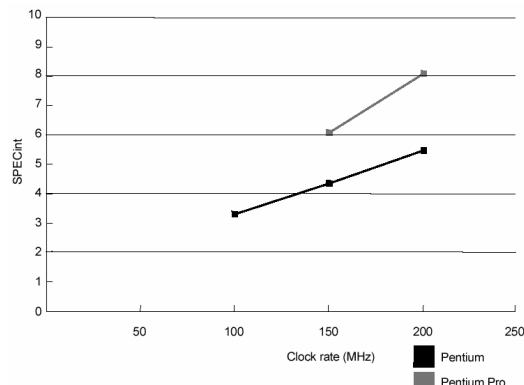
SPEC'2000

Benchmark	Language	KLOC	Resident size (Mbytes)	Virtual size (Mbytes)	Description
SPEC'2000					
164_gzip	C	7.6	181	200	Compression
175_vpr	C	13.6	50	55.2	FPGA circuit placement and routing
176_gcc	C	193.0	155	158	C programming language compiler
181_mcf	C	1.9	190	192	Combinatorial optimization
186_crafty	C	20.7	2.1	4.2	Game playing: Chess
197_parser	C	10.3	37	62.5	Word processing
252_eon	C++	34.2	0.7	3.3	Computer visualization
253_perbmk	C	79.2	146	159	Perl programming language
254_gap	C	62.5	193	196	Group theory, interpreter
255_vortex	C	54.3	72	81	Object-oriented database
256_bzip2	C	3.9	185	200	Compression
300_twolf	C	19.2	1.9	4.1	Place and route simulator

26

SPEC'2000

SPECint95 - przykład

26

SPEC_2006 zestaw testów

CFP 2006

CINT 2006

400_perlbench	C	PERL Programming Language
401_bzip2	C	Compression
403_gcc	C	C Compiler
429_mcf	C	Combinatorial Optimization
445_gobmk	C	Artificial Intelligence: go
456_hammer	C	Search Gene Sequence
458_sjeng	C	Artificial Intelligence: chess
462_bbquantum	C	Physics: Quantum Computing
464_h264ref	C	Video Compression
471.omnetpp	C++	Discrete Event Simulation
473.astar	C	Path-finding Algorithms
483.xalancbmk	C	XML Processing

28

SPEC® CINT2006 Result

Dell, Inc.		SPECint_rate2006 = --	
Precision 380 Workstation (3.73 GHz, Pentium Extreme Edition 965)		SPECint_rate_base2006 = 33.8	
Test sponsor:	Dell	Tested by:	Dell
CPU2006 license #:	401	Test date:	Aug-2006
		Hardware Availability:	May-2005
		Software Availability:	Aug-2006
400.perlbench	4	--	--
401.bzip2	4	--	--
403.gcc	4	--	--
429.mcf	4	--	--
445.gobmk	4	--	--
456.hammer	4	--	--
458.sjeng	4	--	--
462.bbquantum	4	--	--
464.h264ref	4	--	--
471.omnetpp	4	--	--
473.astar	4	--	--
483.xalancbmk	4	--	--

30

SPEC® CINT2006 Result

Dell, Inc.		SPECint_rate2006 = --	
Precision 380 Workstation (3.73 GHz, Pentium Extreme Edition 965)		SPECint_rate_base2006 = 23.1	
Test sponsor:	Dell	Tested by:	Dell
CPU2006 license #:	551	Test date:	Aug-2006
		Hardware Availability:	May-2006
		Software Availability:	May-2006
400.perlbench	4	--	--
401.bzip2	4	--	--
403.gcc	4	--	--
429.mcf	4	--	--
445.gobmk	4	--	--
456.hammer	4	--	--
458.sjeng	4	--	--
462.bbquantum	4	--	--
464.h264ref	4	--	--
471.omnetpp	4	--	--
473.astar	4	--	--
483.xalancbmk	4	--	--

30

SYSmak 2002

Productivity Performance Results	
Pentium® 4 processor	SYSmak® 2002
2A ¹ GHz	222
2.26 ² GHz	252
2.53 ² GHz	273
2.80 ² GHz	295
3.06 ^{2,3} GHz	315

- 1 Intel's advanced 0.13 micron process and 512K L2 Cache, 400-MHz system bus, PC800-40 RDRAM
- 2 Intel's advanced 0.13 micron process and 512K L2 Cache, 533-MHz system bus, PC1066-32 RDRAM
- 3 Intel® Pentium® 4 Processor 3.06 GHz supporting Hyper-Threading Technology

29

Raporty CFP - przykłady

SPEC® CFP2006 Result	
Intel Corporation	SPECfp_rate2006 = Not Run
Intel Corporation	SPECfp_rate_base2006 = 26.8
Test sponsor:	Intel Corporation
Test date:	Aug-2006
Hardware Availability:	Jul-2006
Software Availability:	Aug-2006
CPU2006 license #:	13
Test date:	Aug-2006
Hardware Availability:	Jul-2006
Software Availability:	Aug-2006

29

SPEC® CFP2006 Result	
ASUS Computer International	SPECfp_rate2006 = Not Run
ASUS M2N32-SLI Deluxe	2.8 GHz
Test sponsor:	Intel Corporation
Test date:	Aug-2006
Hardware Availability:	Jul-2006
Software Availability:	Aug-2006
CPU2006 license #:	13
Test date:	Aug-2006
Hardware Availability:	Jul-2006
Software Availability:	Aug-2006

31

32

SYSmark 2002 cd.

33

SYSmark 2002

Office Productivity:

- Dragon* Naturally Speaking* Preferred v5
- McAfee* VirusScan 5.13
- Microsoft* Access 2002
- Microsoft Excel* 2002
- Microsoft Outlook 2002
- Microsoft PowerPoint* 2002
- Microsoft Word* 2002
- Netscape* Communicator* 6.0
- WinZip* 8.0

Internet Content Creation:

- Adobe* Photoshop* 6.0.1
- Adobe Premiere* 6.0
- Macromedia Dreamweaver 4
- Macromedia Flash 5
- Microsoft Windows Media Encoder* 7.1

34

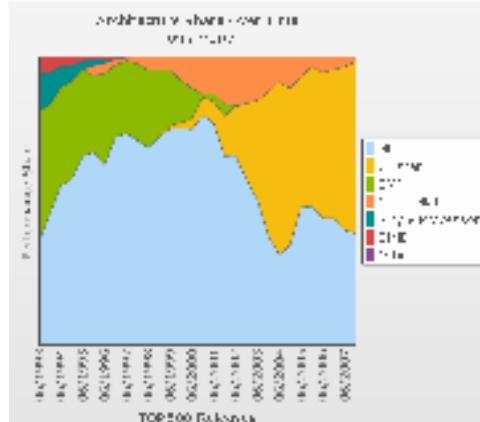
Benchmarki dla amatorów

- Karty graficzne
 - 3DMark SE
- Dyski
 - HDTach
 - WinBench
- Procesory
 - SPECcpu2006
 - SYSmark 2002
- Pamięci
 - ScienceMark 1.0
- Kompletny system komputerowy
 - PCMark

35

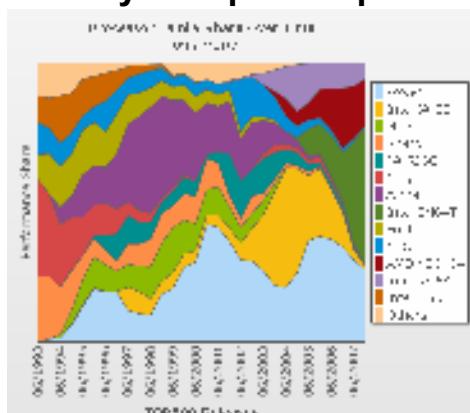
34

Architektury superkomputerów

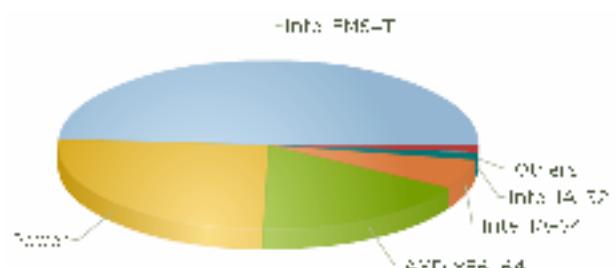
36

Procesory w superkomputerach

37

Procesory w superkomputerach

Processor Family / Performance
November 2007

38

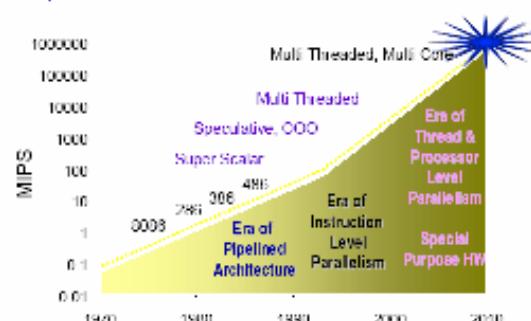
Moc obliczeniowa - przewidywanie

39

Wydajność i architektura

The Exponential Reward

40

Podsumowanie

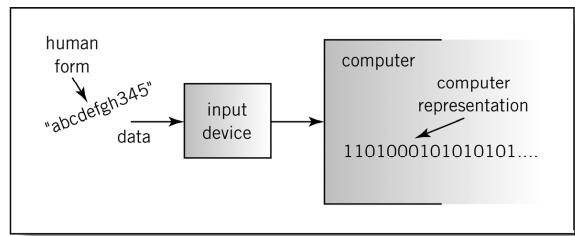
- Metryki wydajności komputera
 - CPU time, CPI
 - metryki komercyjne MIPS, MFLOPS
- Prawo Amdahla – wpływ ulepszeń systemu na wydajność
- Benchmarki
 - SPEC'89
 - SPEC'92
 - SPEC'95
 - SPEC'2000 i 2006
 - SYSmark 2002

Organizacja i Architektura Komputerów

Arytmetyka komputerów

Alfabet: 0, 1

- Dane w komputerach są reprezentowane wyłącznie przy użyciu alfabetu dwójkowego (binarnego)

Englander: The Architecture of Computer Hardware and Systems Software, 2nd edition
Chapter 3, Figure 03-01

1

2

Bity, bajty, słowa

- Bity są grupowane w większe zespoły o długości będącej potęgą liczby 2:
 - tetra: 4 bity (*nibble*)
 - bajt: 8 bitów
 - słowo: 16, 32, 64 lub 128 bitów
 - podwójne słowo (*doubleword*)
 - półsłowo (*halfword*)
- Długość słowa zależy od organizacji komputera

3

Kody liczbowe

baza (radix)	2	10100111100	dwojkowy (binarny)
	3	1211122	
	4	110330	
	5	20330	
	6	10112	
	7	3623	
	8	2474	oktalny
	9	1748	
	10	1340	dziesiętny
	11	1009	
	12	938	
	13	7C1	
	14	6BA	
	15	5E5	
	16	53C	szesnastkowy, heksadecymalny, 'hex'

Podstawy używane w systemach cyfrowych

4

Kod szesnastkowy HEX

- Powszechnie używany przez programistów programujących w języku asemblera
- Skraca długość notacji liczb
- Łatwa konwersja na kod NKB i odwrotnie
- Każda tetrada reprezentuje cyfrę szesnastkową

Cyfra HEX	kod binarny
0	0000
1	0001
2	0010
3	0011
4	0100
5	0101
6	0110
7	0111
8	1000
9	1001
A	1010
B	1011
C	1100
D	1101
E	1110
F	1111

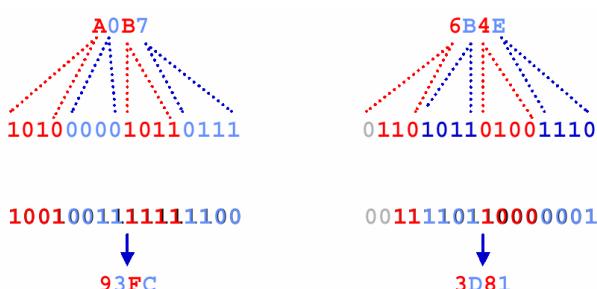
5

Konwersja HEX – radix 10

$$\begin{aligned}
 \textcolor{red}{9647} &= 9 \cdot 16^3 + 6 \cdot 16^2 + 4 \cdot 16^1 + 7 \cdot 16^0 \\
 &= 9 \cdot 4096 + 6 \cdot 256 + 4 \cdot 16 + 7 \cdot 1 &= \textcolor{blue}{38471} \\
 \textcolor{red}{A3} &= (10) \cdot 16^1 + 3 \cdot 16^0 \\
 &= 160 + 3 &= \textcolor{blue}{163} \\
 \textcolor{red}{B2D} &= (11) \cdot 16^2 + 2 \cdot 16^1 + (13) \cdot 16^0 \\
 &= 2816 + 32 + 13 &= \textcolor{blue}{2861} \\
 \textcolor{red}{FFFF} &= (15) \cdot 16^3 + (15) \cdot 16^2 + (15) \cdot 16^1 + (15) \cdot 16^0 \\
 &= 61440 + 3840 + 240 + 15 &= \textcolor{blue}{65535}
 \end{aligned}$$

6

Konwersja binarna – HEX

Kod BCD

- BCD (*binary coded decimal*)
 - każda cyfra dziesiętna jest reprezentowana jako 4 bity
 - kod opracowany dla wczesnych kalkulatorów
 - przykład: $359_{10} = 0011\ 0101\ 1001_{bcd}$
 - kod łatwy do zrozumienia przez człowieka, niewygodny dla komputerów

cyfra dziesiętna	BCD
0	0000
1	0001
2	0010
3	0011
4	0100
5	0101
6	0110
7	0111
8	1000
9	1001

Kody od 1010 do 1111 nie są używane

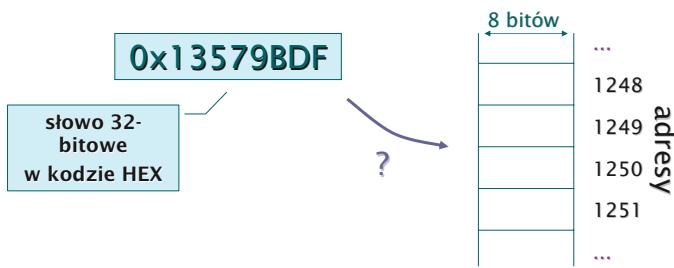
7

8

Porządek bajtów w pamięci

- Problem

- Pamięć jest zwykle adresowana bajtami
- Jak zapisać w pamięci słowo 32-bitowe?

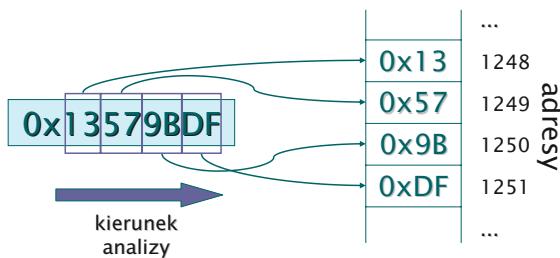

9

Kolejność bajtów cd.

- W jakiej kolejności zapisywać bajty?

- Zaczynając od najbardziej znaczącego ("big" end)?

11

Kolejność bajtów cd.

- Stosuje się dwa sposoby zapisu słów w pamięci
- BigEndian**
 - most significant byte in lowest address
 - store least significant byte in highest address
- LittleEndian**
 - store least significant byte in lowest address
 - store most significant byte in highest address

13

ALU

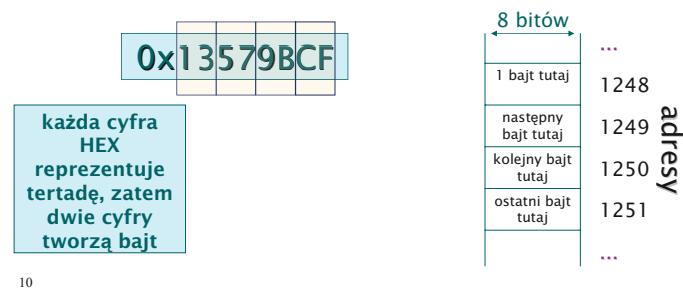
- Jednostka arytmetyczno-logiczna (**ALU – arithmetic-logic unit**) wykonuje operacje arytmetyczne na liczbach w kodzie dwójkowym
- ALU jest centralnym blokiem komputera; wszystkie inne bloki funkcjonalne służą do właściwej obsługi ALU
- Proste ALU wykonuje operacje na liczbach całkowitych (**integer**)
- Bardziej złożone ALU może wykonywać operacje zmiennoprzecinkowe FP na liczbach rzeczywistych
- Najczęściej ALU_INT i ALU_FP (**FPU – Floating Point Unit**) są wykonane jako dwa osobne bloki cyfrowe
 - FPU może być wykonane jako osobny układ scalony (koprocesor)
 - FPU może być wbudowane do procesora

15

Kolejność bajtów w pamięci

- Rozwiążanie

- podziel słowo na bajty
- zapisz kolejne bajty w kolejnych komórkach

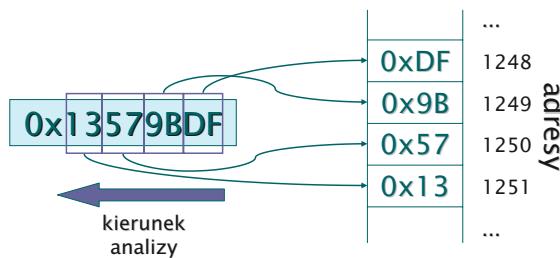

10

Kolejność bajtów cd.

- W jakiej kolejności zapisywać bajty?

- Zaczynając od najmniej znaczącego ("little" end)?

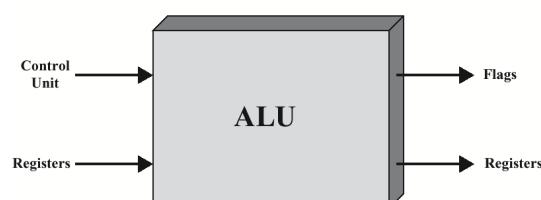
12

Kolejność bajtów cd.

- Wybór wersji kolejności zapisu bajtów zależy od konstruktorów procesora
 - Big Endian**
 - Motorola 680x0 (Amiga/Atari ST/Mac)
 - IBM/Motorola PowerPC (Macintosh)
 - MIPS (SGI Indy/Nintendo 64)
 - Motorola 6800
 - Little Endian**
 - Intel 80x86/Pentium (IBM PC)
 - Rockwell 6502 (Commodore 64)
 - MIPS (Sony Playstation/Digital DECstation)
 - Niektóre procesory (np. MIPS) można konfigurować zarówno w trybie Big Endian jak i Little Endian

14

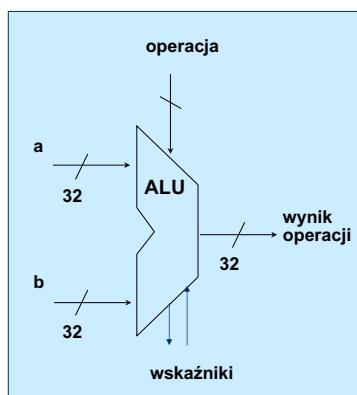
ALU – wejścia i wyjścia

- CU – układ sterowania (Control Unit)
- Registers – rejestrzy wbudowane do CPU
- Flags – wskaźniki, znaczniki stanu, flagi, warunki: zespół wskaźników bitowych określających specyficzne właściwości wyniku operacji (zero, znak, przeniesienie itp.)

16

ALU – symbol logiczny

17

Wieloznaczność informacji

- Co oznacza poniższy zapis?

10010111

- Liczبę całkowitą bez znaku: 151
- Liczبę całkowitą w kodzie znak-moduł: -23
- Liczبę całkowitą w kodzie uzupełnień do dwóch: -105
- Znak w rozszerzonym kodzie ASCII (IBM Latin 2): Ś
- Kod operacji procesora x86: **XCHG AX, DI**

To zależy od kontekstu

18

Liczby całkowite bez znaku

- używane są tylko cyfry 0 i 1

$$A = a_{n-1}a_{n-2} \dots a_1 a_0 \quad a_i \in \{0, 1\}$$

$$A = \sum_{i=0}^{n-1} 2^i a_i$$

- kod ten bywa nazywany NKB (naturalny kod binarny)
- zakres reprezentacji liczb dla słowa n -bitowego wynosi:
 $<0, 2^{n-1}>$
 dla $n = 8$: $<0, 255>$
 dla $n = 16$: $<0, 65535>$

Przykłady:

$$\begin{aligned} 00000000 &= 0 \\ 00000001 &= 1 \\ 00101001 &= 41 \\ 10000000 &= 128 \\ 11111111 &= 255 \end{aligned}$$

19

20

$$A = \begin{cases} \sum_{i=0}^{n-2} 2^i a_i & \text{gdy } a_{n-1} = 0 \\ -\sum_{i=0}^{n-2} 2^i a_i & \text{gdy } a_{n-1} = 1 \end{cases}$$

Kod znak-moduł (ZM)

- Najbardziej znaczący bit oznacza znak
 0 oznacza liczbę dodatnią
 1 oznacza liczbę ujemną
- Przykład
 $+18 = 00010010$
 $-18 = 10010010$
- Problemy
 Układy arytmetyczne muszą osobno rozpatrywać bit znaku i moduł
 Występują dwie reprezentacje zera:
 $+0 = 00000000$
 $-0 = 10000000$

Kod uzupełnień do 2 (U2)

- Najbardziej znaczący bit oznacza znak liczby
 0 – liczba dodatnia
 1 – liczba ujemna
- Tylko jedna reprezentacja zera:
 $+0 = 00000000$
- Ogólna postać U2:
 $A = -2^{n-1} a_{n-1} + \sum_{i=0}^{n-2} 2^i a_i$

Przykłady:

$$\begin{aligned} +3 &= 00000011 \\ +2 &= 00000010 \\ +1 &= 00000001 \\ +0 &= 00000000 \\ -1 &= 11111111 \\ -2 &= 11111110 \\ -3 &= 11111101 \end{aligned}$$

21

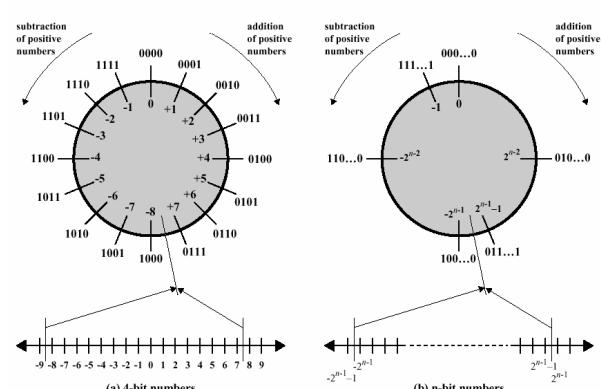
22

Zalety kodu U2

- Jedna reprezentacja zera
- Układy arytmetyczne (ALU) mają prostszą budowę (wykażemy to później)
- Negacja (zmiana znaku liczby) jest bardzo prosta:

$3 = 00000011$	11111100
uzupełnienie do 1(negacja boolowska)	11111101
dodanie 1	11111101
$-3 = 11111101$	

Kod U2 – ilustracja geometryczna

23

24

Wada kodu U2

- Zakres reprezentowanych liczb jest niesymetryczny
najmniejsza liczba: -2^{n-1} (*minint*)
największa liczba: $2^{n-1}-1$ (*maxint*)
- dla $n=8$
najmniejsza liczba: -128
największa liczba: +127
- dla $n=16$
najmniejsza liczba: -32 768
największa liczba: +32 767

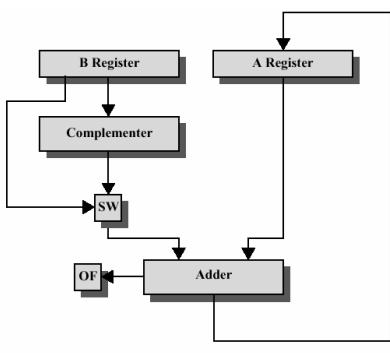
25

Konwersja długości słowa w U2

- Liczby dodatnie uzupełnia się wiodącymi zerami
 $+18 = 00010010$
 $+18 = 00000000 00010010$
- Liczby ujemne uzupełnia się wiodącymi jedynkami
 $-18 = 10010010$
 $-18 = 11111111 10010010$
- Ogólnie biorąc, powiela się bit MSB (bit znaku)

27

Układ dodawania i odejmowania U2

OF = overflow bit
SW = Switch (select addition or subtraction)

29

Przykład mnożenia (liczby bez znaku)

1011	mnożna (11 w kodzie dziesiętnym)
x 1101	mnożnik (13 w kodzie dziesiętnym)
1011	iloczyny częściowe
0000	
1011	Uwaga: jeśli bit mnożnika jest równy 1, iloczyn częściowy jest równy mnożnej, w przeciwnym przypadku jest równy 0
1011	wynik mnożenia (143 w kodzie dziesiętnym)
10001111	
Uwaga #1:	wynik ma podwójną długość; potrzebujemy słowa o podwójnej precyzyji
Uwaga #2:	powyższy algorytm funkcjonuje tylko dla liczb bez znaku; jeśli przyjąć kod U2 mnożna = -5, mnożnik = -3, natomiast iloraz wynosiłby -113, co oczywiście jest nieprawdą

31

Negacja w U2 – przypadki specjalne

0 =	00000000
negacja bitowa	11111111
dodaj 1 do LSB	+1
wynik	1 00000000
przepełnienie jest ignorowane więc	-0 = 0 ✓

-128 =	10000000
negacja bitowa	01111111
dodaj 1 do LSB	+1
wynik	10000000
więc	-(-128) = -128 X

Wniosek:

należy sprawdzać bit znaku po negacji
(powinien się zmienić)

26

Dodawanie i odejmowanie w U2

- Obydwie operacje wykonuje się używając zwykłego dodawania liczb dwójkowych
- Należy sprawdzać bit znaku, aby wykryć nadmiar (*overflow*)
- Odejmowanie wykonuje się przez negowanie odjemnej i dodawanie:
 $a - b = a + (-b)$
- Do realizacji dodawania i odejmowania potrzebny jest zatem tylko **układ negacji bitowej i sumator**

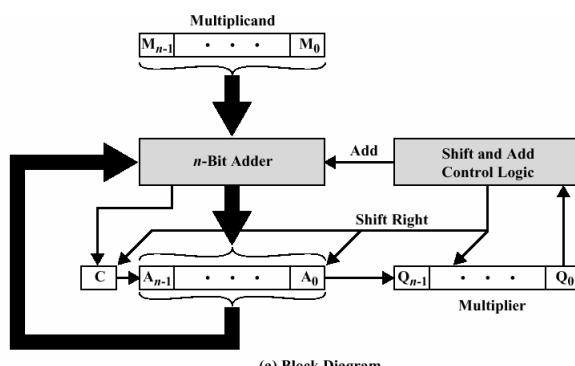
28

Mnożenie

- Mnożenie liczb dwójkowych jest znacznie bardziej złożone od dodawania i odejmowania
- Podstawowy algorytm jest taki sam jak przy piśmiejącym mnożeniu liczb:
 - określa się iloczyny częściowe dla każdej cyfry mnożnika
 - kolejne iloczyny częściowe należy umieszczać z przesunięciem o jedną pozycję (kolumnę) w lewo
 - należy dodać do siebie iloczyny częściowe

30

Układ mnożenia liczb bez znaku

32

Przykład mnożenia liczb bez znaku

C	A	Q	M	
0	0000	1101	1011	Initial Values
0	1011	1101	1011	Add } First
0	0101	1110	1011	Shift } Cycle
0	0010	1111	1011	Shift } Second
0	1101	1111	1011	Add } Third
0	0110	1111	1011	Shift } Cycle
1	0001	1111	1011	Add } Fourth
0	1000	1111	1011	Shift } Cycle
				wynik mnożenia

33

Mnożenie liczb ze znakiem

- Prosty algorytm podany wcześniej nie działa
- Rozwiązań 1
 - zamienić czynniki ujemne na dodatnie
 - pomnożyć liczby korzystając z podanego wcześniej algorytmu
 - jeśli znaki czynników (przed wykonaniem negacji) były różne, zanegować iloczyn
- Rozwiązań 2
 - algorytm Booth'sa

35

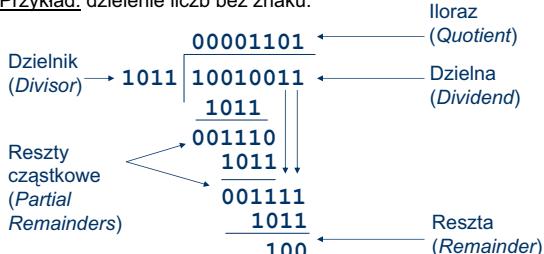
Przykład działania metody Booth'sa

A	Q	Q ₋₁	M	
0000	0011	0	0111	Initial Values
1001	0011	0	0111	A ← A - M } First
1100	1001	1	0111	Shift } Cycle
1110	0100	1	0111	Shift } Second
0101	0100	1	0111	A ← A + M } Third
0010	1010	0	0111	Shift } Cycle
0001	0101	0	0111	Shift } Fourth
				Cycle
				iloczyn: 3 × 7 = 21 testowane bity: 10 A:=A-M 01 A:=A+M

37

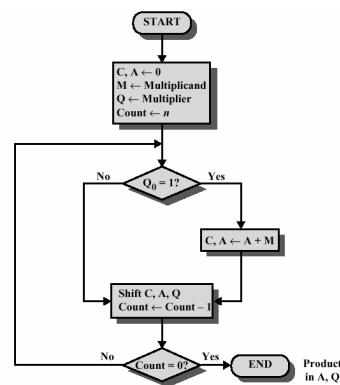
Dzielenie

- Dzielenie liczb dwójkowych jest znacznie bardziej skomplikowane od mnożenia
- Liczby ujemne sprawiają spore kłopoty (Stallings, s. 341–342)
- Podstawowy algorytm podobny do dzielenia liczb na papierze: kolejne operacje przesuwania, dodawania lub odejmowania
- Przykład: dzielenie liczb bez znaku:

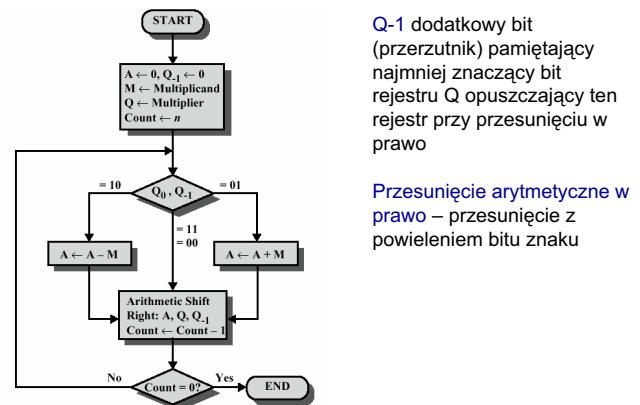
39

Mnożenie liczb bez znaku cd.

34

Algorytm Booth'sa

3

Algorytm Booth'sa (znak dowolny)

$\begin{array}{r} 0111 \\ \times 0011 \\ \hline 11111001 & (0) \\ 0000000 & 1-0 \\ 000111 & 1-1 \\ 00010101 & (21) \end{array}$	$\begin{array}{r} 0111 \\ \times 1101 \\ \hline 11111001 & (0) \\ 00000111 & 1-0 \\ 0000000 & 0-1 \\ 111001 & 1-0 \\ 11101011 & (-21) \end{array}$
(a) $(7) \times (3) = (21)$	(b) $(7) \times (-3) = (-21)$
$\begin{array}{r} 1001 \\ \times 0011 \\ \hline 00000111 & (0) \\ 0000000 & 1-0 \\ 0000000 & 1-1 \\ 111001 & 0-1 \\ 11101011 & (-21) \end{array}$	$\begin{array}{r} 1001 \\ \times 1101 \\ \hline 00000111 & (0) \\ 00000111 & 1-0 \\ 1111001 & 0-1 \\ 000111 & 1-0 \\ 00010101 & (21) \end{array}$
(c) $(-7) \times (3) = (-21)$	(d) $(-7) \times (-3) = (21)$

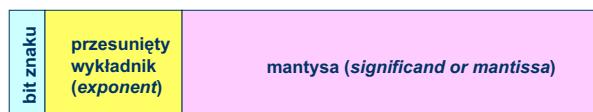
38

Liczby rzeczywiste

- Liczby z częścią ułamkową
- Można je zapisać korzystając z kodu NKB i dodatkowo znaków '-' oraz ','
- Problem: gdzie znajduje się kropka dziesiętna?
- W stałym miejscu?
 - rozwiązań niedobre z punktu widzenia metod numerycznych
- Na zmiennej pozycji?
 - jak podać informację o miejscu położenia kropki?

40

Liczby zmiennoprzecinkowe (FP)

- Wartość liczby: $+/- 1.$ mantysa $\times 2^{\text{wykładnik}}$
- Podstawa 2 jest ustalona i nie musi być przechowywana
- Położeniu punktu dziesiętnego jest ustalone: na lewo od najbardziej znaczącego bitu mantysy

41

FP – normalizacja

- Liczby FP są zwykle normalizowane, tzn. wykładnik jest tak dobierany, aby najbardziej znaczący bit (MSB) mantysy był równy 1
- Ponieważ bit ten jest zawsze równy 1, nie musi być przechowywany. Dlatego 23-bitowe pole mantysy w rzeczywistości odpowiada mantysie 24-bitowej, z cyfrą 1 na najbardziej znaczącej pozycji (mantysa mieści się zatem w przedziale od 1 do 2)
- Uwaga:** w notacji naukowej FP (*Scientific notation*) liczby są normalizowane inaczej, tak aby mantysa miała jedną znaczącą cyfrę przed kropką dziesiętną, np. 3.123×10^3

43

Zakres reprezentacji liczb FP

Dla formatu 32-bitowego

8-bitowy wykładnik
 $+/- 2^{256} \approx 1.5 \times 10^{77}$

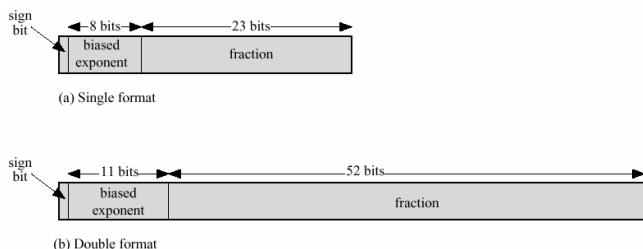
Dokładność

- efekt nierównomiernego pokrycia osi liczb rzeczywistych (zmienna wartość LSB mantysy)
- 23-bitowa mantysa: $2^{-23} \approx 1.2 \times 10^{-7}$
- około 6 pozycji dziesiętnych

45

Standard IEEE 754

- Dwa warianty: 32- i 64-bitowy format liczb
- 8- lub 11-bitowy wykładnik (*bias* = 127 lub 1023)
- IEEE 754 dopuszcza ponadto tzw. formaty rozszerzone (*extended formats*) dla obliczeń pośrednich w systemach cyfrowych

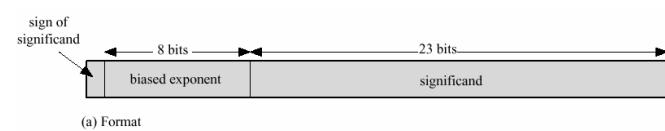
FP – mantysa

- Mantysa jest zapisana w kodzie U2
- Wykładnik jest zapisany z przesunięciem (*excess or biased notation*)

- np. przesunięcie równe 127 oznacza:
 - 8-bitowe pole wykładnika
 - zakres liczb 0-255
 - od przesuniętego wykładnika należy odjąć 127 abytrzymać prawdziwą wartość
 - zakres wartości wykładnika -127 to +128

42

FP – przykład

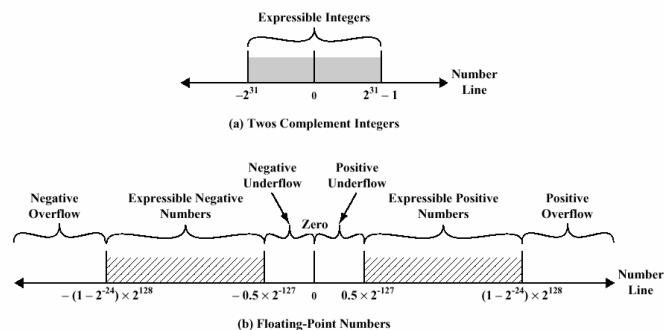

$$\begin{aligned} 1,1010001 \times 210100 &= 0\ 10010011\ 1010001000000000000000000 \\ -1,1010001 \times 210100 &= 1\ 10010011\ 1010001000000000000000000 \\ 1,1010001 \times 2-10100 &= 0\ 01101011\ 1010001000000000000000000 \\ -1,1010001 \times 2-10100 &= 1\ 01101011\ 1010001000000000000000000 \end{aligned}$$

pozycje mantysy uzupełniane są zerami

44

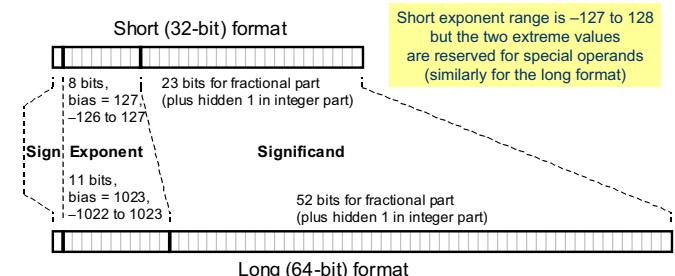
Zakresy liczb FP i U2 (format 32-bitowy)

46

ANSI/IEEE Standard Floating-Point Format (IEEE 754)

Revision (IEEE 754R) is being considered by a committee

47

Standard IEEE 754

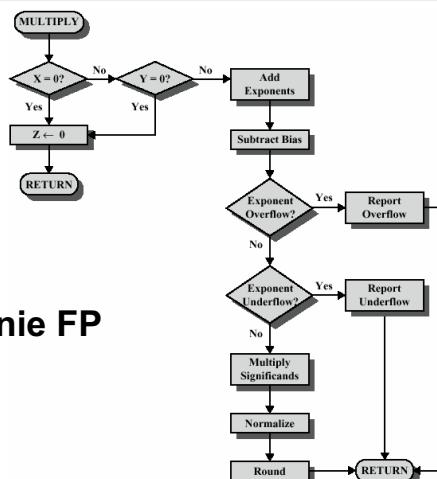
- W rzeczywistości standard IEEE 754 jest bardziej skomplikowany:
 - dodatkowe dwa bity: *guard* i *round*
 - cztery warianty zaokrąglania
 - liczba dodatnia podzielona przez 0 daje nieskończoność
 - nieskończoność dzielona przez nieskończoność daje NaN (*not a number*)
 - niektóre procesory nie są w pełni zgodne z IEEE 754, skutki są na ogół niedobre (*Pentium bug*)

49

Arytmetyka FP +/-

- W arytmetyce FP dodawanie i odejmowanie są bardziej złożonymi operacjami niż mnożenie i dzielenie (powodem jest konieczność tzw. wyrównywania składników)
- Etapy dodawania i odejmowania
 - Sprawdzenie zer
 - Wyrównanie mantys (i korekcja wykładników)
 - Dodawanie lub odjęcie mantys
 - Normalizowanie wyniku

51

Mnożenie FP

53

Some features of ANSI/IEEE standard floating-point formats

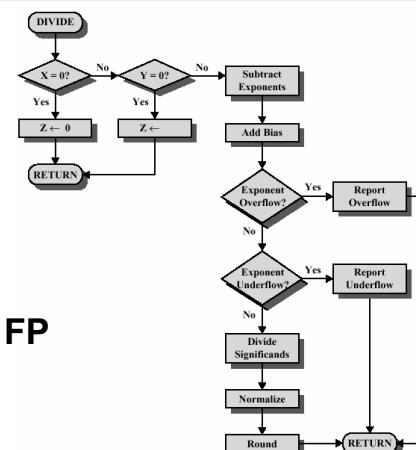
Feature	Single/Short	Double/Long
Word width in bits	32	64
Significant in bits	23 + 1 hidden	52 + 1 hidden
Significant range	[1, $2 - 2^{-23}$]	[1, $2 - 2^{-52}$]
Exponent bits	8	11
Exponent bias	127	1023
Zero (± 0)	$e + \text{bias} = 0, f = 0$	$e + \text{bias} = 0, f = 0$
Denormal	$e + \text{bias} = 0, f \neq 0$ represents $\pm 0.f \times 2^{-126}$	$e + \text{bias} = 0, f \neq 0$ represents $\pm 0.f \times 2^{-1022}$
Infinity ($\pm\infty$)	$e + \text{bias} = 255, f = 0$	$e + \text{bias} = 2047, f = 0$
Not-a-number (NaN)	$e + \text{bias} = 255, f \neq 0$	$e + \text{bias} = 2047, f \neq 0$
Ordinary number	$e + \text{bias} \in [1, 254]$ $e \in [-126, 127]$ represents $1.f \times 2^e$	$e + \text{bias} \in [1, 2046]$ $e \in [-1022, 1023]$ represents $1.f \times 2^e$
min	$2^{-126} \approx 1.2 \times 10^{-38}$	$2^{-1022} \approx 2.2 \times 10^{-308}$
max	$\approx 2^{128} \approx 3.4 \times 10^{38}$	$\approx 2^{1024} \approx 1.8 \times 10^{308}$

50

Arytmetyka FP x / ÷

- Etapy mnożenia i dzielenia
 - sprawdzenie zer
 - dodawanie/odejmowanie wykładników
 - mnożenie/dzielenie mantys (uwaga na znak)
 - normalizacja
 - zaokrąglanie
 - Uwaga:** wszystkie wyniki obliczeń pośrednich powinny być wykonywane w podwójnej precyzyi

52

Dzielenie FP

54

Podsumowanie

- Zapis słów w pamięci (Endian)
- Reprezentacje liczb: NKB, ZM, U2, BCD, HEX
- Ogólna charakterystyka ALU
- Operacje na liczbach całkowitych bez znaku
- Operacje na liczbach całkowitych ze znakiem
- Mnożenie – algorytm Booth'sa
- Liczby zmiennoprzecinkowe FP
- Formaty liczb FP, IEEE 754
- Operacje na liczbach FP

55

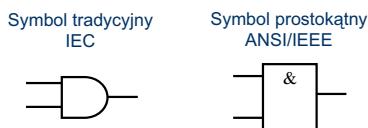
Organizacja i Architektura Komputerów

Elementy i bloki cyfrowe

1

Bramki logiczne

Dowolny blok kombinacyjny można zbudować z bramek

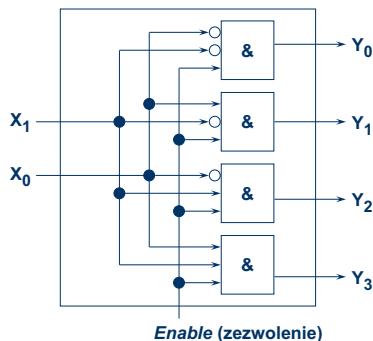

- iloczyn logiczny AND
- zanegowany iloczyn logiczny NAND
- suma logiczna OR
- zanegowana suma logiczna NOR
- negator (inwerter) NOT
- suma modulo 2 (exclusive OR) XOR

3

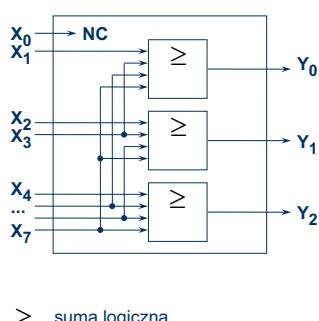
Dekoder binarny – implementacja

Prosty dekoder 2-bitowy:

5

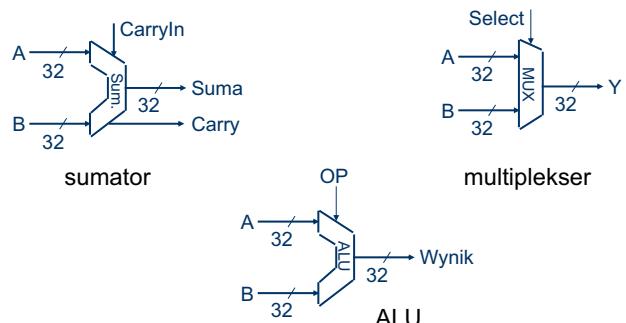
Koder kodu '1 z n' na kod NKB

7

Bloki kombinacyjne

Przykłady: elementy 32-bitowego procesora

2

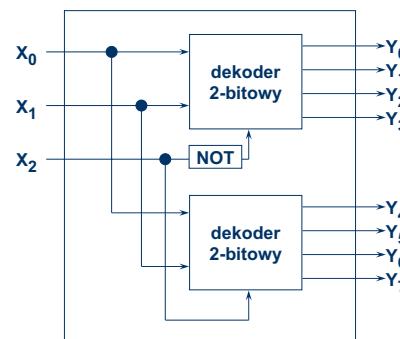
Dekoder binarny

- n wejść, 2^n wyjść
- tylko jedno wyjście jest w stanie '1' dla danej kombinacji stanów na wejściu (funkcja '1 z n '')

4

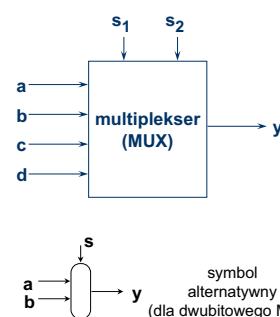
$2 + 2 = 3 ?$

6

Multipleksjer

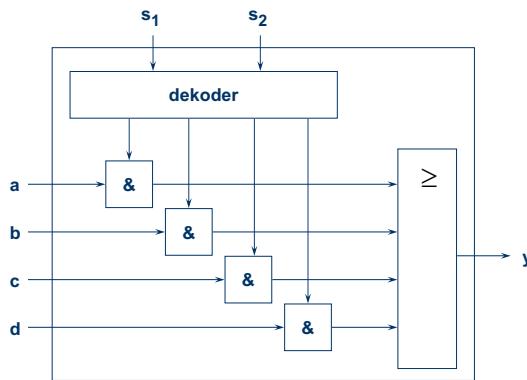
- Działa jak przełącznik; nazywany multiplekserem lub w skrócie MUX

Tablica prawdy		
s_2	s_1	y
0	0	a
0	1	b
1	0	c
1	1	d

8

Multiplekser – implementacja

9

Język VHDL – przykład

```
entity MUX32X2 is
generic (output_delay : TIME := 4 ns);
port(A,B:    in vlbit_1d(31 downto 0);
      DOUT:   out vlbit_1d(31 downto 0);
      SEL:    in vlbit);
end MUX32X2;

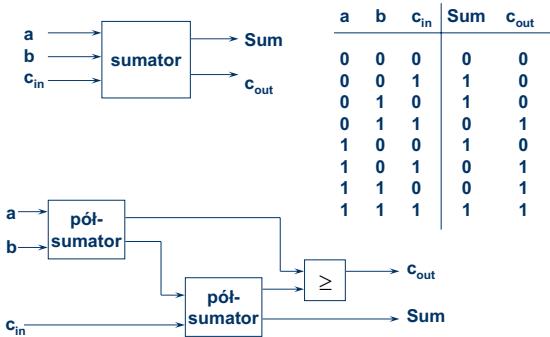
architecture behavior of MUX32X2 is
begin
  mux32x2_process: process(A, B, SEL)
  begin
    if (vlb2int(SEL) = 0) then
      DOUT <= A after output_delay;
    else
      DOUT <= B after output_delay;
    end if;
  end process;
end behavior;
```

- VHDL – Very (High Speed Integrated Circuit) Hardware Description Language

- Opracowany w latach 80-tych przez Departament Obrony USA
- Norma IEEE Standard 1076 (1987, 1993, 2001)

11

Sumator: HA + HA = A (adder)

13

Sumator równoległy (4-bitowy)

Określamy funkcję g_i generującą przeniesienie i funkcję p_i określającą propagację przeniesienia

$$g_i = a_i b_i$$

$$p_i = a_i \oplus b_i$$

Kolejne przeniesienia można teraz zapisać w postaci:

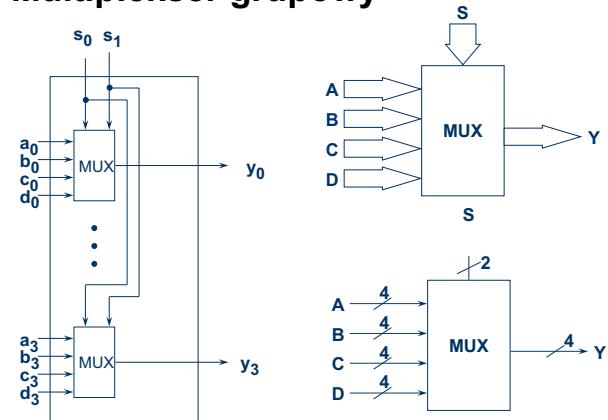
$$c_{i+1} = g_i + p_i c_i$$

$$c_{i+2} = g_{i+1} + p_{i+1} c_{i+1}$$

$$c_{i+3} = g_{i+2} + p_{i+2} c_{i+2}$$

$$c_{i+4} = g_{i+3} + p_{i+3} c_{i+3}$$

Multiplekser grupowy

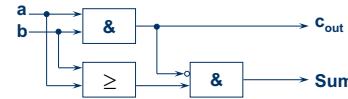
Półsumator – HA (half adder)

$$\text{Sum} = (\bar{a} \bullet b) + (a \bullet \bar{b}) = (\bar{a} + \bar{b}) \bullet (a + b)$$

$$\text{Carry} = a \bullet b$$

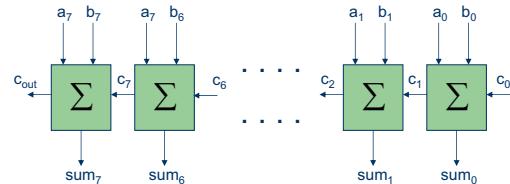

a	b	Sum	Carry
0	0	0	0
0	1	1	0
1	0	1	0
1	1	0	1

12

Sumator wielobitowy, szeregowy

- Szeregową propagacją przeniesień (ripple-carry)
- Wada: długi czas ustalania wyniku; sygnał przeniesienia propaguje przez wszystkie stopnie sumatora

14

Sumator równoległy cd.

a następnie, po dokonaniu podstawień, w postaci:

$$c_{i+1} = g_i + p_i c_i$$

$$c_{i+2} = g_{i+1} + p_{i+1} g_i + p_{i+1} p_i c_i$$

$$c_{i+3} = g_{i+2} + p_{i+2} g_{i+1} + p_{i+2} p_{i+1} g_i + p_{i+2} p_{i+1} p_i c_i$$

$$c_{i+4} = g_{i+3} + p_{i+3} g_{i+2} + p_{i+3} p_{i+2} g_{i+1} + p_{i+3} p_{i+2} p_{i+1} g_i + p_{i+3} p_{i+2} p_{i+1} p_i c_i$$

wprowadzając oznaczenia:

$$g_{(i,i+3)} = g_{i+3} + p_{i+3} g_{i+2} + p_{i+3} p_{i+2} g_{i+1} + p_{i+3} p_{i+2} p_{i+1} g_i$$

$$p_{(i,i+3)} = p_{i+3} p_{i+2} p_{i+1} p_i$$

otrzymujemy ostatecznie:

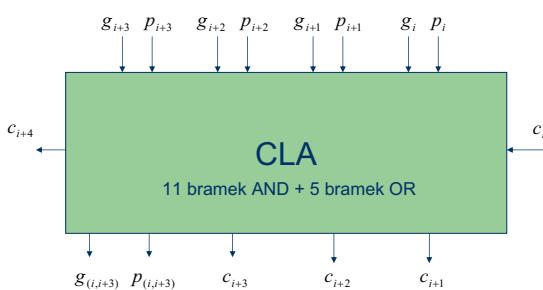
$$c_{i+4} = g_{(i,i+3)} + p_{(i,i+3)} c_i$$

15

16

Sumator równoległy cd.

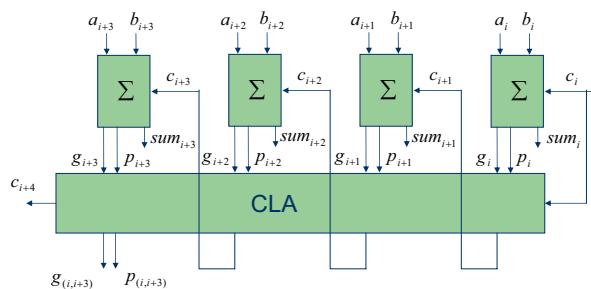
Równanie z poprzedniego slajdu określają metodę nazywaną **CLA – carry-look-ahead**, w której przeniesienia są generowane przez blok CLA:

17

Sumator równoległy cd.

4-bitowy sumator z równoległą generacją przeniesień

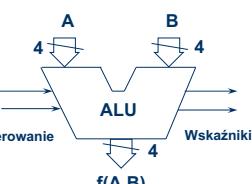

19

Budujemy ALU

- Założenia projektowe

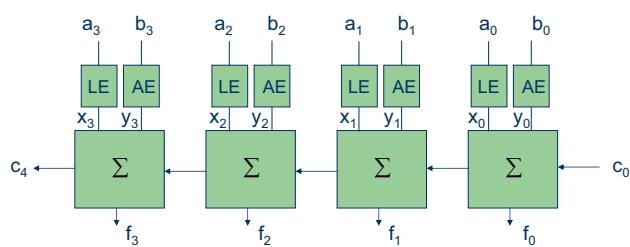
- 4-bitowe argumenty A i B
- 4-bitowy wynik operacji
- Operacje arytmetyczne
 - dekrementacja A
 - inkrementacja A
 - dodawanie A+B
 - odejmowanie A-B
- Operacje logiczne
 - negacja A (uzupełnienie do 1)
 - iloczyn logiczny A and B
 - tożsamość A
 - suma logiczna A or B
- Wskaźniki: przeniesienie i nadmiar

21

Krok 2

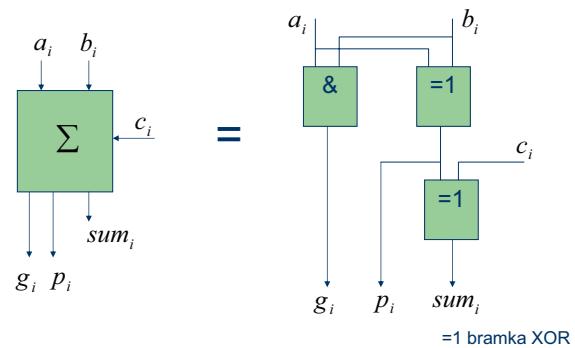
- Wniosek z kroku 1: sumator z ekstenderem może realizować więcej funkcji niż samo dodawanie
- Ogólna koncepcja ALU:

LE – logic extender, AE – arithmetic extender

Sumator równoległy cd.

Budujemy z bramek zmodyfikowany sumator 1-bitowy:

18

Sumator równoległy dokończenie

- Ustalanie wyniku oraz propagacja przeniesień w metodzie CLA są znacznie szybsze niż w metodzie *ripple-carry*:

propagacja	ripple	CLA
c_1 do c_{i+1}	4.8	4.8
c_1 do c_{i+2}	9.6	5.6
c_1 do c_{i+3}	14.4	6.4
c_1 do c_{i+4}	19.2	4.8

czas propagacji w ns

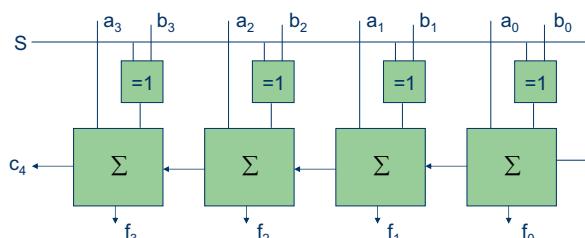
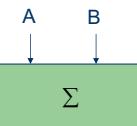
- Używając 4-bitowego sumatora CLA z poprzedniego slajdu można budować sumatory 8-, 12-, 16-, bądź ogólnie $4 \times n$ bitowe
- Sumatory CLA można łączyć tak, by przeniesienia między nimi propagowały szeregowo (*ripple*), lub wprowadzić układ CLA drugiego poziomu, zbudowany na takiej samej zasadzie jak układ CLA pierwszego poziomu

20

Krok 1

- Sumator z funkcją odejmowania

S	Funkcja	Opis
0	A+B	Dodawanie
1	$A+B'+1$	Odejmowanie

22

Krok 3 – projekt AE

M	S ₁	S ₀	Funkcja	F	X	Y	c ₀
1	0	0	dekrementacja	A-1	A	1...11	0
1	0	1	dodawanie	A+B	A	B	0
1	1	0	odejmowanie	$A+B'+1$	A	B'	1
1	1	1	inkrementacja	A+1	A	0...00	1

M	S ₁	S ₀	b _i	y _i
1	0	0	0	1
1	0	0	1	1
1	0	1	0	0
1	0	1	1	1
1	1	0	0	1
1	1	0	1	0
1	1	1	0	0
1	1	1	1	0

Tablica prawdy

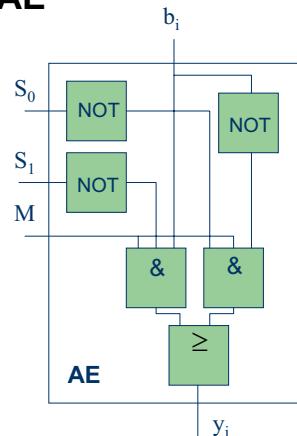
- M wybór funkcji: 1 – arytmetyczne,
0 – logiczne
S₁, S₀ wybór operacji
y_i stan na wyjściu *i*-tego bloku AE

24

Krok 4 – realizacja AE

$S_1 S_0$	00	01	11	10
0	1			1
1	1	1		

$$y_i = M \bar{S}_1 b_i + M \bar{S}_0 \bar{b}_i$$

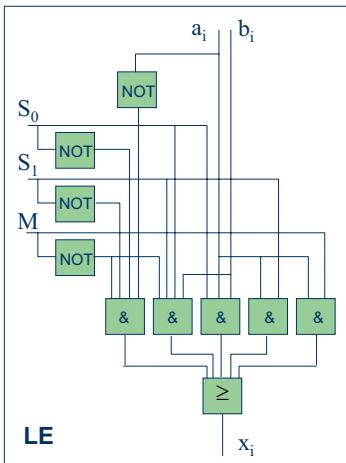
25

Krok 6 – LE

Ćwiczenie domowe:

zbudować mapę Karnaugh'a dla tablicy prawdy LE z poprzedniego slajdu i sprawdzić, że:

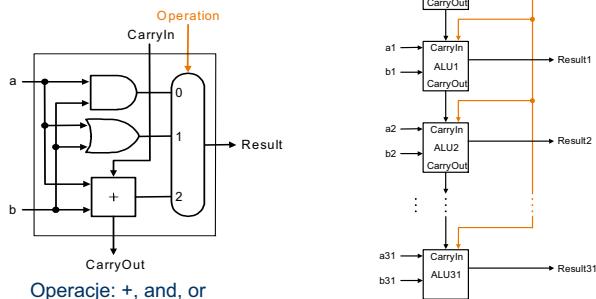
$$x_i = \overline{MS_1 S_0 a_i} + \overline{MS_1 S_0 b_i} + S_0 a_i b_i + S_1 a_i + Ma_i$$

27

Rozwiązywanie alternatywne ALU

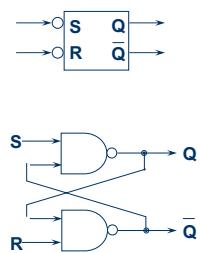
Komórka ALU zbudowana przy użyciu multipleksera oraz schemat 32-bitowego ALU

Elementy i bloki sekwencyjne

- Przerzutnik – podstawowy element sekwencyjnych bloków funkcjonalnych komputerów

S	R	Q	\bar{Q}
0	1	1	0
1	0	0	1
1	1	stan niedozwol.	
0	0	stan niedozwol.	

Krok 5 – projekt LE

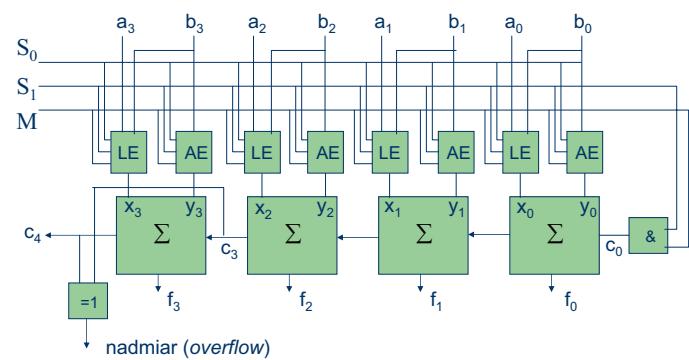
M	S ₁	S ₀	Funkcja	F	X	Y	c ₀
0	0	0	negacja bitowa	A'	A'	0	0
0	0	1	iloczyn logiczny	A and B	A and B	0	0
0	1	0	tożsamość	A	A	0	0
0	1	1	suma logiczna	A or B	A or B	0	0

M	S ₁	S ₀	x _i
0	0	0	a' _i
0	0	1	a _i b _i
0	1	0	a _i
0	1	1	a _i +b _i
1	x	x	a _i

Tablica prawdy
M wybór funkcji: 1 – arytmetyczne,
0 – logiczne
S₁, S₀ wybór operacji
x_i stan na wyjściu i-tego bloku LE

26

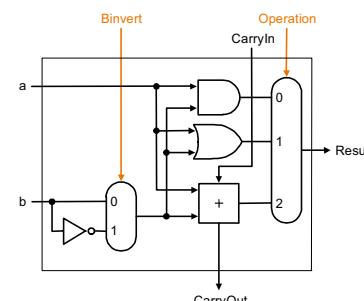
Krok 7 – projekt końcowy

28

Rozwiązywanie alternatywne cd.

Komórka ALU wzbogacona o funkcję odejmowania

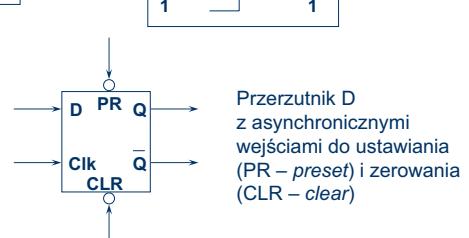

Przerzutniki cd.

Przerzutnik D – schemat logiczny i tablica stanów

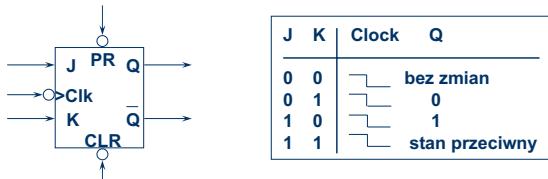

32

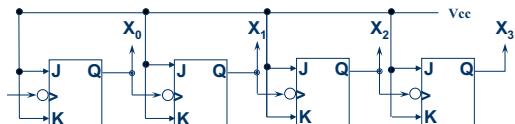

Przerzutniki cd.

Przerzutnik J-K – schemat logiczny

4-bitowy licznik binarny z przeniesieniami szeregowymi

33

Plik (bank) rejestrów

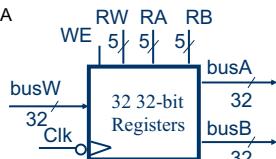
- Przykładowy plik rejestrów pokazany obok składa się z 32 rejestrów:

- dwie 32-bitowe szyny wyjściowe busA i busB
- jedna 32-bitowa szyna wejściowa: busW
- sygnał zegara ma znaczenie tylko przy zapisie; przy odczycie układ działa jak układ kombinacyjny

- Rejestrze są wybierane przez:

- RA – numer rejestru wyprowadzanego na szynę busA
- RB – numer rejestru wyprowadzanego na szynę busB
- RW – numer rejestru zapisywanygo z szyny busW jeśli WE=1

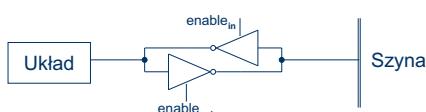
35

Przykład pliku rejestrów o organizacji
32 x 32 bity

Elementy trzystanowe

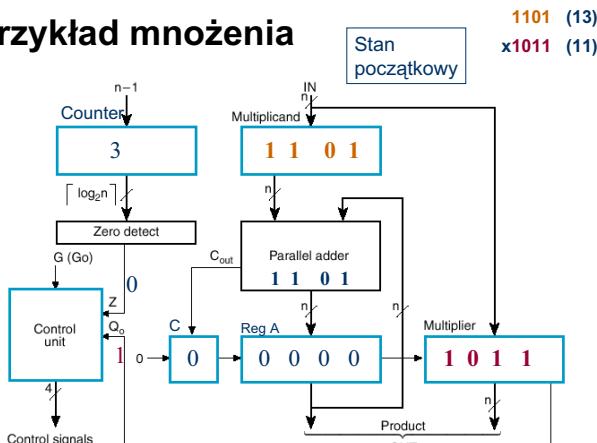
- W systemach komputerowych często zachodzi potrzeba łączenia wyjść różnych układów cyfrowych na wspólnej szynie. Wygodnym rozwiązaniem są wyjścia trzystanowe. W trzecim stanie (wysokiej impedancji) wyjście stanowi **wysoką impedancję** umożliwiającą traktowanie połączenia jako rozwarcie.

- Inwertery i bufory z wyjściem trzystanowym są często używane do połączenia układów z szynami (bus drivers)
- dwa driverzy umożliwiają realizację połączenia dwukierunkowego
- dodatkowym zadaniem driverów jest wzmacnianie sygnału, dzięki czemu szyny mogą być dłuższe

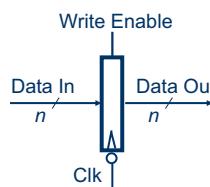
37

Przykład mnożenia

39

Rejestry

- Najczęściej zbudowany z zatraskowych przerzutników typu D (*latch*)
- Jeśli WE = 1, stan Data In zostaje wraz z opadającym zboczem zegara wpisany do rejestru i przeniesiony na wyjście Data Out

- W technice komputerowej najczęściej wykorzystuje się rejesty przesuwające, które oprócz zapamiętywania n-bitowego słowa mogą je przesuwać
- Najprostsze rejesty przesuwające przesuwają swoją zawartość tylko jednym kierunkiem o 1 pozycję (1 bit)
- Bardziej złożone rejesty przesuwają dane w obu kierunkach (SL – shift left, SR – shift right)
- Na wyjściu ALU znajduje się zwykle szybki reżestr przesuwający (barrel shifter)

34

Pamięć

Szyny

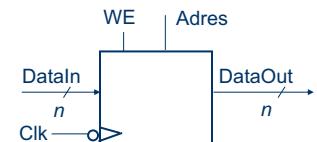
- jedna szyna wejściowa: Data In
- jedna szyna wyjściowa: Data Out

Słowo n-bitowe zapisane w pamięci jest wybierane przez:

- adres o długości zależnej od pojemności pamięci
- sygnał WE = 1

Sygnał zegara Clock (CLK)

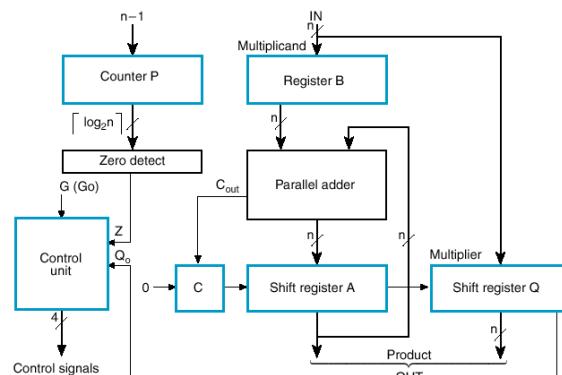
- sygnał CLK ma znaczenie tylko przy zapisie
- przy odczycie układ zachowuje się jak kombinacyjny

Schemat logiczny bloku pamięci n-bitowej (wyidealizowany)

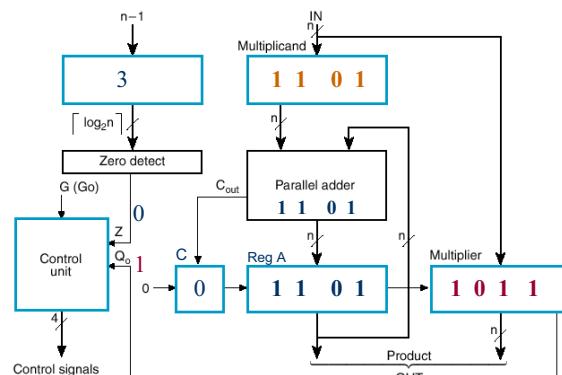
36

Multiplikator

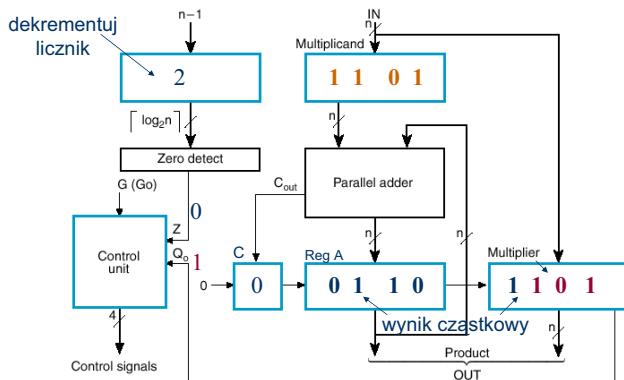
38

Qo = 1: dodaj mnożną

40

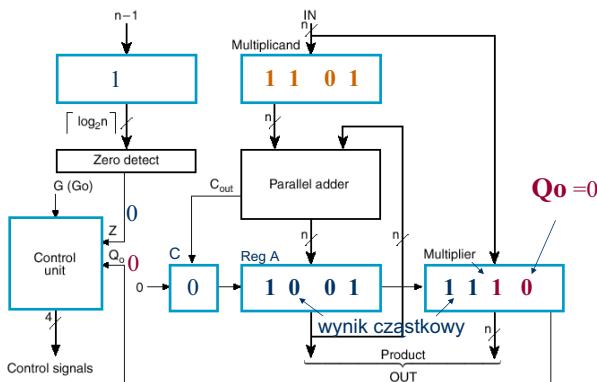
Przesuń wynik cząstkowy

41

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

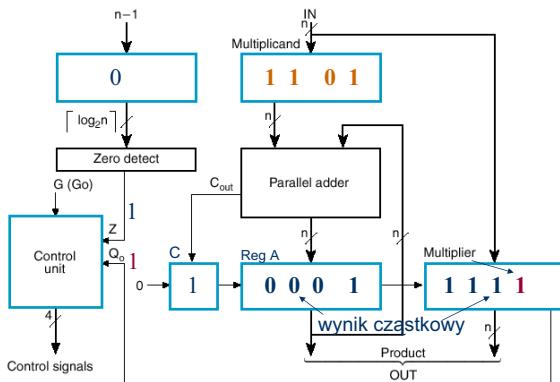
Przesuń wynik cząstkowy

43

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

Qo=1: dodaj mnożną

45

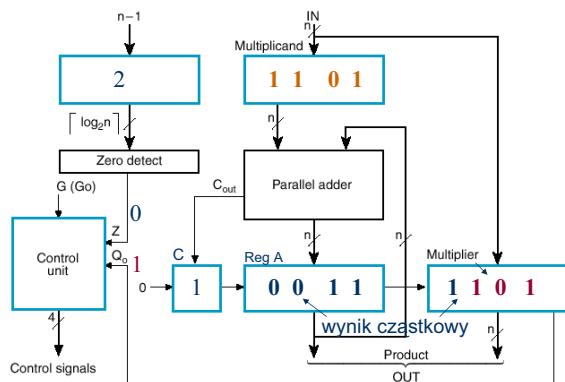
Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

Podsumowanie

- Elementy i bloki kombinacyjne
 - bramki, bufora (w tym trzystanowe)
 - kodery i dekodery
 - multipleksery
- Synteza półsumatora i sumatora (*look-ahead*)
- Synteza ALU
- Elementy i bloki sekwencyjne
 - przerzutniki
 - liczniki
 - rejstry
 - pliki rejestrów
 - pamięci
- Metody opisu bloków cyfrowych (język VHDL)
- Synteza układu mnożenia

47

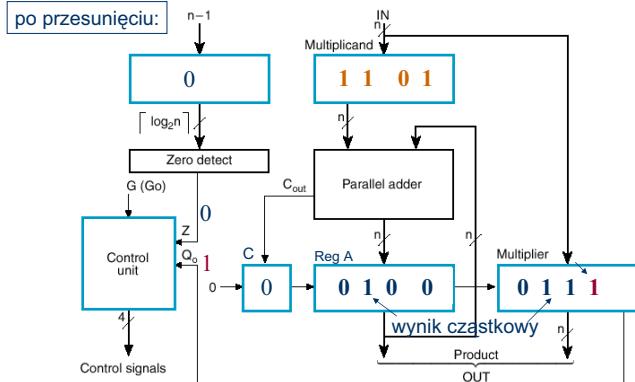
Qo =1: dodaj mnożną

42

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

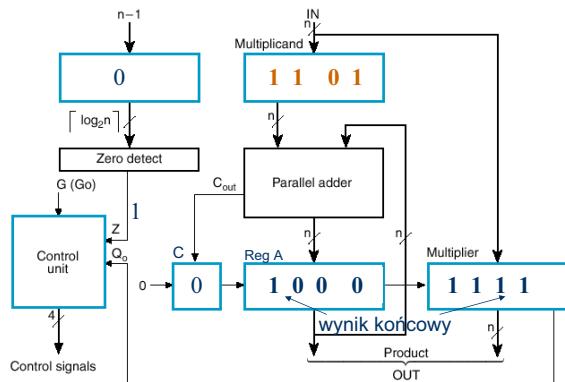
Qo=0: przesuń (nie dodawaj)

44

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

Przesuń (koniec, Z=1)

46

Organizacja i Architektura Komputerów

Struktura i działanie jednostki centralnej

1

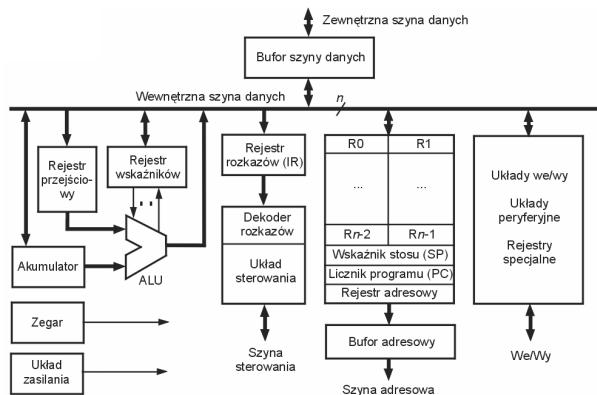
Zadania CPU

- CPU wykonuje następujące zadania:

- pobiera instrukcje programu z pamięci (*instruction fetch*)
- interpretuje (dekoduje) instrukcje
- pobiera dane (*data fetch*)
- przetwarza dane
- zapisuje dane

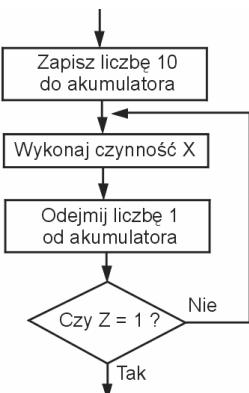
3

Standardowa architektura CPU

5

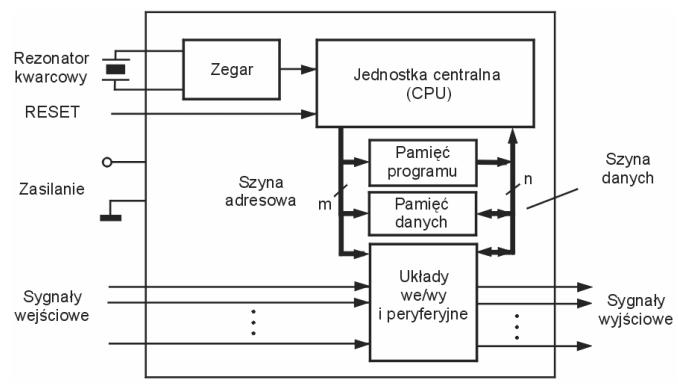
Bit Z - przykład

Przykład wykorzystania bitu Z do organizacji pętli w programie; pętla jest powtarzana 10 razy, aż zawartość akumulatora stanie się równa zeru

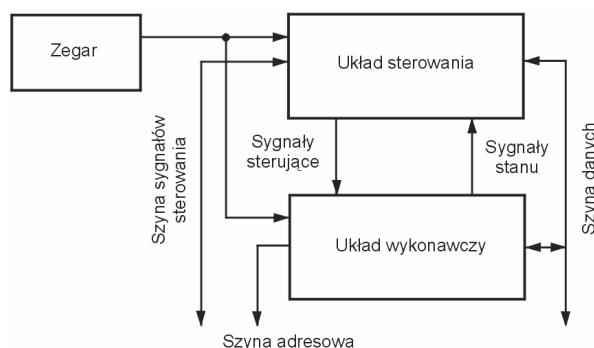
7

Budowa mikrokomputera

2

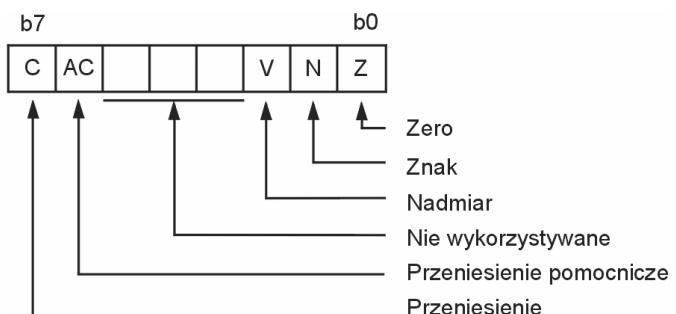
Struktura CPU

4

Rejestr wskaźników

Przykładowa struktura rejestru wskaźników: procesor 80C51 XA (Philips)

6

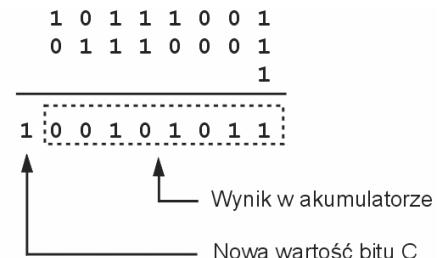
Bit C - przykład

Przykład operacji dodawania z uwzględnieniem bitu przeniesienia C

```
adc ax, 71h
```

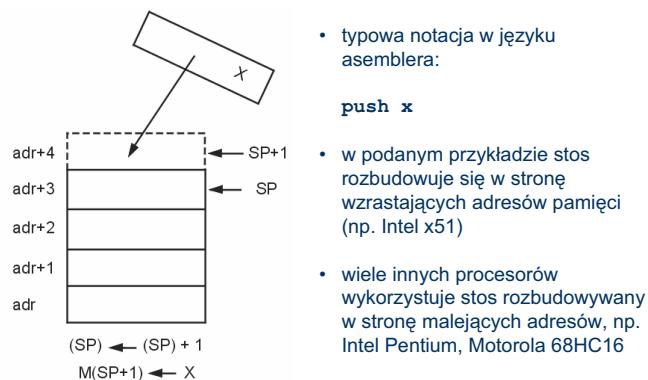
Akumulator
Rejestr przejściowy
Bit C

Wynik dodawania

8

Stos – operacja zapisu

9

Funkcje i właściwości stosu

- Stos jest pamięcią typu LIFO (*last-in-first-out*)
- Typowe zastosowania stosu
 - przy wywołaniu podprogramu zapamiętuje adres powrotu do programu głównego
 - przy przejściu do programu obsługi przerwania zapamiętuje adres powrotu do przerwanego programu
 - służy do chwilowego przechowywania zawartości rejestrów w celu uwolnienia ich do innych zadań
 - może być użyty do przekazywania parametrów do podprogramów
- Programista musi dbać o zbilansowanie liczby operacji zapisu i odczytu oraz o zachowanie właściwej kolejności zapisu i odczytu (odczyt wartości przebiega w odwrotnej kolejności niż przy zapisie)
- Programista musi dbać o to, by stos nie rozrosł się nadmiernie i nie przekroczył limitu pamięci (*stack overflow*) – częsty błąd w przypadku programów rekurencyjnych lub przy wystąpieniu nieskończonej pętli

11

Rejestry

- Niewielka pamięć robocza CPU do przechowywania tymczasowych wyników obliczeń
- Liczba rejestrów i ich funkcje różnią się dla różnych procesorów
- Rejestry mogą pełnić różnorakie funkcje:
 - Rejestry ogólnego przeznaczenia (GP – *general purpose*)
 - Rejestry danych (np. akumulator)
 - Rejestry adresowe
 - Rejestr wskaźników (stanu, warunków, flag)
- Architektura oparta na rejestrach GP jest bardziej elastyczna przy programowaniu, ale procesor jest bardziej złożony a czas wykonania rozkazu dłuższy
- Architektura oparta na specjalizowanych rejestrach upraszcza budowę procesora i przyspiesza wykonanie rozkazu, ale ogranicza programistę

13

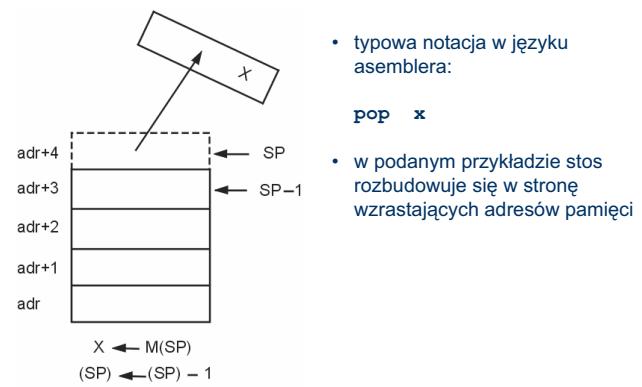
Rejestry cd.

Przykład architektury pliku rejestrów: procesor Motorola 68HC12

7	A	0	7	B	0	8-BIT ACCUMULATORS A AND B OR 16-BIT DOUBLE ACCUMULATOR D			
15			D		0				
15					0	INDEX REGISTER X			
15			IY		0	INDEX REGISTER Y			
15			SP		0	STACK POINTER			
15			PC		0	PROGRAM COUNTER			
	S	X	H	I	N	Z	V	C	CONDITION CODE REGISTER

15

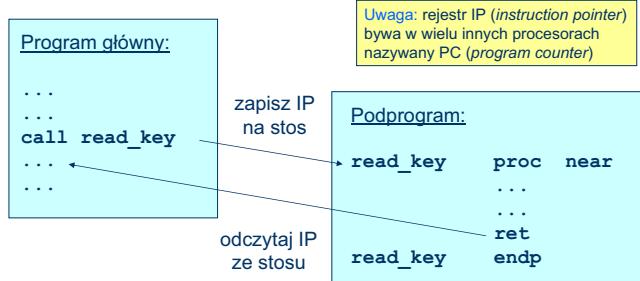
Stos – operacja odczytu

10

Stos – wywołanie podprogramu

Ilustracja wykorzystania stosu do zapamiętania adresu powrotu (zawartości licznika rozkazów IP) przy wywołaniu podprogramu (assembler Pentium)

12

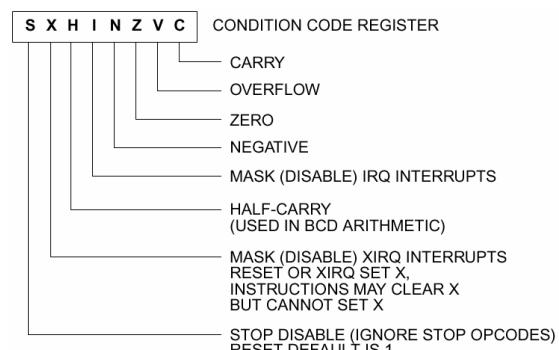
Rejestry cd.

- Typowa liczba rejestrów GP w CPU: 8 – 32
 - mniej rejestrów GP – częstsze odwołania do pamięci
 - znaczne zwiększenie liczby rejestrów GP nie wpływa znacząco na zmniejszenie liczby odwołań do pamięci
- Rozmiar rejestru
 - wystarczający do przechowywania adresu
 - wystarczający do przechowywania pełnego słowa danych
- Często można łączyć ze sobą dwa rejestrze, dzięki czemu można łatwo reprezentować typowe formaty danych w językach wysokiego poziomu, np. w C:
 - **double int a**
 - **long int a**

14

Rejestry cd.

Rejestr wskaźników w procesorze Motorola 68HC12

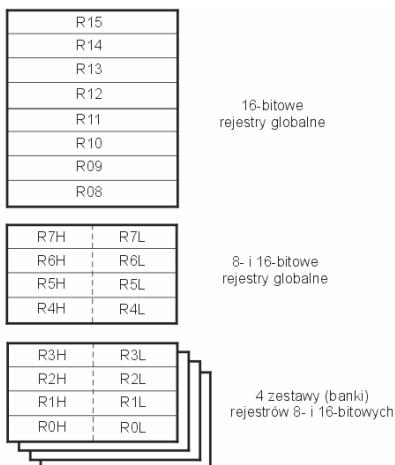

16

Rejestry cd.

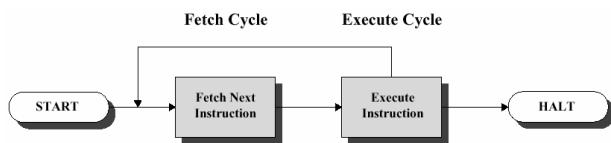
Przykład architektury rejestrów GP:

Philips 80C51 XA

17

Cykl wykonania rozkazu

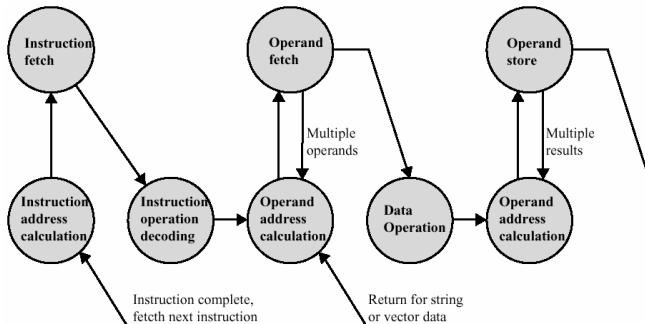

fetch – pobranie binarnego kodu rozkazu z pamięci

W celu przyspieszenia wykonywania rozkazu stosuje się niekiedy cykl *prefetch* – pobieranie kodu rozkazu jeszcze przed zakończeniem wykonania poprzedniego rozkazu. Rozwój tej koncepcji doprowadził do *cachingu i pipeliningu*

19

Cykl wykonania rozkazu cd.

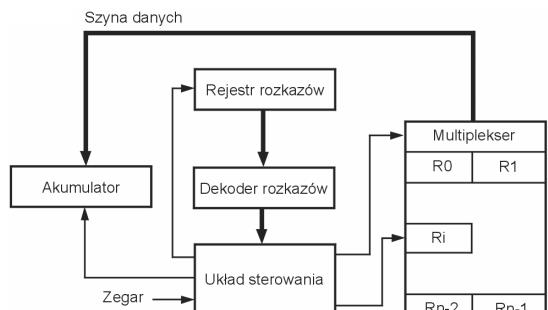

21

Wykonanie rozkazu

$$R_i \rightarrow A$$

Przykład wykonania rozkazu przesłania zawartości rejestrów R_i do akumulatora

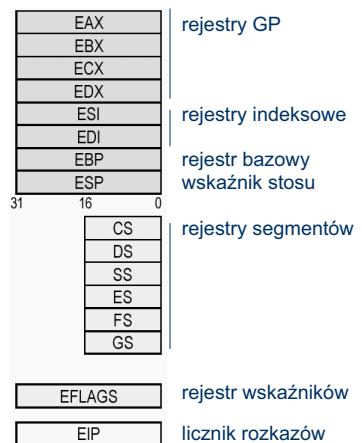

23

Rejestry cd.

Przykład architektury pliku rejestrów:

procesor Intel Pentium

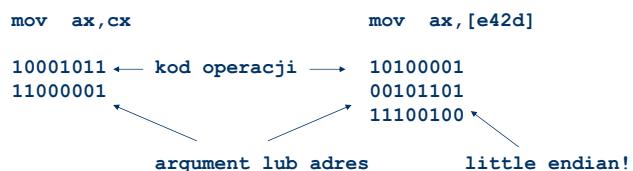
18

Format rozkazu

W procesorach o architekturze CISC rozkazy mają niejednolitą postać (format):

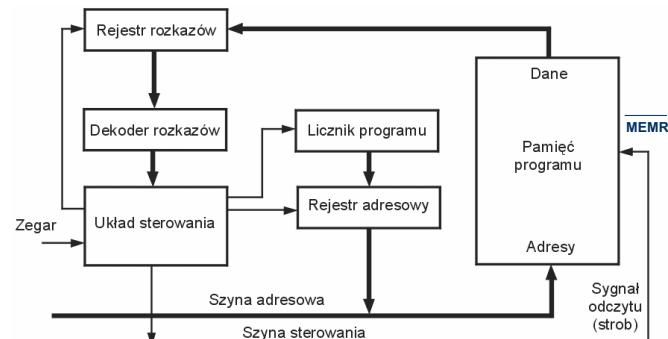
- instrukcja zapisana binarnie może mieć różną długość
- stosuje się różne sposoby adresowania argumentów

Przykład (Pentium):

20

Pobranie rozkazu

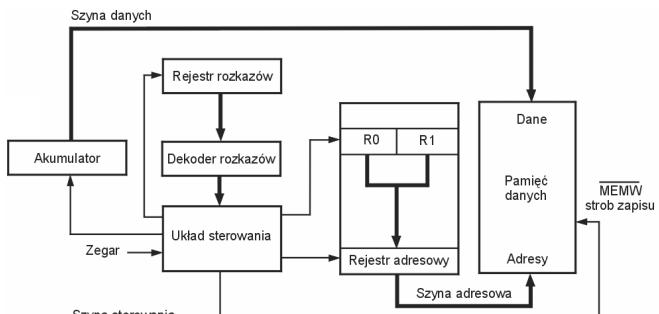

22

Wykonanie rozkazu cd.

$$A \rightarrow M(R0, R1)$$

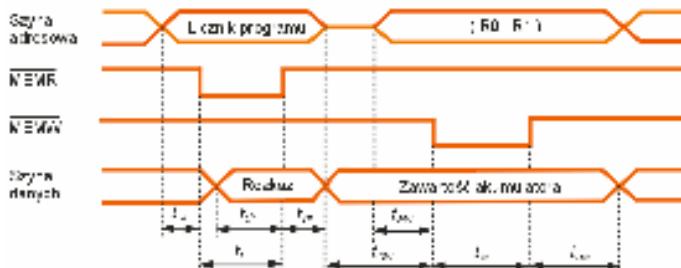
Przykład: wykonanie rozkazu przesłania zawartości akumulatora A do komórki pamięci o adresie zawartym w parze rejestrów R0 i R1

24

Wykonanie rozkazu cd.

Przebiegi w trakcie pobrania i wykonania rozkazu: $A \rightarrow M(R0, R1)$

25

Wykonanie rozkazu cd.

- Przykład rozkazu wielobajtowego:

```
add a,[1c47h] ;dodaj do A zawartość komórki
;o adresie 1c47 w kodzie hex
```

- wykonanie

```
IR ← M(PC) ;pobierz kod operacji do IR
PC ← PC+1 ;inkrementuj licznik programu PC
Temp ← M(PC) ;załaduj do Temp argument z pamięci
PC ← PC+1 ;inkrementuj PC
A ← ALU+ ;prześlij wynik dodawania A+Temp do A
```

27

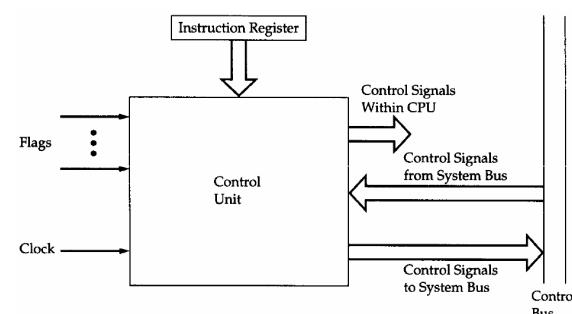
Cykl rozkazowy – wnioski

- Wykonanie programu polega na wykonaniu ciągu cykli rozkazowych
- Cykl rozkazowy składa się z dwóch podstawowych faz: cyklu pobrania rozkazu i wykonania rozkazu
- W zależności od długości kodu rozkazu i sposobu adresowania argumentów wykonanie rozkazu zajmuje różną liczbę elementarnych cykli maszynowych realizowanych przez jednostkę sterującą
- Elementarne operacje składające się na wykonanie rozkazu są nazywane mikrooperacjami (μ OP)

29

Układ sterowania

Zadaniem jednostki sterującej jest wygenerowanie sekwencji sygnałów sterujących, które spowodują wykonanie sekwencji mikrooperacji realizującej dany rozkaz

31

Wykonanie rozkazu cd.

- Analizowane poprzednio rozkazy w prostych procesorach 8-bitowych zajmują tylko 1 bajt zawierający kod operacji
 - informacja o rejestrach biorących udział w operacji mieści się na kilku bitach w kodzie operacji
 - wymagany jest tylko jeden cykl dostępu do pamięci w fazie fetch
 - w przypadku rozkazu $Ri \rightarrow A$ nie trzeba dostępu do pamięci przy zapisie wyniku
 - w przypadku rozkazu $A \rightarrow M(R0, R1)$ potrzebny jest jeden cykl dostępu do pamięci przy zapisie wyniku

26

Wykonanie rozkazu cd.

- Przykład rozkazu wielobajtowego

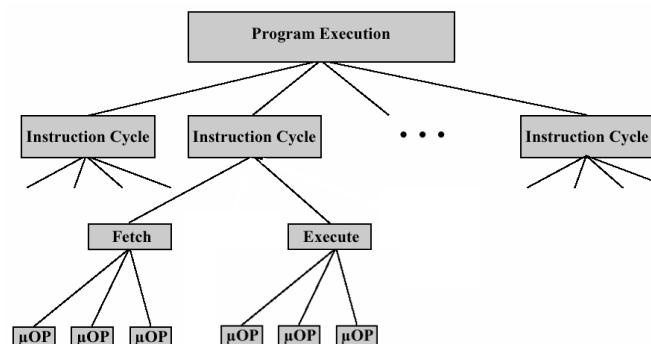
```
add a,[1c47h] ;dodaj do A zawartość komórki
;o adresie 1c47 w kodzie hex
```

- wykonanie

```
IR ← M(PC) ;pobierz kod operacji do IR
PC ← PC+1 ;inkrementuj licznik programu PC
RAH ← M(PC) ;ładuj bardziej znaczący bajt adresu
PC ← PC+1 ;inkrementuj PC
RAL ← M(PC) ;ładuj mniej znaczący bajt adresu
PC ← PC+1 ;inkrementuj PC
Temp ← M(RA) ;ładuj dodajnik do rejestru Temp
A ← ALU+ ;prześlij wynik dodawania do A
```

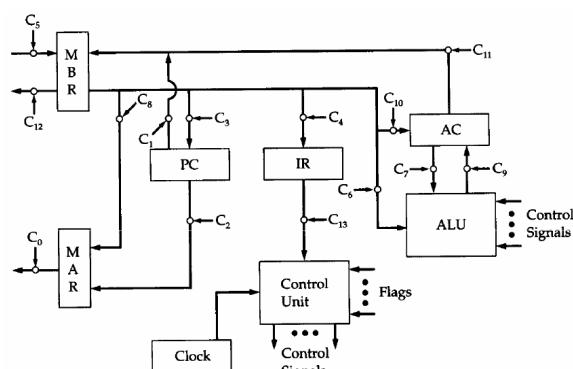
28

Instrukcje i mikrooperacje

30

Sterowanie w prostym CPU

32

Mikrooperacje i sterowanie

Przykład realizacji prostej operacji dla CPU z poprzedniego rysunku:

`add ac, [adres]`

cykl	mikrooperacja	sygnały sterujące
t1	MAR	PC
t2	MBR	memory
	PC	C5
t3	IR	PC+1
t4	MAR	IR (adres)
t5	MBR	C8
t6	AC	memory
		C5
		C6, C7, C9

33

Warianty realizacji CU

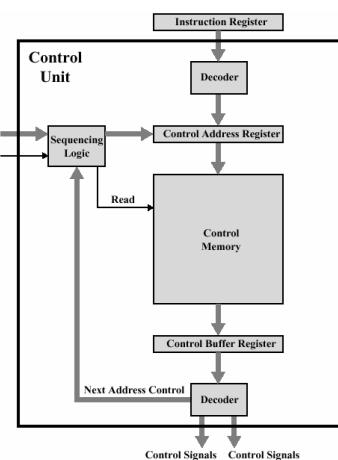
Stosuje się dwa sposoby realizacji jednostki sterującej:

- w postaci typowego układu sekwencyjnego (*hardwired* CU)
- z wykorzystaniem mikroprogramowania (*micropogrammed* CU)
- Jednostka CU typu *hardwired* :
 - Zaprojektowana jako układ sekwencyjny – automat o skończonej liczbie stanów (FSM – *finite state machine*), z wykorzystaniem klasycznych metod syntezy układów sekwencyjnych
 - Zalety:** duża szybkość działania, zoptymalizowana liczba elementów logicznych
 - Wada:** trudna modyfikacja w razie konieczności zmiany projektu
 - Jednostki CU typu *hardwired* są preferowane w architekturze RISC

35

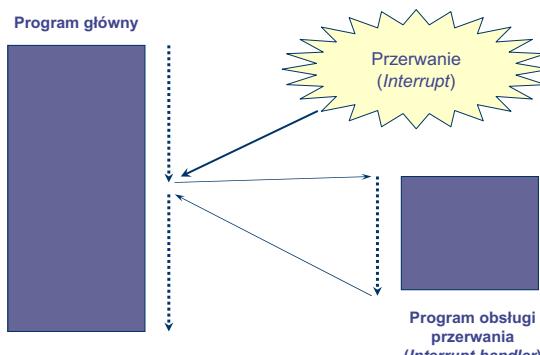
Mikroprogramowanie cd.

Schemat funkcjonalny mikroprogramowanej jednostki sterującej

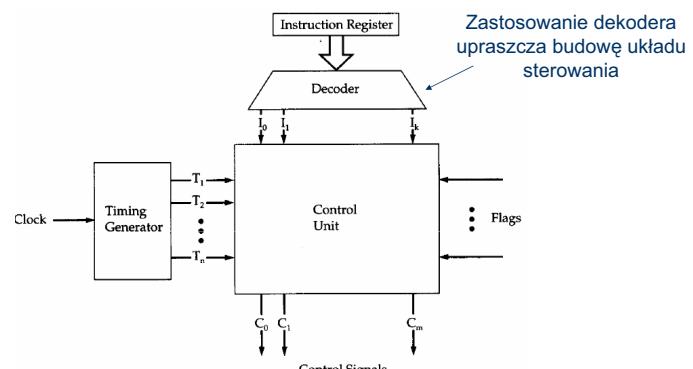
37

Przerwanie

39

Układ sterowania cd.

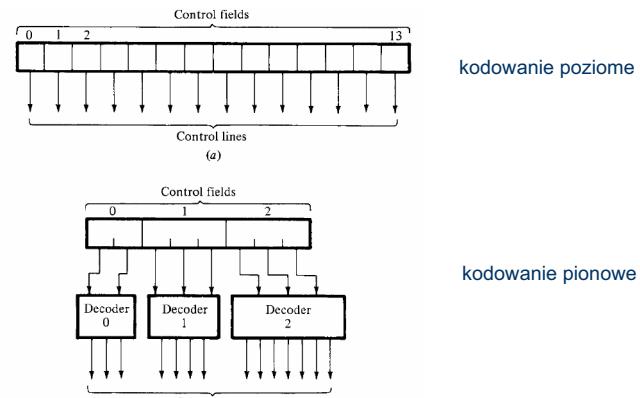
34

Mikroprogramowanie

- Mikroprogramowana jednostka CU (M.V. Wilkes, 1951):
- Sekwencje sygnałów sterujących są przechowywane w wewnętrznej pamięci CU i tworzą mikroprogram; każdy rozkaz CPU ma własny kod mikroprogramu
- Praca CU polega na sekwencyjnym odczytywaniu kolejnych słów mikroprogramu
- Zalety:**
 - przejrzysta, usystematyzowana budowa CU
 - łatwość modyfikacji pamięci mikroprogramu
- Wady:**
 - mniejsza szybkość działania w porównaniu z jednostką CU typu *hardwired*
 - większa liczba elementów logicznych (w tym pamięciowych)

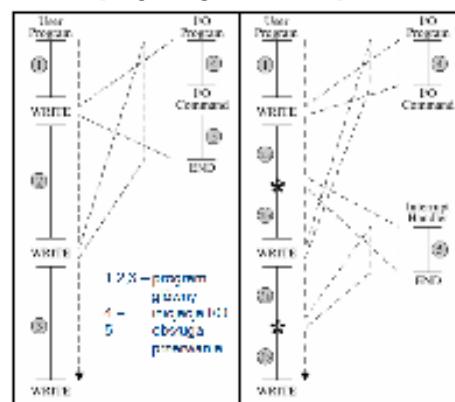
36

Kodowanie mikrorozkazów

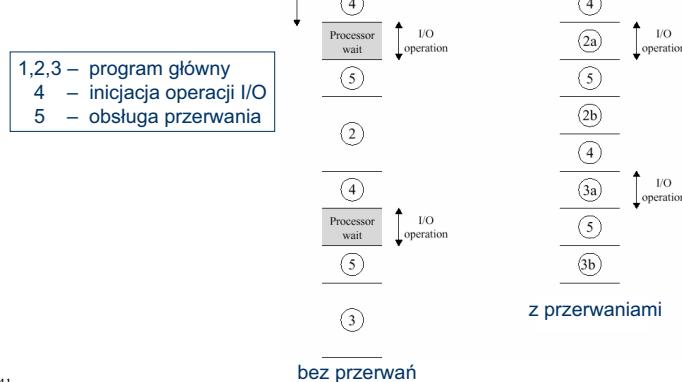
38

Koncepcja systemu przerwań

40

Przerwania – zysk czasu CPU

41

Przerwania wewnętrzne - wyjątki

- **Wyjątki (exceptions)** powodują takie same efekty jak przerwania zewnętrzne, ale są wynikiem realizacji programu
 - **Błędy** – w przypadku wykrycia błędu uniemożliwiającego wykonanie instrukcji CPU generuje wyjątek
 - **Wyjątki programowane** – generowane celowo przez programistę przy użyciu specjalnych instrukcji (INTO, INT3, INT, BOUND – Pentium)

43

Przerwania – problemy projektowe

1. Jak zapobiec interferencji programu głównego i handlera (obydwa działają na tych samych zasobach CPU) ?
2. W jakim obszarze pamięci należy umieścić programy obsługi przerwań (handlery) ?
3. Jeśli w systemie jest wiele źródeł przerwań, jak rozpoznać, które z urządzeń zgłosiło przerwanie ?
4. Co zrobić, jeśli jednocześnie wystąpi więcej niż jedno żądanie przerwania ?

45

Adresy handlerów (problem 2)

- Sposób rozmieszczenia adresów handlerów przerwań i wyjątków jest w większości procesorów ustalony na stałe przez producenta CPU – użytkownik może definiować część adresów, reszta jest ustalona przez system
- Najczęściej adresy handlerów są umieszczone na samej górze (Motorola) lub na samym dole przestrzeni adresowej (Intel)

Przykład: adresy handlerów przerwań w MC68HC12

Vector Address	Source
\$FFFE-\$FFFF	System Reset
\$FFFC-\$FFFD	Clock Monitor Reset
\$FFFA-\$FFFFB	COP Reset
\$FFF8-\$FFF9	Unimplemented Opcode Trap
\$FFF6-\$FFF7	Software Interrupt Instruction (SWI)
\$FFF4-\$FFF5	XIRQ Signal
\$FFF2-\$FFF3	IRQ Signal
\$FFC0-\$FFF1	Device-Specific Interrupt Sources

watchdog

NMI
NMI
59 x NMI

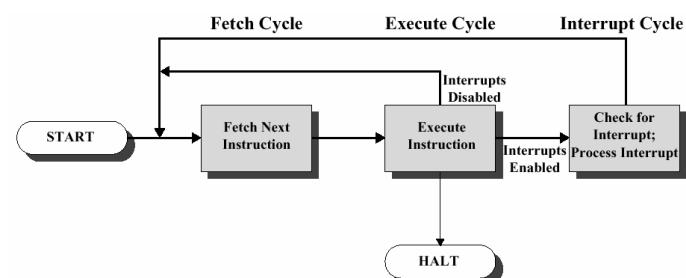
47

Przerwania zewnętrzne

- **Przerwania zewnętrzne (interrupts)** spowodowane zdarzeniem poza CPU, sygnalizowane sygnałem doprowadzonym do odpowiedniego wejścia procesora
 - **Maskowane** – sygnalizowane przez wejście INTR; CPU reaguje na przerwanie maskowane jeśli bit zezwolenia na przerwanie IF w rejestrze wskaźników (w Pentium EFLAGS) jest ustawiony
 - **Niemaskowane** – sygnalizowane przez wejście NMI; CPU zawsze reaguje na takie przerwanie

42

Cykl rozkazu a przerwania

44

Przerwania – handler (problem 1)

Przykład realizacji współpracy programu głównego z handlerem (Pentium)

program główny	handler
instrukcja 1	(1) hand_1 proc far
instrukcja 2	push ax
instrukcja 3*	push bp
instrukcja 4	...
...	...
...	(2) pop bp
	pop ax
	iret
	endp hand_1

(1) EFLAGS → stos
 I,T flags = 0
 CS → stos
 IP → stos
 IP:CS ← hand_1

(2) IP ← stos
 CS ← stos
 EFLAGS ← stos

- czynności (1) i (2) są wykonywane automatycznie przez CPU
- ochronę rejestrów w handlerze (w tym przypadku **ax** i **bp**) programista musi zorganizować samodzielnie

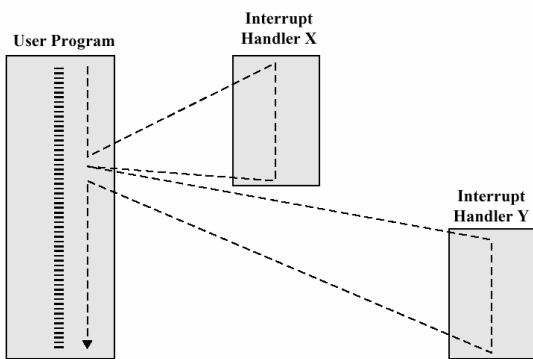
46

Przerwania wielokrotne (problemy 3 i 4)

- Zablokowanie (maskowanie przerwań)
 - CPU ignoruje kolejne sygnały przerwań i wykonuje aktualny handler
 - zgłoszenia przerwań są pamiętane; CPU zacznie je obsługiwać w kolejności zgłoszenia, po zakończeniu wykonywania aktualnego handlera
- Przerwania priorytetowe
 - obsługa przerwań o niższym priorytecie może być przerywana przez przerwania o wyższym priorytecie
 - po zakończeniu obsługi przerwania o wyższym priorytecie CPU wraca do obsługi przerwania o niższym priorytecie

48

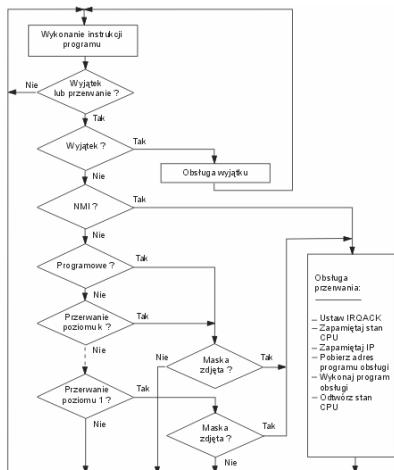
Przerwania wielokrotne - sekwencyjne

49

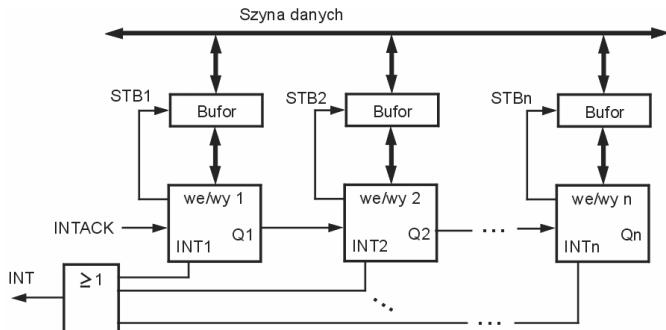
Cykł rozkazu

Diagram cyklu rozkazowego z uwzględnieniem obsługi wyjątków i przerwań

51

Identyfikacja źródła przerwań (2)

Organizacja systemu identyfikacji źródła przerwań z łańcuchowaniem urządzeń I/O (daisy-chain)

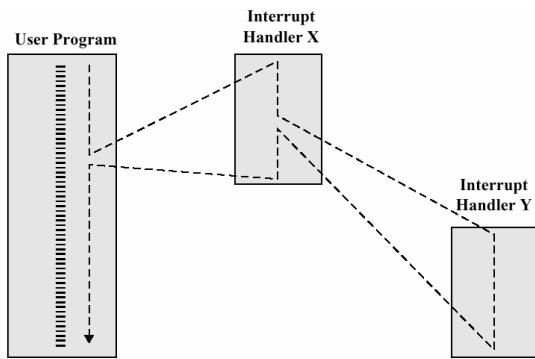
53

Podsumowanie

- Struktura i działanie CPU
 - rejestr wskaźników
 - plik rejestrów
 - segmentacja pamięci
- Stos
- Budowa i działanie jednostki sterującej
 - cykl wykonania rozkazu
 - warianty realizacji jednostki sterującej
 - mikroprogramowana jednostka sterująca
- Przerwania
 - koncepcja systemu przerwań, przerwania i wyjątki
 - handlery i ich adresy, przerwania wektoryzowane
 - przerwania wielokrotne
 - identyfikacja źródła przerwania

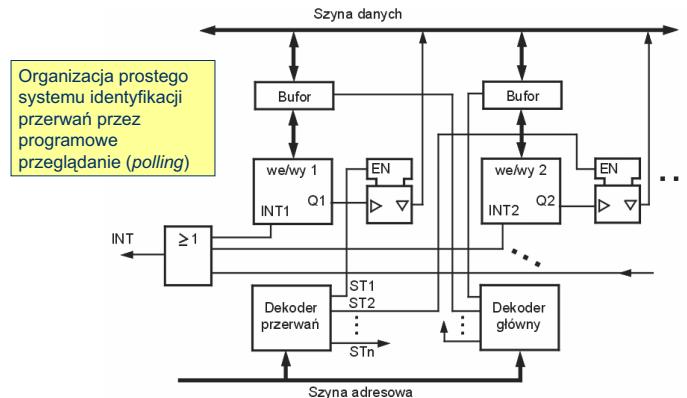
55

Przerwania wielokrotne - zagnieżdżone

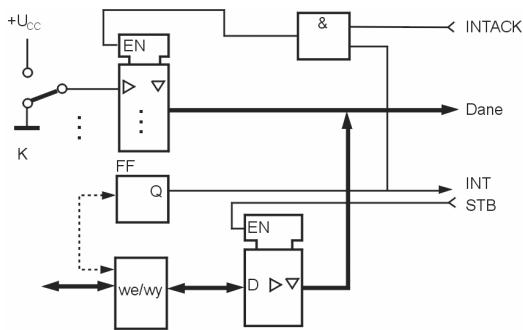
50

Identyfikacja źródła przerwań (1)

52

Identyfikacja źródła przerwań (3)

Prosty układ realizujący przerwania wektoryzowane

54

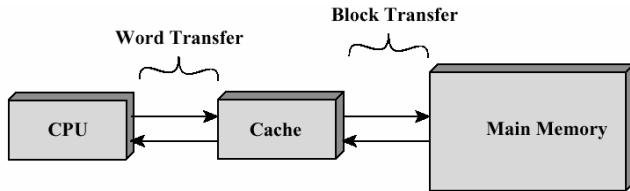
Organizacja i Architektura Komputerów

Pamięć cache

1

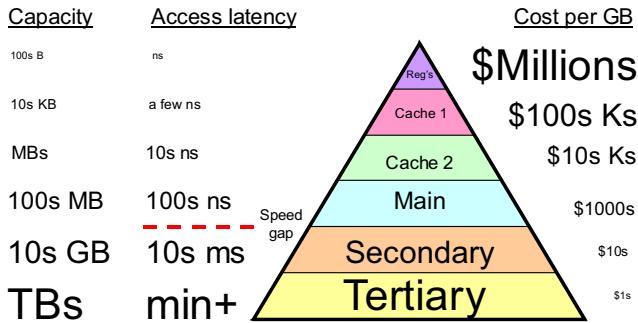
Pamięć cache – koncepcja

- niewielka, ale szybka pamięć RAM
- umieszczona między CPU a pamięcią główną (operacyjną)
- może być umieszczona w jednym układzie scalonym z CPU lub poza CPU

3

Hierarchiczny system pamięci

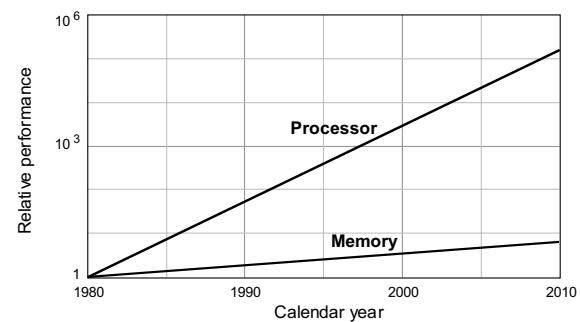
Names and key characteristics of levels in a memory hierarchy.

5

Działanie pamięci cache

- CPU żąda odczytu pamięci
- sprawdza się, czy potrzebne dane znajdują się w cache
- jeśli tak, następuje szybki odczyt z cache
- jeśli nie, przesyła się potrzebny blok danych z pamięci głównej do cache
- następnie żądane dane są przesyłane do CPU
- pamięć cache jest wyposażona w znaczniki (tags) pozwalające ustalić, które bloki pamięci głównej są aktualnie dostępne w pamięci cache

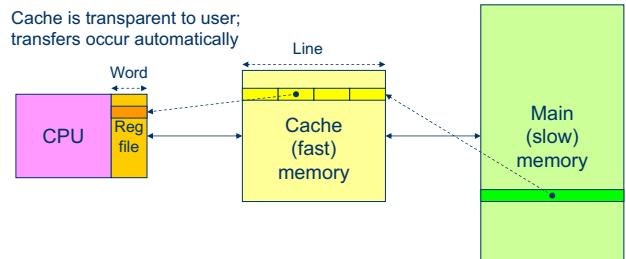
Wydajność: CPU i pamięć

Memory density and capacity have grown along with the CPU power and complexity, but memory speed has not kept pace.

2

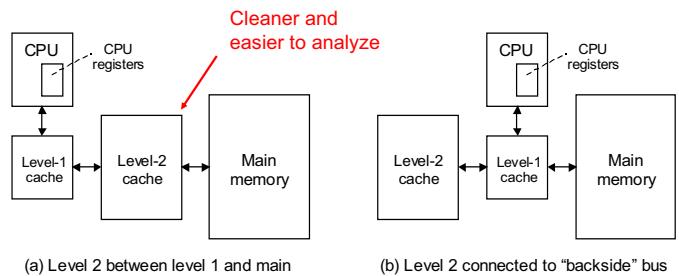
Pamięć cache – koncepcja

4

4

Połączenie CPU z cache

6

Cache memories act as intermediaries between the superfast processor and the much slower main memory.

6

Zasady lokalności

- Lokalność w sensie czasu: jeśli CPU odwołuje się do określonej komórki pamięci, jest prawdopodobne, że w najbliższej przyszłości nastąpi kolejne odwołanie do tej komórki
- Lokalność w sensie przestrzeni adresowej: jeśli CPU odwołuje się do określonej komórki pamięci, jest prawdopodobne, że w najbliższej przyszłości nastąpi odwołanie do sąsiednich komórek pamięci

7

8

Terminologia

- **cache hit** (trafienie): sytuacja, gdy żądana informacja znajduje się w pamięci cache wyższego poziomu
- **cache miss** (chybienie, brak trafienia): sytuacja, gdy żądanej informacji nie ma w pamięci cache wyższego poziomu
- **line, slot** (linijka, wiersz, blok): najmniejsza porcja (kwant) informacji przesyłanej między pamięcią cache, a pamięcią wyższego poziomu. Najczęściej stosuje się linijki o wielkości 32 bajtów

9

Terminologia cd.

- **miss penalty** (kara za chybienie): czas potrzebny na wymianę wybranej linijki w pamięci cache i zastąpienie jej taką linijką z pamięci głównej, która zawiera żądaną informację
- czas **hit time** jest znacznie krótszy od czasu **miss penalty** (w przeciwnym przypadku stosowanie pamięci cache nie miało sensu!)

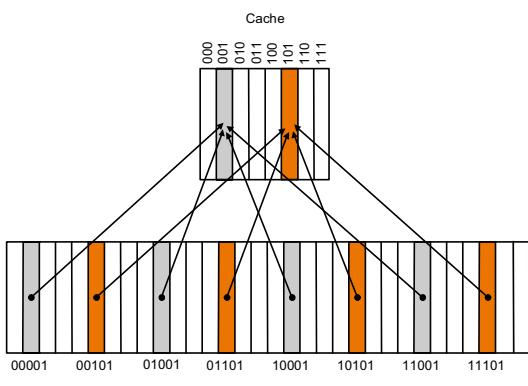
11

Odwzorowanie bezpośrednie

- **direct-mapped cache**
- każdy blok (linijka) w pamięci głównej jest odwzorowywana (przyporządkowana) tylko jednej linijce w pamięci cache
- ponieważ cache jest znacznie mniejsza od pamięci głównej, wiele różnych linijek pamięci głównej jest odwzorowanych na tą samą linijkę w cache

13

Odwzorowanie bezpośrednie

15

Terminologia cd.

- **hit rate** (współczynnik trafień): stosunek liczby trafień do łącznej liczby odwołań do pamięci
- **miss rate** (współczynnik chybień): $1 - \text{hit rate}$
- **hit time** (czas dostępu przy trafieniu): czas dostępu do żądanej informacji w sytuacji gdy wystąpiło trafienie. Czas ten składa się z dwóch elementów:
 - czasu potrzebnego do ustalenia, czy żądana informacja jest w pamięci cache
 - czasu potrzebnego do przesłania informacji z pamięci cache do procesora

10

Problemy

- W jaki sposób ustalić, czy żądana informacja znajduje się w pamięci cache?
- Jeśli już ustalimy, że potrzebna informacja jest w pamięci cache, w jaki sposób znaleźć ją w tej pamięci (jakie jest jej adres?)
- Jeśli informacji nie ma w pamięci cache, to do jakiej linijki ją wpisać z pamięci głównej?
- Jeśli cache jest pełna, to według jakiego kryterium usuwać linijki aby zwolnić miejsce na linijki sprowadzane z pamięci głównej?
- W jaki sposób inicjować zawartość pamięci cache?

12

Funkcja odwzorowująca

- Najprostsza metoda odwzorowania polega na wykorzystaniu najmniej znaczących bitów adresu
- Na przykład, wszystkie linijki w pamięci głównej, których adresy kończą się sekwencją 000 będą odwzorowane na tą samą linijkę w pamięci cache
- Powyższa metoda wymaga, by rozmiar pamięci cache (wyrażony w linijkach) był potęgą liczby 2

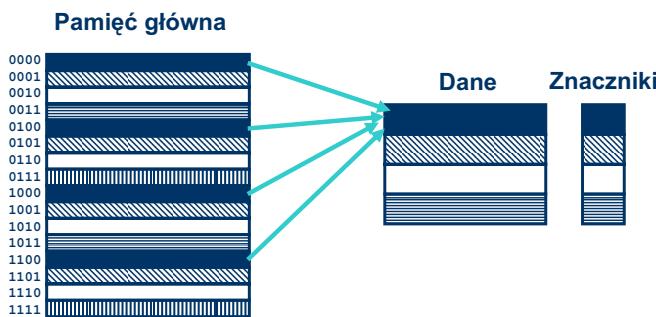
14

Co znajduje się w linijce 000?

- Wciąż nie wiemy, która linijka z pamięci głównej (z wielu możliwych) znajduje się aktualnie w konkretnej linijce pamięci cache
- Musimy zatem zapamiętać adres linijki przechowywanej aktualnie w linijkach pamięci cache
- Nie trzeba zapamiętywać całego adresu linijki, wystarczy zapamiętać tylko tę jego część, która nie została wykorzystana przy odwzorowaniu
- Tę część adresu nazywa się znacznikiem (*tag*)
- Znacznik związany z każdą linijką pamięci cache pozwala określić, która linijka z pamięci głównej jest aktualnie zapisana w danej linijce cache

16

Znaczniki – ilustracja

17

Bit ważności (valid bit)

- Należy dodać przy każdej linijce pamięci cache dodatkowy bit, który wskazuje, czy linijka zawiera ważne dane, czy też jej zawartość jest przypadkowa
- Na początku pracy systemu bity ważności są zerowane, co oznacza, że pamięć cache nie zawiera ważnych danych
- Przy odwołaniach CPU do pamięci, w trakcie sprawdzania czy potrzebne dane są w cache należy ignorować linijki z bitem ważności równym 0
- Przy zapisie danych z pamięci głównej do pamięci cache należy ustawić bit ważności linijki

19

Prosta symulacja cache

- Użyjemy prostej struktury z pamięcią cache L1 zbudowaną tylko z czterech linijk, podobną do opisanej wcześniej
- Założymy, że na początku bity ważności zostały wyzerowane

21

Address	Binary Address	Slot	hit or miss
3	0011	11 (3)	miss
8	1000	00 (0)	miss
3	0011	11 (3)	hit
2	0010	10 (2)	miss
4	0100	00 (0)	miss
8	1000	00 (0)	miss

Slot	V	Tag	Data
00			
01			
10			
11			

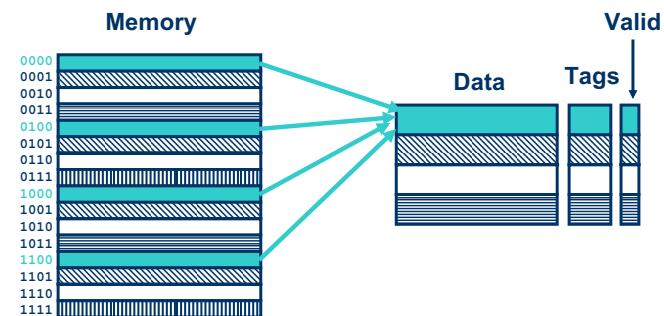
23

Inicjalizacja cache

- Początkowo pamięć cache jest pusta
 - wszystkie bity w pamięci cache (włącznie z bitami znaczników) mają losowe wartości
- Po pewnym czasie pracy systemu pewna część znaczników ma określoną wartość, jednak pozostałe są nadal wielkościami losowymi
- Jak ustalić, które linijki zawierają rzeczywiste dane, a które nie zostały jeszcze zapisane?

18

Rewizyta w cache

20

Założenie: sekwencja odwołań CPU do pamięci

Adres	Adres binarny	Linijka	hit / miss
3	0011	11 (3)	miss
8	1000	00 (0)	miss
3	0011	11 (3)	hit
2	0010	10 (2)	miss
4	0100	00 (0)	miss
8	1000	00 (0)	miss

22

Address	Binary Address	Slot	hit or miss
3	0011	11 (3)	miss
8	1000	00 (0)	miss
3	0011	11 (3)	hit
2	0010	10 (2)	miss
4	0100	00 (0)	miss
8	1000	00 (0)	miss

Inicjalizacja bitów ważności	Slot	V	Tag	Data
00	0			
01	0			
10	0			
11	0			

24

Address	Binary Address	Slot	hit or miss
3	0011	11 (3)	miss
8	1000	00 (0)	miss
3	0011	11 (3)	hit
2	0010	10 (2)	miss
4	0100	00 (0)	miss
8	1000	00 (0)	miss

First Access Slot V Tag Data

00	0		
01	0		
10	0		
11	1	00	Mem [3]

25

Address	Binary Address	Slot	hit or miss
3	0011	11 (3)	miss
8	1000	00 (0)	miss
3	0011	11 (3)	hit
2	0010	10 (2)	miss
4	0100	00 (0)	miss
8	1000	00 (0)	miss

3rd Access Slot V Tag Data

00	1	10	Mem [8]
01	0		
10	0		
11	1	00	Mem [3]

27

Address	Binary Address	Slot	hit or miss
3	0011	11 (3)	miss
8	1000	00 (0)	miss
3	0011	11 (3)	hit
2	0010	10 (2)	miss
4	0100	00 (0)	miss
8	1000	00 (0)	miss

5th Access Slot V Tag Data

00	1	01	Mem [4]
01	0		
10	1	00	Mem [2]
11	1	00	Mem [3]

29

Problem

- Założenia projektowe:
 - 32-bitowe adresy (2³² bajtów w pamięci głównej, 2³⁰ słów 4-bajtowych)
 - 64 KB cache (16 K słów). Każda linijka przechowuje 1 słowo
 - Odwzorowanie bezpośrednie (*Direct Mapped Cache*)
- Ile bitów będzie miał każdy znacznik?
- Ile różnych linijkę z pamięci głównej będzie odwzorowanych na tę samą linijkę w pamięci cache?
- Ile bitów będzie zajmować łącznie kompletna linijkę w pamięci cache? (data + tag + valid).

Address	Binary Address	Slot	hit or miss
3	0011	11 (3)	miss
8	1000	00 (0)	miss
3	0011	11 (3)	hit
2	0010	10 (2)	miss
4	0100	00 (0)	miss
8	1000	00 (0)	miss

2nd Access Slot V Tag Data

00	1	10	Mem [8]
01	0		
10	0		
11	1	00	Mem [3]

Address	Binary Address	Slot	hit or miss
3	0011	11 (3)	miss
8	1000	00 (0)	miss
3	0011	11 (3)	hit
2	0010	10 (2)	miss
4	0100	00 (0)	miss
8	1000	00 (0)	miss

4th Access Slot V Tag Data

00	1	10	Mem [8]
01	0		
10	1	00	Mem [2]
11	1	00	Mem [3]

Address	Binary Address	Slot	hit or miss
3	0011	11 (3)	miss
8	1000	00 (0)	miss
3	0011	11 (3)	hit
2	0010	10 (2)	miss
4	0100	00 (0)	miss
8	1000	00 (0)	miss

6th Access Slot V Tag Data

00	1	10	Mem [8]
01	0		
10	1	00	Mem [2]
11	1	00	Mem [3]

Rozwiążanie

- Pamięć zawiera 2³⁰ słów
- Cache zawiera 16K = 2¹⁴ linijkę (słów).
- Każda linijka może przechowywać jedną z 2³⁰/2¹⁴ = 2¹⁶ linijkę pamięci głównej, stąd znacznik musi mieć 16 bitów
- 2¹⁶ linijkę w pamięci głównej małączną pojemność równą 64K linijkę – taki obszar jest przyporządkowany każdej linijke w pamięci cache
- Łączna pojemność pamięci cache wyrażona w bitach wynosi 2¹⁴ x (32+16+1) = 49 x 16K = 784 Kb (98 KB!)

Problem z zapisem

- Write through – zapis jednoczesny: dane są zapisywane jednocześnie do cache i pamięci głównej.
 - Zaleta: zapewnienie stałej aktualności danych w pamięci głównej (*memory consistency*)
 - Wada: duży przepływ danych do pamięci
- Write back – zapis opóźniony: aktualizuje się tylko pamięć cache. Fakt ten odnotowuje się w specjalnym dodatkowym bicie (*dirty, updated*). Przy usuwaniu linijki z cache następuje sprawdzenie bitu i ewentualna aktualizacja linijki w pamięci głównej.
 - Zaleta: mniejszy przepływ danych do pamięci
 - Wada: problemy ze spójnością danych w pamięci

33

Projekt cache - przykład

• Założenia projektowe:

- 4 słowa w linijce
 - do przeprowadzenia odwzorowania pamięci używamy adresów linijek
 - adres linijek jest określany jako adres/4.
 - przy odwołaniu ze strony CPU potrzebne jest pojedyncze słowo, a nie cała linijka (można wykorzystać multiplekser sterowany dwoma najmniej znaczącymi bitami adresu)
- Cache 64KB
 - 16 Bajtów w linijce
 - 4K linijk

35

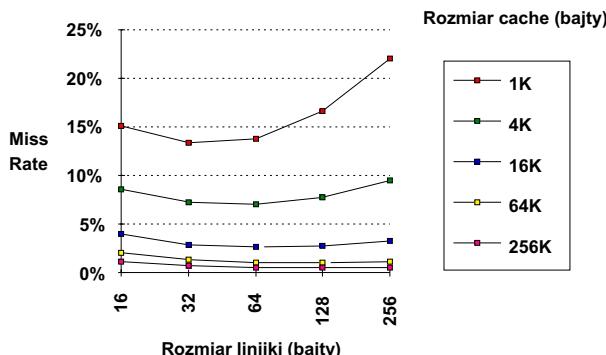
Wielkość linijki a wydajność

Przykład: DecStation 3100 cache z linijką o rozmiarze 1 lub 4 słów

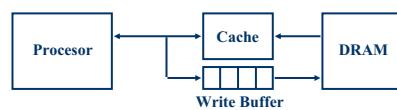
Program	Rozmiar		Miss Rate	
	linijki	Instrukcje	Dane	Instr. + Dane
gcc	1	6.1%	2.1%	5.4%
gcc	4	2.0%	1.7%	1.9%
spice	1	1.2%	1.3%	1.2%
spice	4	0.3%	0.6%	0.4%

37

Rozmiar linijki a miss rate

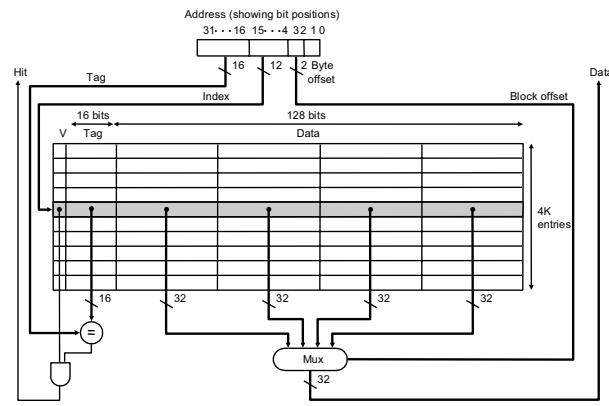
Zapis jednoczesny (*write through*)

- W metodzie *write through* procesor zapisuje dane jednocześnie do cache i do pamięci głównej
 - w zapisie do pamięci głównej pośredniczy bufor
 - przepisywanie danych z bufora do pamięci głównej obsługuje specjalizowany kontroler
- Bufor jest niewielką pamięcią FIFO (*first-in-first-out*)
 - typowo zawiera 4 pozycje
 - metoda działa dobrze, jeśli częstotliwość operacji zapisu jest znacznie mniejsza od 1 / DRAM write cycle

34

Projekt cache - rozwiązanie

36

Czy duża linijka jest lepsza?

- Zwiększanie rozmiaru linijki (przy ustalonym rozmiarze pamięci cache) oznacza, że liczba linijk przechowywanych w pamięci jest mniejsza
 - konkurencja o miejsce w pamięci cache jest większa
 - parametr *miss rate* wzrasta
- Proszę rozważyć skrajny przypadek, gdy cała pamięć cache tworzy jedną dużą linijkę!

38

Rozmiar linijki a miss penalty

- Im większy jest rozmiar linijki, tym więcej czasu potrzeba na przesłanie linijki między pamięcią główną a pamięcią cache
- W przypadku chybienia czas sprowadzenia linijki wzrasta (parametr *miss penalty* ma większą wartość)
- Można budować pamięci zapewniające transfer wielu bajtów w jednym cyklu odczytu, ale tylko dla niewielkiej liczby bajtów (typowo 4)
- Przykład: hipotetyczne parametry dostępu do pamięci głównej:
 - 1 cykl CPU na wysłanie adresu
 - 15 cykli na inicjację każdego dostępu
 - 1 cykl na transmisję każdego słowa
- Parametr *miss penalty* dla linijki złożonej z 4 słów:

$$1 + 4 \times 15 + 4 \times 1 = 65 \text{ cykli.}$$

39

40

Wydajność cache

- Średni czas dostępu do pamięci
AMAT – *average memory access time*
AMAT = Hit time + Miss rate x Miss penalty
- Poprawa wydajności pamięci cache polega na skróceniu czasu AMAT przez:
 - ograniczenie chybień (zwiększenie miss rate, zwiększenie hit rate)
 - zmniejszenie miss penalty
 - zmniejszenie hit time

41

Wydajność cache - przykład

- Założymy, że w pamięci cache z odwzorowaniem bezpośrednim co 64 element pamięci jest odwzorowany w tej samej linijce. Rozważmy program:
- ```
for (i=0; i<10000; i++) {
 a[i] = a[i] + a[i+64] + a[i+128];
 a[i+64] = a[i+64] + a[i+128];
}
• a[i], a[i+64] i a[i+128] używają tej samej linijki
• Pamięć cache jest w powyższym przykładzie bezużyteczna
```

43

## Odwzorowanie skojarzeniowe

- Fully associative mapping*
- Zamiast odwzorowania bezpośredniego zezwalamy na lokację linijk w dowolnym miejscu pamięci cache
- Teraz sprawdzenie czy dane są w pamięci cache jest trudniejsze i zajmie więcej czasu (parametr *hit time* wzrośnie)
- Potrzebne są dodatkowe rozwiązania sprzętowe (komparator dla każdej linijki pamięci cache)
- Każdy znacznik jest teraz kompletnym adresem linijki w pamięci głównej

45

## Rozwiązywanie kompromisowe

- Odwzorowanie skojarzeniowe jest bardziej elastyczne, dlatego parametr *miss rate* ma mniejszą wartość
- Odwzorowanie bezpośrednie jest prostsze sprzętowo, czyli tańsze w implementacji
  - Ponadto lokalizacja danych w pamięci cache jest szybsza (parametr *hit time* ma mniejszą wartość)
- Szukamy kompromisu między *miss rate* a *hit time*.
- Rozwiązywanie pośrednie: odwzorowanie sekcyjno-skojarzeniowe (set associative)

47

## Wydajność cache

- Wydajność cache zależy głównie od dwóch czynników:
  - miss rate*
    - Zależy od organizacji procesora (hardware) i od przetwarzanego programu (*miss rate* może się zmieniać).
  - miss penalty*
    - Zależy tylko od organizacji komputera (organizacji pamięci i czasu dostępu do pamięci)
- Jeśli podwoimy częstotliwość zegara nie zmienimy żadnego z tych parametrów (czas dostępu do pamięci pozostanie taki sam)
- Dlatego parametr *speedup* wzrośnie mniej niż dwukrotnie

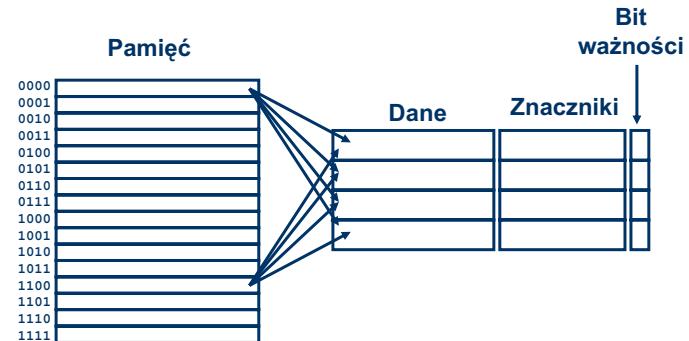
42

## Jak zmniejszyć miss rate?

- Oczywiście zwiększenie pamięci cache spowoduje ograniczenie chybień, czyli zmniejszenie parametru *miss rate*
- Mogą też zmniejszyć *miss rate* ograniczając konkurencję przy obsadzie linijk pamięci cache
  - Trzeba pozwolić linijkom z pamięci głównej na rezydowanie w dowolnej linijce pamięci cache

44

## Odwzorowanie skojarzeniowe



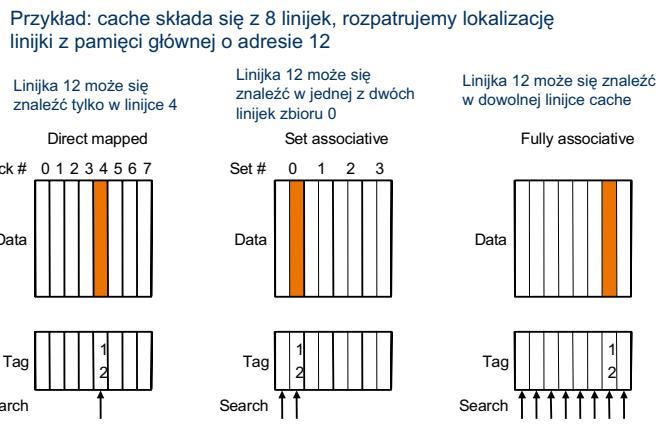
46

## Set Associative Mapping

- Każda linijka z pamięci głównej może być ulokowana w pewnym dozwolonym podzbiorze linijk pamięci cache
- Pojęcie n-way set associative mapping (odwzorowanie *n*-drożne sekcyjno-skojarzeniowe) oznacza, że istnieje *n* miejsc (linijk) w pamięci cache, do których może trafić dana linijka z pamięci głównej placed.
- Pamięć cache jest zatem podzielona na pewną liczbę podzbiorów linijk, z których każdy zawiera *n* linijk

48

## Porównanie odwzorowania



## Odwzorowanie $n$ -drożne

- Odwzorowanie bezpośrednie jest szczególnym przypadkiem  $n$ -drożnego odwzorowania sekcyjno-skojarzeniowego przy  $n = 1$  (1 linijka w zbiorze)
- Odwzorowanie skojarzeniowe jest szczególnym przypadkiem  $n$ -drożnego odwzorowania sekcyjno-skojarzeniowego przy  $n$  równym liczbie linijk w pamięci cache
- Poprzedni przykład pokazuje, że odwzorowanie 4-drożne może nie dawać zauważalnej poprawy wydajności cache w porównaniu z odwzorowaniem 2-drożnym.

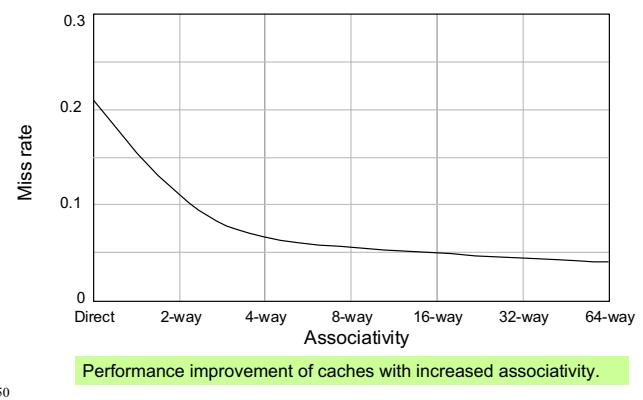
## Algorytm LRU

- LRU: Least recently used.**
  - system zarządzania pamięcią cache rejestruje historię każdej linijki
  - jeśli trzeba wprowadzić do cache nową linijkę, a w dopuszczalnym zbiorze linijk nie ma wolnego miejsca, usuwana jest najstarsza linijka.
  - przy każdym dostępie do linijki (hit) wiek linijki jest ustawiany na 0
  - przy każdym dostępie do linijki wiek wszystkich pozostałych linijk w danym zbiorze linijk jest zwiększany o 1

## Wielopoziomowa pamięć cache

- Wielkość pamięci cache wbudowanej do procesora jest ograniczona ze względów technologicznych
- Ekonomicznym rozwiązaniem jest zastosowanie zewnętrznej pamięci cache L2
- Zwykle zewnętrzna pamięć cache jest szybką pamięcią SRAM (czas *miss penalty* jest znacznie mniejszy niż w przypadku pamięci głównej)
- Dodanie pamięci cache L2 wpływa na projekt pamięci cache L1 – dąży się do tego, by parametr *hit time* dla pamięci L1 był jak najmniejszy

## Wydajność a $n$ -drożność cache



## Algorytm wymiany linijk

- W metodzie odwzorowania bezpośredniego nie mamy wyboru przy zastępowaniu linijk – problem strategii wymiany linijk nie istnieje
- W metodzie odwzorowania sekcyjno-skojarzeniowego należy określić strategię wyboru linijk, które mają być usunięte przy wprowadzaniu do cache nowych linijk

## Implementacja LRU

- Realizacja algorytmu LRU jest wykonywana sprzętowo
- Obsługa LRU w pamięciach 2-drożnych jest łatwa – wystarczy tylko 1 bit aby zapamiętać, która linijka (z dwóch) w zbiorze jest starsza
- Algorytm LRU w pamięciach 4-drożnych jest znacznie bardziej złożony, ale stosowany w praktyce
- W przypadku pamięci 8-drożnych sprzętowa realizacja LRU staje się kosztowna i skomplikowana. W praktyce używa się prostszego algorytmu aproksymującego działanie LRU

## Wspólna a rozdzielona cache

- We wspólnej pamięci cache dane i instrukcje są przechowywane razem (architektura von Neumanna)
- W rozdzielonej pamięci cache dane i instrukcje są przechowywane w osobnych pamięciach (architektura harwardzka)
- Dlaczego pamięć cache przechowująca instrukcje ma znacznie mniejszy współczynnik *miss rate*?

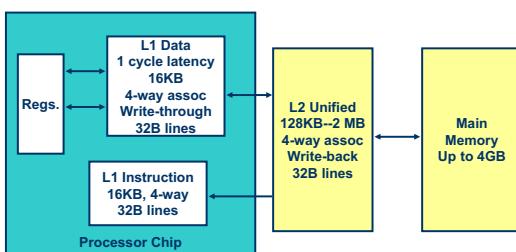
| Size   | Instruction Cache | Data Cache | Unified Cache |
|--------|-------------------|------------|---------------|
| 1 KB   | 3.06%             | 24.61%     | 13.34%        |
| 2 KB   | 2.26%             | 20.57%     | 9.78%         |
| 4 KB   | 1.78%             | 15.94%     | 7.24%         |
| 8 KB   | 1.10%             | 10.19%     | 4.57%         |
| 16 KB  | 0.64%             | 6.47%      | 2.87%         |
| 32 KB  | 0.39%             | 4.82%      | 2.48%         |
| 64 KB  | 0.15%             | 3.77%      | 1.35%         |
| 128 KB | 0.02%             | 2.88%      | 0.95%         |

## Wspólna a rozdzielona cache

- Które rozwiązanie zapewnia krótszy czas dostępu AMAT?
  - pamięć rozdzielona: 16 KB instrukcje + 16 KB dane
  - pamięć wspólna: 32 KB instrukcje + dane
- Założenia:
  - należy użyć danych statystycznych dotyczących miss rate z poprzedniego slajdu
  - zakładamy, że 75% dostępów do pamięci dotyczy odczytu instrukcji, a 25% dostępów dotyczy danych
  - *miss penalty* = 50 cykli
  - *hit time* = 1 cykl
  - operacje odczytu i zapisu zajmują dodatkowo 1 cykl, ponieważ jest tylko jeden port dla instrukcji i danych

57

## Przykład – cache w Pentium



59

## Wspólna a rozdzielona cache

$$\text{AMAT} = \% \text{instr} x (\text{instr hit time} + \text{instr miss rate} x \text{instr miss penalty}) + \% \text{data} x (\text{data hit time} + \text{data miss rate} x \text{data miss penalty})$$

Dla rozdzielonej pamięci cache:

$$\text{AMAT} = 75\% x (1 + 0.64\% x 50) + 25\% x (1 + 6.47\% x 50) = \mathbf{2.05}$$

Dla wspólnej pamięci cache:

$$\text{AMAT} = 75\% x (1 + 2.48\% x 50) + 25\% x (1 + 2.48\% x 50) = \mathbf{2.24}$$

W rozważanym przykładzie lepszą wydajność (krótszy czas dostępu AMAT) zapewnia rozdzielona pamięć cache

58

## Podsumowanie

- Zasada lokalności
- Hierarchiczny system pamięci
- Koncepcja budowy i działania pamięci cache
- Metody odwzorowania pamięci głównej i pamięci cache
  - odwzorowanie bezpośrednie (mapowanie bezpośrednie)
  - odwzorowanie asocjacyjne (pełna asocjacja)
  - częściowa asocjacja
- Zapis danych i problem spójności zawartości pamięci
- Wydajność pamięci cache, metody optymalizacji, ograniczenia
- Wymiana linijek w pamięci cache - algorytm LRU
- Przykłady organizacji i architektury pamięci cache
- Wspólna a rozdzielona pamięć cache

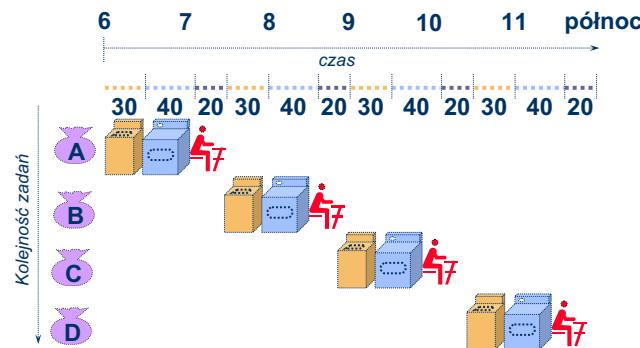
60

# Organizacja i Architektura Komputerów

Przetwarzanie potokowe.  
Architektury superskalarnie

1

## Wersja 1 – pralnia sekwencyjna



- Sekwencyjne pranie 4 ładunków zajmuje 6 godzin

3

## Pipelining – wnioski

- Pipelining nie zmienia czasu wykonania pojedynczej instrukcji (*latency*), wpływa natomiast na czas wykonania ciągu instrukcji (*throughput*)
- Częstość z jaką pracuje potok jest ograniczona przez czas pracy najwolniejszego stopnia w potoku (*slowest pipeline stage*)
- Wiele instrukcji jest wykonywanych równolegle (*instruction level parallelism*)
- Potencjalne zwiększenie wydajności jest tym większe, im większa jest liczba stopni w potoku
- Duże zróżnicowanie czasu trwania operacji w poszczególnych stopniach ogranicza wzrost wydajności
- Czas potrzebny na napełnienie potoku i opróżnienie go ogranicza wzrost wydajności

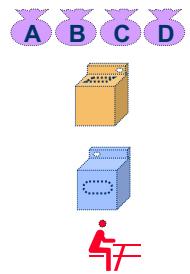
5

## Cykl prefetch

- Najprostsza wersja przetwarzania potokowego
- Pobranie kolejnej instrukcji (cykl *fetch*) wymaga dostępu do pamięci
- Wykonanie instrukcji zazwyczaj nie wymaga dostępu do pamięci
- Wniosek: można pobrać następną instrukcję z pamięci podczas wykonywania poprzedniej instrukcji
- Metoda nazywana „pobraniem wstępny” - *instruction prefetch*

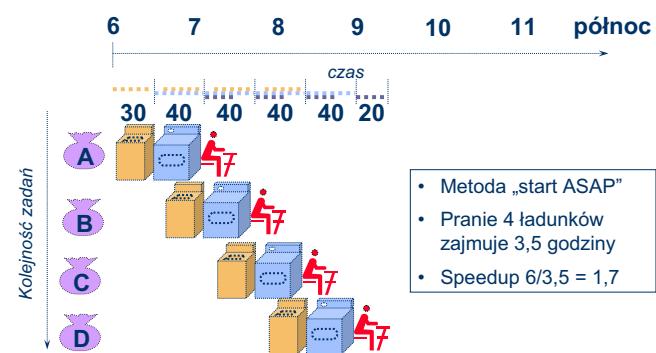
## Pipelining – wprowadzenie

- Pipelining: technika wykonywania ciągu instrukcji, w której kilka kolejnych instrukcji jest wykonywanych równolegle
- Przykład: pralnia
- Ania, Basia, Celina i Dorota mają po kompletnym ładunku odzieży, do prania, wysuszenia i wyprasowania
- Pranie trwa 30 minut
- Suszenie zajmuje 40 minut
- Prasowanie trwa 20 minut



2

## Wersja 2 – pralnia potokowa



4

## Wnioski cd.

- Architektura RISC zapewnia lepsze wykorzystanie możliwości przetwarzania potokowego niż architektura CISC. W architekturze RISC:
  - instrukcje mają taką samą długość
  - większość operacji dotyczy rejestrów
  - odwołania do pamięci, które mogą ewentualnie powodować kolizje są rzadsze i występują tylko w przypadku specjalnie do tego celu używanych instrukcji *load* i *store*
- W architekturze CISC instrukcje mają różną długość, występuje bogactwo sposobów adresowania danych w pamięci

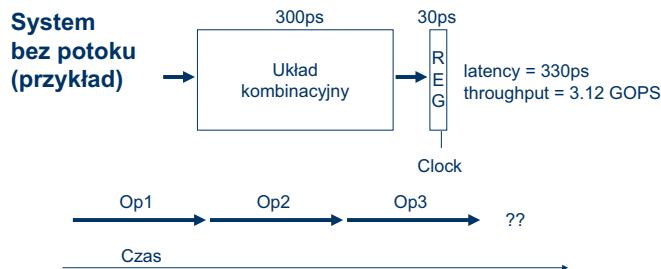
6

## Prefetch cd.

- Wprowadzenie cyklu *prefetch* poprawia wydajność (ale nie podwaja):
  - pobranie kodu operacji trwa zwykle krócej niż faza wykonania
    - może pobierać więcej niż jeden rozkaz w fazie *prefetch*
    - każdy rozkaz skoku powoduje utratę korzyści z fazy *prefetch*
- Wnioski są niejednoznaczne:
  - z jednej strony korzystnie byłoby zwiększyć liczbę stopni w potoku
  - z drugiej jednak długi potok w przypadku skoku musi być opróżniony i napełniony od nowa

7

## Punkt wyjścia – brak potoku



- Każda operacja musi być zakończona zanim zacznie się wykonywanie następnej operacji
- W podanym przykładzie czas wykonania operacji wynosi 330ps

9

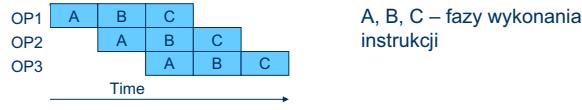
## Diagramy czasowe

### • Bez potoku



- Kolejna operacja nie może się zacząć przed zakończeniem poprzedniej

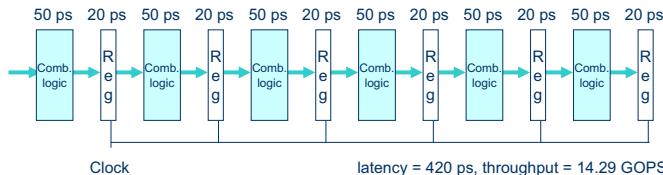
### • 3-stopniowy potok



- Do 3 instrukcji wykonuje się równolegle

11

## Głęboki potok – problemy



- W miarę wydłużania (zwiększenia głębokości) potoku opóźnienia rejestrów stają się coraz bardziej znaczące
- Procentowy udział czasu opóźnienia rejestrów w potoku:
  - 1-stopień: 6.25%
  - 3-stopnie: 16.67%
  - 6-stopni: 28.57%
- Problem ma duże znaczenie, ponieważ współczesne procesory o dużej wydajności mają coraz głębsze potoki

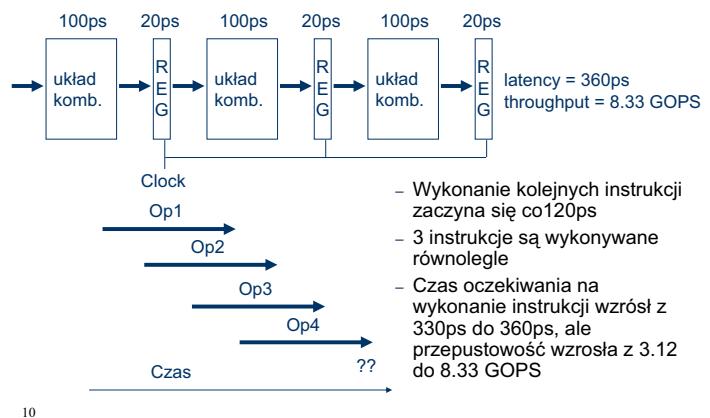
13

## Typowe 6 stopni potoku

- Pobranie instrukcji (*fetch instruction - FI*)
- Dekodowanie instrukcji (*decode instruction - DI*)
- Obliczenie adresu argumentu (*calculate operand - CO*)
- Pobranie argumentu (*fetch operand - FO*)
- Wykonanie instrukcji (*execute instruction - EI*)
- Zapis wyniku (*write - WO*)

15

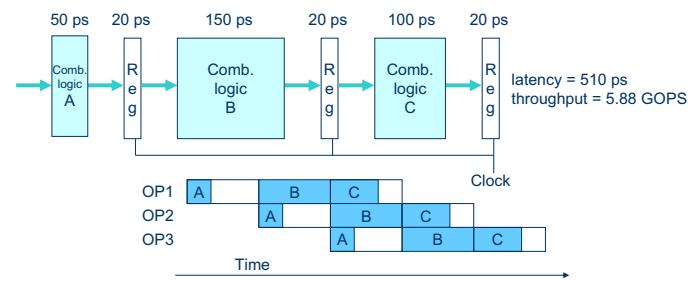
## Potok 3-stopniowy



- Wykonanie kolejnych instrukcji zaczyna się co 120ps
- 3 instrukcje są wykonywane równolegle
- Czas oczekiwania na wykonanie instrukcji wzrósł z 330ps do 360ps, ale przepustowość wzrosła z 3.12 do 8.33 GOPS

10

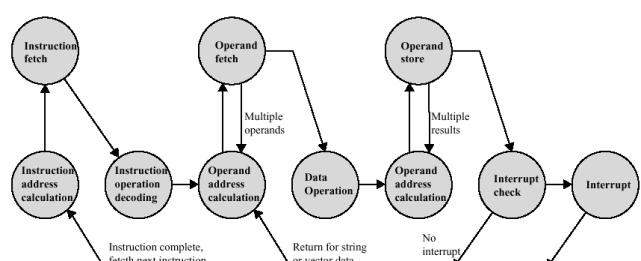
## Ograniczenie – różnice opóźnienie



12

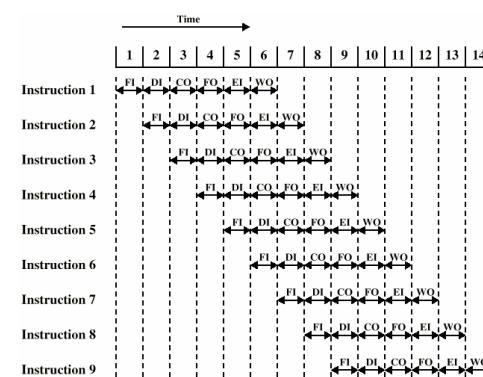
- Przepustowość ograniczona przez najwolniejszy stopień
- Pozostałe (szybsze) stopnie są przez znaczny czas bezczynne
- Należy dążyć do budowy potoku o zbliżonych czasach operacji w poszczególnych stopniach

## Cykl wykonania instrukcji



14

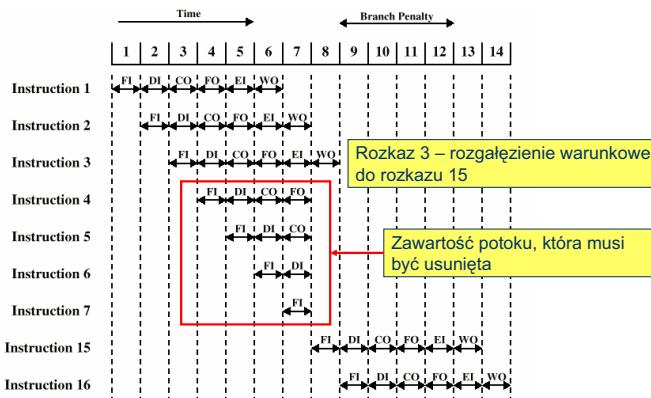
## Potok 6-stopniowy



16

16

## Instrukcja skoku



17

## Skoki a potok cd.

- Warianty przetwarzania potokowego w przypadku instrukcji skoków (*branch*):
  - **Delayed Branching** – opóźnianie skoku; metoda szeregowania instrukcji poprzedzających i następujących po skoku wykonywana w trakcie komplikacji; kompilator stara się przenieść instrukcję poprzedzającą skok i umieścić je za skokiem; dzięki temu w przypadku skoku potok nie musi być opróżniany i instrukcje mogą być wykonywane nadal; w takim przypadku wykonanie skoku jest wstrzymywane aż do zakończenia wykonania przestawionych instrukcji
  - **Branch Prediction** – przewidywanie skoków; najbardziej popularna i najbardziej efektywna metoda stosowana we współczesnych procesorach

19

## Opóźnianie skoków cd.

Można ulepszyć program z poprzedniego slajdu dokonując przestawienia instrukcji. Należy zauważyc, że ADD A,1 zawsze dodaje 1 do akumulatora A, zatem instrukcja ta może być przesunięta przez kompilator i użyta w miejsce NOP

| Adres | Normal    | Delayed   | Optimized |
|-------|-----------|-----------|-----------|
| 100   | LOAD A,X  | LOAD A,X  | LOAD A,X  |
| 101   | ADD A,1   | ADD A,1   | JUMP 105  |
| 102   | JUMP 105  | JUMP 106  | ADD A,1   |
| 103   | ADD B,A   | NOP       | ADD B,A   |
| 104   | SUB B,C   | ADD B,A   | SUB B,C   |
| 105   | STORE Z,A | SUB B,C   | STORE Z,A |
| 106   |           | STORE Z,A |           |

21

## Przewidywanie skoków

- Metody statyczne
  - Zakładamy, że skok nie będzie nigdy wykonany
    - Metoda – *branch never will be taken*
    - Do potoku pobiera się zawsze instrukcję następującą po skoku
    - Metoda stosowana w procesorach Motorola 68020 i VAX 11/780
  - Zakładamy, że skok będzie zawsze wykonany
    - Metoda – *branch always will be taken*
    - Do potoku pobiera się instrukcję wskazywaną przez adres skoku (*branch target*)
  - O tym czy skok będzie, czy też nie będzie wykonany wnioskujemy na podstawie rodzaju skoku (kodu operacji)
    - Przesłanką metody jest spostrzeżenie, że pewne rodzaje skoków są wykonywane z dużym, a inne z małym prawdopodobieństwem
    - Badania pokazują, że można uzyskać nawet 75% sukcesów

23

## Skoki a potok

- Warianty przetwarzania potokowego w przypadku instrukcji skoków (*branch*):
  - **Multiple Streams** – dwa potoki; w przypadku rozgałęzienia każdy z potoków jest ładowany kodem odpowiadającym wykonaniu bądź niewykonaniu skoku; metoda zawodna w przypadku skoków wielokrotnych
  - **Prefetch Branch Target** – kod z obu dróg rozgałęzienia jest ładowany do potoku i przechowywany aż do chwili wykonania skoku; metoda zastosowana w IBM 360/91
  - **Loop buffer** – instrukcje są pobierane do małej szybkiej pamięci działającej podobnie jak cache, ale sterowanej przez układ sterowania potokiem; metoda efektywna w przypadku pętli obejmujących niewiele instrukcji; zastosowana w Cray-1

18

## Opóźnianie skoków - przykład

| Adres | Normal    | Delayed         |
|-------|-----------|-----------------|
| 100   | LOAD A,X  | LOAD A,X        |
| 101   | ADD A,1   | ADD A,1         |
| 102   | JUMP 105  | <b>JUMP 106</b> |
| 103   | ADD B,A   | <b>NOP</b>      |
| 104   | SUB B,C   | ADD B,A         |
| 105   | STORE Z,A | SUB B,C         |
| 106   |           | STORE Z,A       |

- W tym przykładzie kompilator wstawia po rozkazie skoku JUMP jedną instrukcję pustą (*one delay slot*). Jest nią instrukcja NOP (*no operation* – nic nie robi)
- Wykorzystano język asemblera hipotetycznego procesora, dla uproszczenia założono, że każda instrukcja zajmuje 1 słowo

20

## Efektywność opóźniania skoków

- W porównaniu z normalnym szeregowaniem rozkazów nic nie tracimy, a możemy zyskać
- Dobry kompilator zapewnia następującą efektywność przy opóźnianiu skoków:
  - około 60% slotów zostaje wypełnionych
  - około 80% instrukcji umieszczonej w slotach jest przydatnych w dalszym wykonywaniu programu
  - łącznie 48% (60% x 80%) wszystkich slotów jest wykorzystanych z korzyścią dla wydajności systemu
- Zalety i wady metody opóźniania skoków
  - Zaleta: optymalizacja kompilatora ma wpływ na pracę pipeliningu
  - Wada: w nowoczesnych procesorach z głębokim potokiem (deep pipeline) metoda opóźniania skoków jest mało skuteczna

22

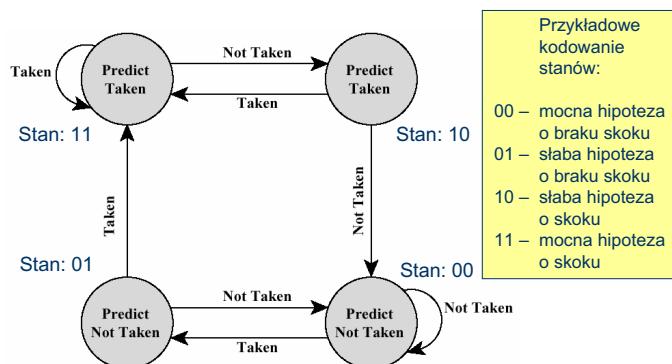
## Przewidywanie skoków

- Metody dynamiczne
  - Prognoza skoku jest ustalana dynamicznie, w trakcie wykonania programu
  - Przewidywanie jest wykonywane na podstawie historii każdego skoku zapisanej w tablicy historii skoków BTB (*branch target buffer*)
  - BTB składa się zwykle z 128 – 1024 rekordów o postaci:



24

## Predykcja skoków – diagram BTB



25

## Głębokość potoku

- Wyniki badań pokazują, że istnieje teoretyczna optymalna wartość głębokości potoku równa około 8 stopni
  - z jednej strony im głębszy potok, tym lepiej działa równoległe przetwarzanie instrukcji
  - z drugiej strony głębski potok w przypadku źle przewidzianego skoku powoduje dużą stratę czasu (*branch penalty*)
- W nowych procesorach stosuje się ulepszone warianty przetwarzania potokowego (*hyperpipeline*) dostosowane do pracy z bardzo szybkim zegarem
  - w takich procesorach optymalna głębokość potoku jest większa i dochodzi nawet do 20 (przykład – Pentium 4)

27

## Zjawisko hazardu

- Równoległe przetwarzanie instrukcji w potoku prowadzi często do niekorzystnych zjawisk nazywanych hazardem. Hazard polega na braku możliwości wykonania instrukcji w przewidzianym dla niej cyklu. Wyróżnia się trzy rodzaje hazardu:
  1. Hazard zasobów (*structural hazard*) – kiedy dwie instrukcje odwołują się do tych samych zasobów
  2. Hazard danych (*data hazard*) – kiedy wykonanie instrukcji zależy od wyniku wcześniejszej, nie zakończonej jeszcze instrukcji znajdującej się w potoku
  3. Hazard sterowania (*control hazard*) – przy przetwarzaniu instrukcji skoków i innych instrukcji zmieniających stan licznika rozkazów (np. wywołania podprogramów)
- Hazard sterowania został omówiony już wcześniej – teraz zajmiemy się hazardem zasobów i danych

29

## Hazard zasobów

- Nazywany też hazardem strukturalnym lub konfliktom zasobów (*resource conflict*)
- Powodem hazardu tego typu jest jednocześnie żądanie dostępu do tego samego zasobu (zwykle pamięci) przez dwa różne stopnie potoku
- Typowy hazard zasobów występuje, gdy jedna z instrukcji wykonuje ładowanie danych z pamięci podczas gdy inna ma być w tym samym cyklu ładowana (*instruction fetch*)
- Rozwiążanie polega na wprowadzeniu jednej (lub kilku) przegród. W efekcie wzrasta CPI i spada wydajność procesora

## Rozmiar BTB

Im większy jest rozmiar BTB (czyli im więcej rekordów mieści tablica), tym bardziej trafne jest przewidywanie skoków

| Rozmiar BTB | Średnia liczba trafnych prognoz [%] |
|-------------|-------------------------------------|
| 16          | 40                                  |
| 32          | 50                                  |
| 64          | 65                                  |
| 128         | 72                                  |
| 256         | 78                                  |
| 512         | 80                                  |
| 1024        | 85                                  |
| 2048        | 87                                  |

26

## Głębokość potoku cd.

Liczba stopni przetwarzania danych typu *integer* w potokach popularnych procesorów

| CPU   | liczba stopni w potoku |
|-------|------------------------|
| P     | 5                      |
| MMX   | 6                      |
| P-Pro | 12                     |
| P-II  | 12                     |
| P-III | 10                     |
| P-4   | 20                     |
| M1-2  | 7                      |
| K5    | 7                      |
| K6    | 6                      |
| K7    | 11                     |

P – Pentium  
M – Cyrix  
K – AMD

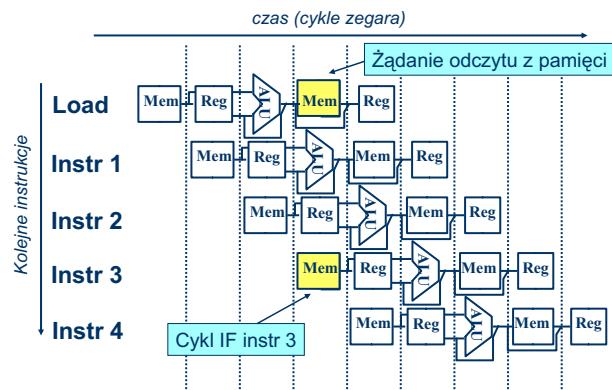
28

## Zjawisko hazardu cd.

- Podstawowym sposobem rozwiązywania problemów wynikających z hazardu jest chwilowe zatrzymanie potoku na jeden lub więcej cykli zegara. W tym celu do potoku wprowadza się tzw. przegrody (*stalls*), które są faktycznie operacjami pustymi („bubbles”)
- Przegrody wpływają oczywiście na zmniejszenie wydajności CPU
- Ze względu na występowanie zjawisk hazardu rzeczywista wydajność CPU jest zawsze mniejsza od wydajności teoretycznej, obliczonej przy założeniu że hazardy nie występują

30

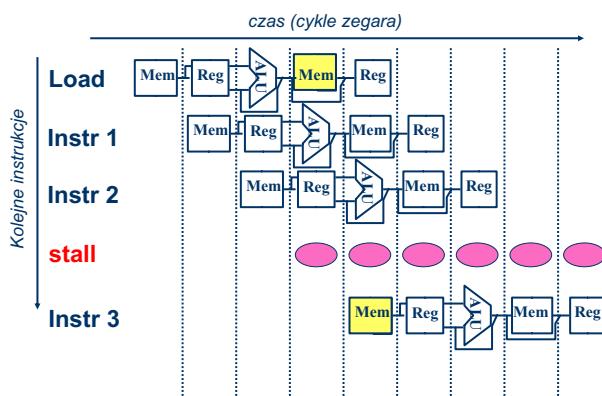
## Hazard zasobów - przykład



31

32

## Hazard zasobów – przykład cd.



33

## Hazard typu RAW

- Wyróżnia się trzy typy (rodzaje) hazardu danych: RAW, WAR i WAW:
- Hazard RAW (*read after write*) występuje gdy pojawi się żądanie odczytu danych przed zakończeniem ich zapisu
- Przykład (taki sam jak na poprzednim slajdzie)

```
add ax, bx
mov cx, ax
```

35

Hazard typu WAW

- Hazard WAW (*write after write*) występuje gdy pojawi się żądanie zapisu danych przed zakończeniem wcześniejszej operacji zapisu
- Przykład:

```
mov ax, [mem]
add ax, bx
```

- CPU chce zapisać do akumulatora ax nową wartość równą sumie ax+bx, podczas gdy poprzednia instrukcja nie zdążyła jeszcze pobrać do ax zawartości komórki pamięci [mem]

37

Zapobieganie hazardom danych

- Najprostszą metodą jest, jak poprzednio, zatrzymywanie potoku (*stalls*)
  - metoda ta obniża wydajność CPU i jest stosowana w ostateczności
- Szeregowanie statyczne (static scheduling)**
  - wykonywane programowo podczas komplikacji
  - polega na zmianie kolejności instrukcji, tak aby zlikwidować hazardy
  - likwidacja hazardów nie zawsze jest możliwa
  - dobre kompilatory potrafią usunąć znaczną część potencjalnych hazardów danych

Hazard danych

- Hazard danych występuje, ponieważ potok zmienia kolejność operacji odczytu/zapisu argumentów w stosunku do kolejności, w jakiej te operacje występują w sekwencyjnym zapisie programu

- Przykład:


```
add ax, bx
 mov cx, ax
```

Instrukcja `mov cx, ax` ma pobrać zawartość akumulatora `ax`, podczas gdy potok jeszcze nie określił tej zawartości w poprzedniej instrukcji dodawania

34

Hazard typu WAR

- Hazard WAR (*write after read*) występuje gdy pojawi się żądanie zapisu danych przed zakończeniem ich odczytu
- Przykład:

```
mov bx, ax
add ax, cx
```

- CPU chce zapisać do akumulatora `ax` nową wartość równą sumie `ax+cx`, podczas gdy instrukcja przesyłania `mov` jeszcze nie odczytała starej zawartości `ax` i nie przesyłała jej do rejestru `bx`

36

Problem

- Czy może powstać hazard danych RAR (*read after read*) ?
- Przykład:

```
add bx, ax
mov cx, ax
```

- Odpowiedź: taka sytuacja nie powoduje hazardu danych, ponieważ zawartość rejestru `ax` nie zmienia się. Może natomiast wystąpić konflikt równoczesnego dostępu (hazard zasobów). Problem można rozwiązać stosując rejestr typu *dual-port*

38

Szeregowanie statyczne

- Przykład:

Kod oryginalny	Kod po uszeregowaniu
<code>add ax, 15</code>	<code>add ax, 15</code>
<code>mov cx, ax</code>	<code>mov [mem], bx</code>
<code>mov [mem], bx</code>	<code>mov cx, ax</code>

- Zmiana kolejności instrukcji nie wpływa na działanie programu
- Hazard RAW został zlikwidowany, ponieważ instrukcja dodawania zdążyła być wykonana przed pobraniem argumentu przez instrukcję przesyłania `ax` do `cx`

39

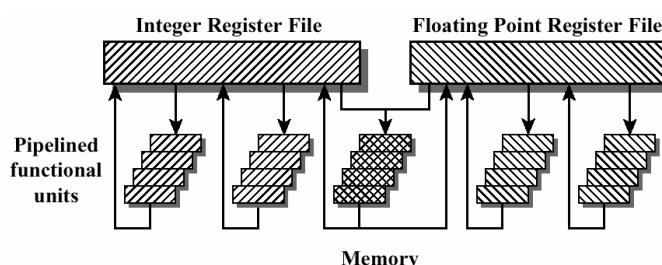
40

Szeregowanie dynamiczne

- *Dynamic scheduling* – wspólna nazwa technik polegających na usuwaniu problemów z hazardem danych w trakcie wykonywania programu, a nie w fazie komilacji
  - realizacja sprzętowa w CPU
  - najważniejsze techniki:
    - wyprzedzanie argumentów (*operand forwarding*)
    - wyprzedzanie wyników operacji (*result forwarding*)
  - w procesorach superskalarnych stosuje się ponadto
    - notowanie (*scoreboarding*)
    - przemianowywanie rejestrów (*register renaming*)

41

Procesor superskalarny - koncepcja

43

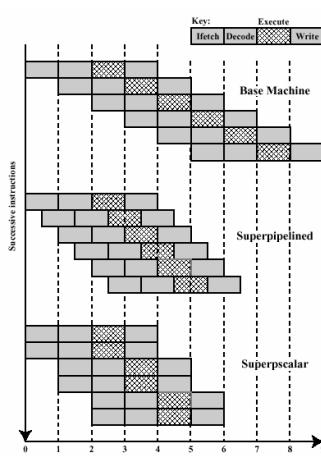
Superskalar cd.

Porównanie koncepcji CPU:

- 1) z potokiem instrukcji
- 2) z superpotokiem
- 3) superskalarną

Superpotok jest taktowany podwójną częstotliwością zegara

Rozwiązywanie superskalarnie zapewnia największą wydajność

45

Superskalar – problemy cd.

- W celu odpowiedniego wykorzystania zalet architektury superskalarnej stosuje się rozmaite techniki:
- Przemianowywanie rejestrów – metoda usuwania uzależnień między instrukcjami przy użyciu zbioru pomocniczych rejestrów
- Okna rejestrów – parametry są przekazywane w bloku rejestrów nazywanym oknem; zmiana bloku (i tym samym parametrów) wymaga zmiany samego wskaźnika okna
- Statyczna optymalizacja kodu (w fazie komplikacji)
- Zaawansowane dynamiczne metody szeregowania instrukcji (parowanie, technika zmiany kolejności wykonywania rozkazów – *out-of-order completion*)
- Ze względu na swoje cechy architektura RISC znacznie lepiej sprzyja technice superskalarnej niż architektura CISC

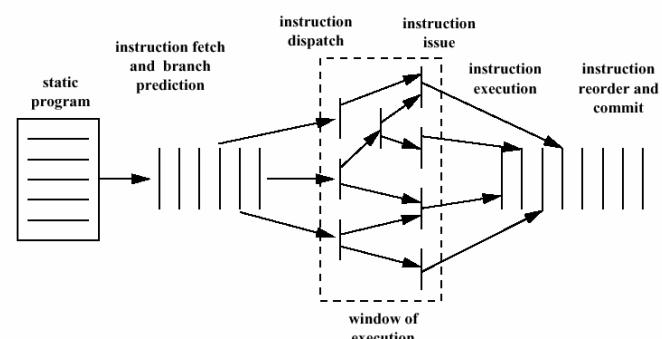
47

Procesory superskalarne

- Procesory, które wykonują równolegle więcej niż jeden rozkaz (paralelizm na poziomie rozkazu)
- Podstawowe bloki funkcjonalne CPU są zwielokrotnione:
  - dwa potoki (lub więcej)
  - kilka jednostek ALU (zwykle osobne ALU dla operacji integer i FP)
- Termin „superskalarny” użyty po raz pierwszy w 1987 roku oznacza, że CPU przetwarza w danej chwili kilka argumentów skalarnych (liczb), a nie tylko jedną wielkość skalarną

42

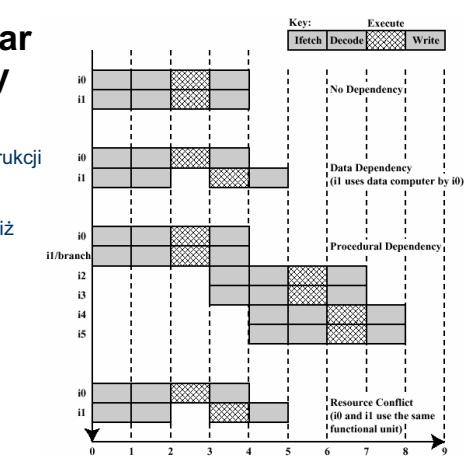
Superskalar – koncepcja cd.

44

Superskalar - problemy

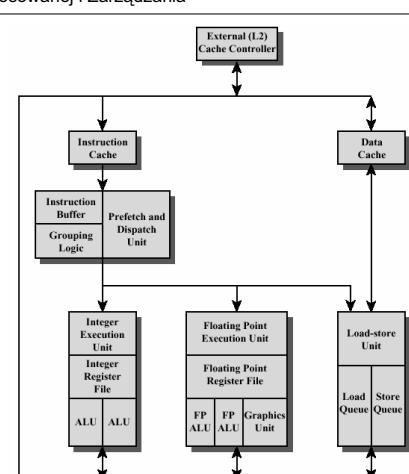
Zagadnienie
współzależności instrukcji
w procesorach
superskalarnych jest
jeszcze trudniejsze niż
problem hazardów w
pojedynczym potoku

46

Superskalar – przykład

Uproszczony schemat
blokowy procesora
superskalarnego
UltraSparc III (Sun)

48

Podsumowanie

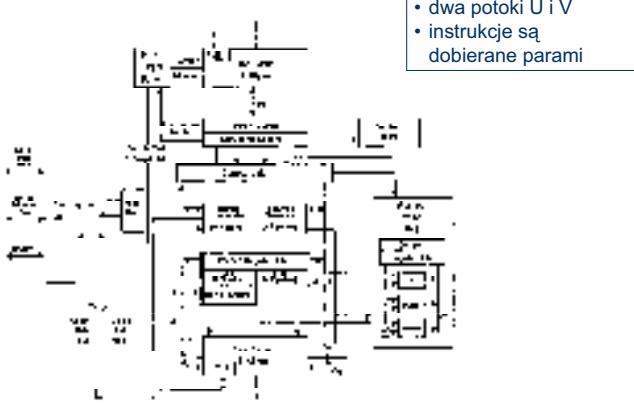
- Koncepcja przetwarzania potokowego
  - głębokość potoku
  - potok a skoki – przewidywanie skoków
  - zjawisko hazardu
    - sterowania
    - danych
    - zasobów
  - szeregowanie statyczne i dynamiczne
- Architektura superskalarna
  - metody zwiększania wydajności
  - przemianowywanie rejestrów
  - okna rejestrów
  - statyczne i dynamiczne szeregowanie rozkazów

Organizacja i Architektura Komputerów

Architektury IA-32 i IA-64

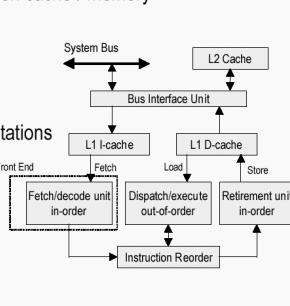
1

Pentium CPU (1993)

Mikroarchitektura P6 cd.

- Fetch/decode unit
  - ◆ fetches instruction from instruction cache / memory
  - ◆ decodes instructions to µops
  - ◆ branch prediction
- Dispatch/execute unit
  - ◆ schedules and executes µops
  - ◆ reorder buffer and reservation stations
  - ◆ 5 functional units
- Retirement unit
  - ◆ retires executed instructions in program order
  - ◆ writes results to registers and memory

5

P6 – Pentium III Xeon

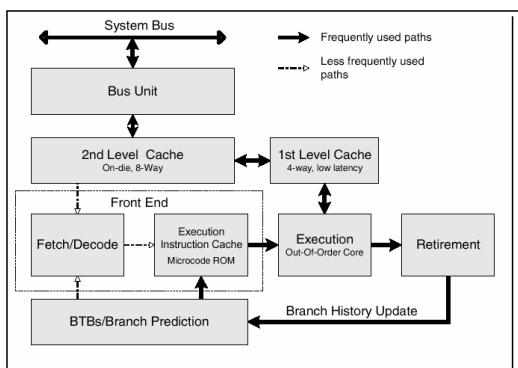

Figure 2-1. The P6 Processor Micro-Architecture with Advanced Transfer Cache Enhancement

Architektura IA-32

- Intel Architecture 32
  - pierwszy procesor IA-32 – 8086 (1978)
  - podstawowa architektura utrzymana do 1993 r (pierwszy procesor Pentium – superskalar, 2 potoki)
- Architektura P6
  - pierwszy procesor – Pentium Pro (1995)
    - 3-potokowy superskalar
    - 5 jednostek wykonawczych
    - 8+8KB L1 cache, 256 KB L2 cache
  - Pentium III (1999)
    - 16+16 KB L1 cache, 256 lub 512 L2 cache
    - Streaming SIMD Extension (SSE) – równolegle operacje na spakowanych 32-bitowych liczbach FP w rejestrach SSE o rozmiarze 128 bitów
  - Pentium III Xeon – ulepszona pamięć cache

2

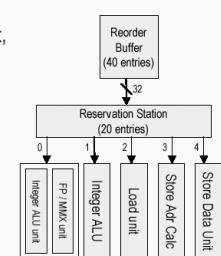
Mikroarchitektura P6

- Zapoczątkowana w Pentium Pro (1995)
  - Używana w procesorach Intel wcześniejszych od P4
  - Mieszana architektura CISC-RISC
    - lista instrukcji typu CISC
    - translacja kodu programu na ciąg mikrooperacji RISC
  - 3 potokowy superskalar, out-of-order execution
    - 14-stopniowy potok instrukcji
  - Potok składa się z 3 części:
    - wydawanie instrukcji: in-order
    - wykonanie instrukcji: out-of-order (RISC core)
    - kończenie instrukcji (retire): in-order

4

Mikroarchitektura P6 cd.

- Six pipelined execution units, connected to a 20 unit reservation station with 5 ports
  - ◆ port 0: integer ALU, LEA, integer multiply, FP add, mul, div, MMX ALU, SSE FP mul, div, sqrt, move
  - ◆ port 1: integer ALU, MMX ALU and shift, SSE add, sqrt, shuffle, move
  - ◆ port 2: load unit, SSE load
  - ◆ port 3: store address unit, SSE store
  - ◆ port 4: store data unit, SSE store
- FP divide is not pipelined
  - ◆ latency: single/double/extended 18 / 32 / 38 cycles

6

Pentium 4

- Nazwa projektu: Willamette
- Architektura NetBurst
- Głęboki potok – 20 stopni
  - zaprojektowany do pracy z szybkim zegarem >1,5 GHz
  - różne części CPU pracują z różną częstotliwością zegara
- Trzy sekcje:
  - wydawanie instrukcji (dispatch) – in-order
  - wykonanie instrukcji – out-of-order
  - kończenie instrukcji – in-order
- Technologia SSE2
  - ulepszone technologie MMX i SSE

7

Intel NetBurst

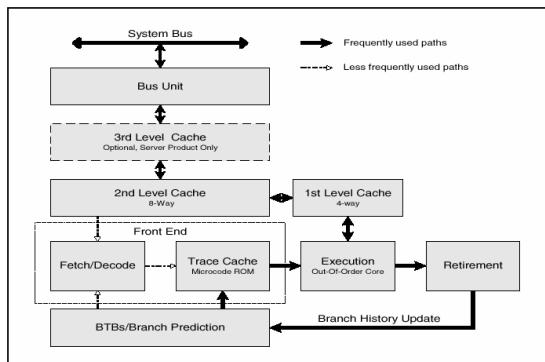

Figure 2-2. The Intel NetBurst Micro-Architecture

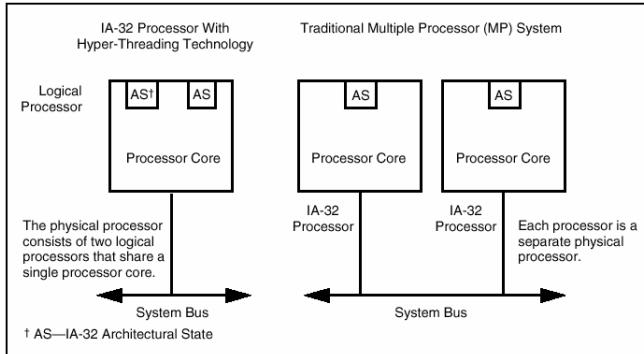
9

Ulepszenia w NetBurst wobec P6

- Trace cache – 12K mikrooperacji
- 8 KB L1 cache, czas dostępu 2 cykle
- 256 KB L2 cache, czas dostępu 7 cykli
- ALU taktowane podwójną częstotliwością zegara
- 20-stopniowy potok, częstotliwość > 1,5 GHz
- Poczwórna przepływność szyny (400 MHz) – quad-pumped
- Technologia SSE2

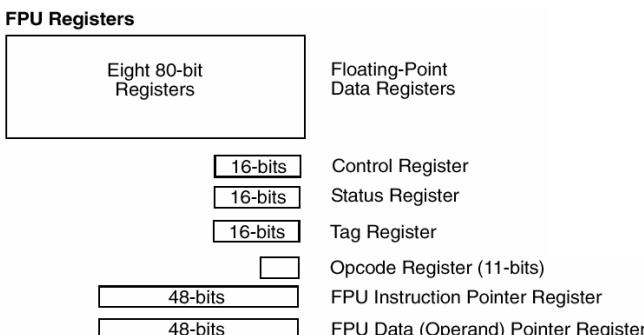
11

Hyper-Threading

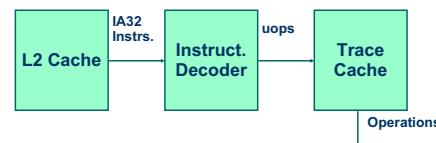

13

Rejestry P4 cd.

Pentium 4 – trace cache

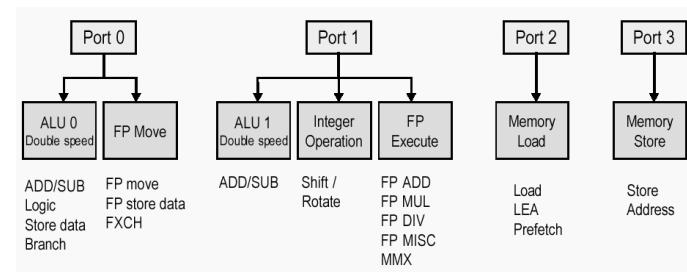

● Trace Cache

- zastępuje tradycyjną pamięć cache
- instrukcje są przechowywane w zdekodowanej postaci (jako mikrooperacje)
- zmniejsza wymagania dotyczące szybkości pracy dekodera

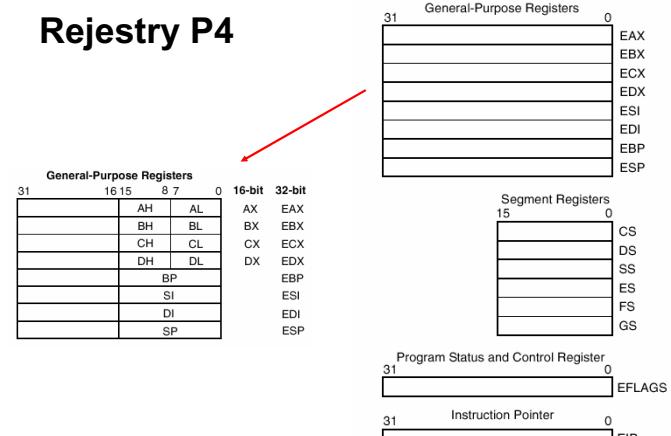
10

Pentium 4 – układy wykonawcze

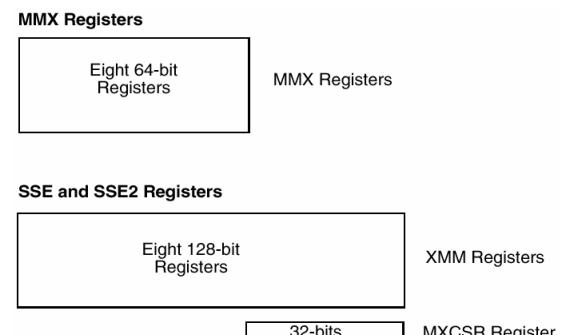
12

Rejestry P4

14

Rejestry P4 cd.

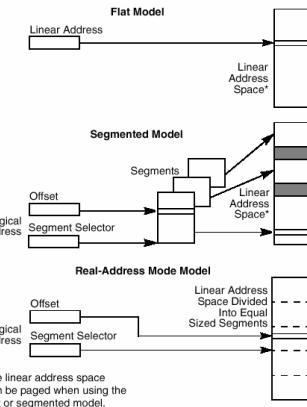

15

16

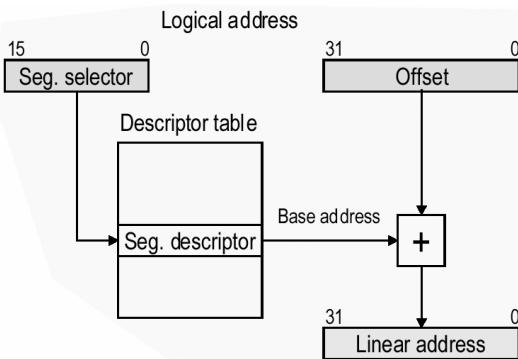
Modele pamięci

- **Flat Model**
płaski model pamięci – bez podziału na segmenty
- **Segmented Model**
pamięć podzielona na segmenty
- **Real-Address-Model**
segmentacja typu x86

17

Segmentacja pamięci cd.

19

Segmentacja cd.

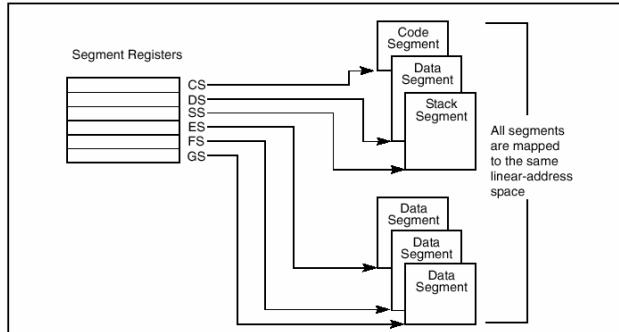

Figure 3-6. Use of Segment Registers in Segmented Memory Model

21

Segmentacja cd.

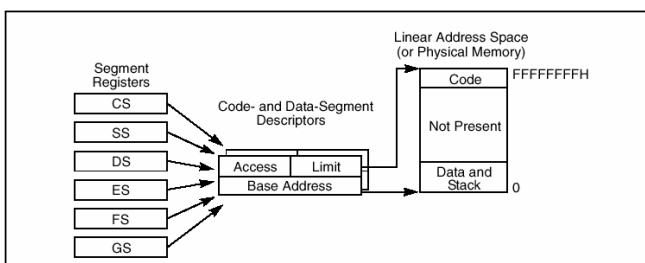
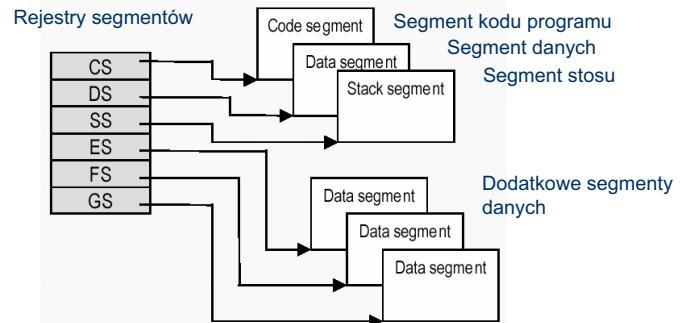

Figure 3-2. Flat Model

Segmentacja pamięci

18

Segmentacja

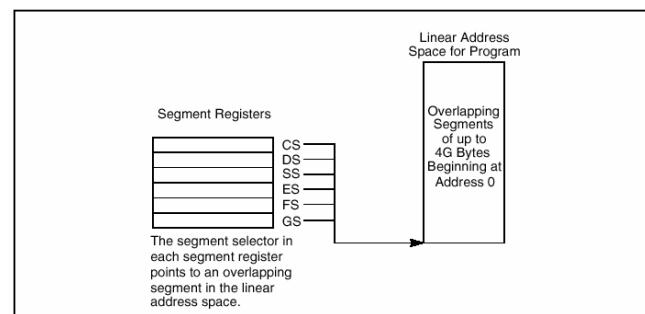
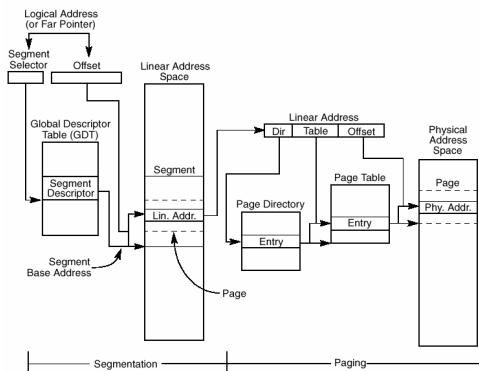

Figure 3-5. Use of Segment Registers for Flat Memory Model

20

Segmentacja cd.

22

Segmentacja cd.

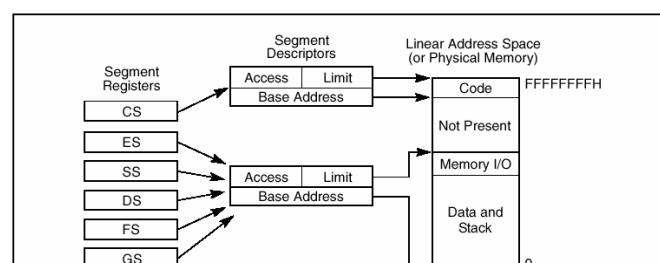

Figure 3-3. Protected Flat Model

23

Segmentacja cd.

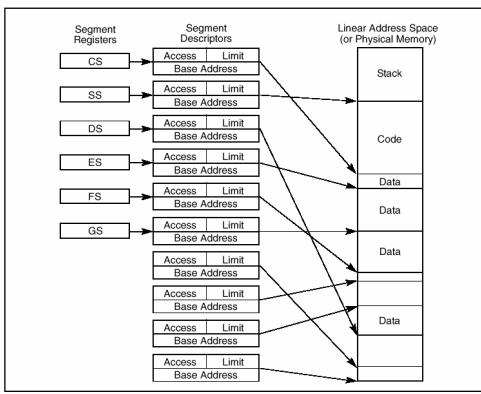

Figure 3-4. Multi-Segment Model

25

Protekcja

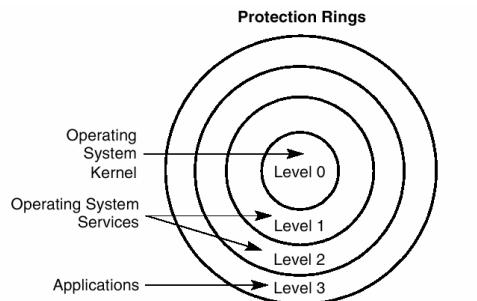
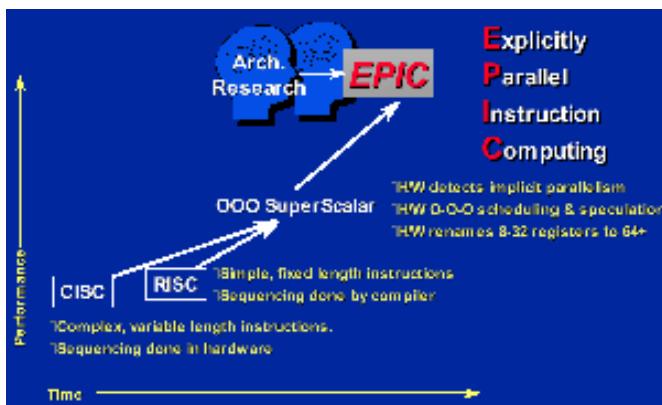

Figure 4-2. Protection Rings

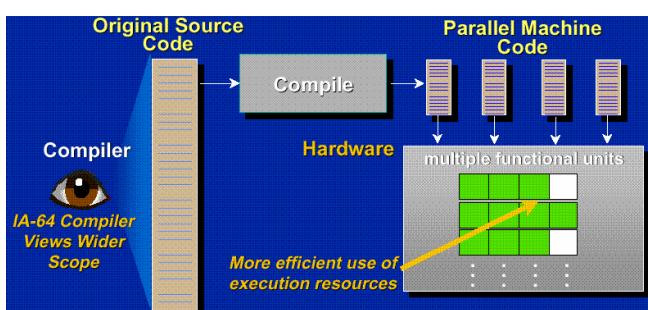
27

Koncepcja IA-64

29

Koncepcja IA-64 cd.

31

Segmentacja cd.

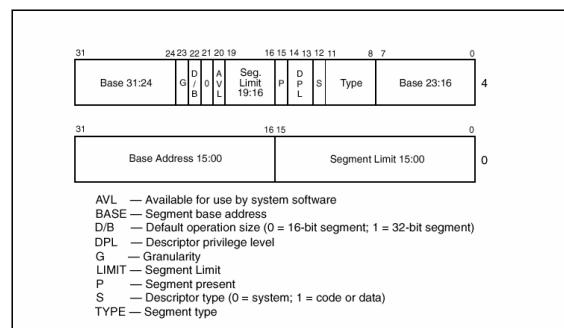
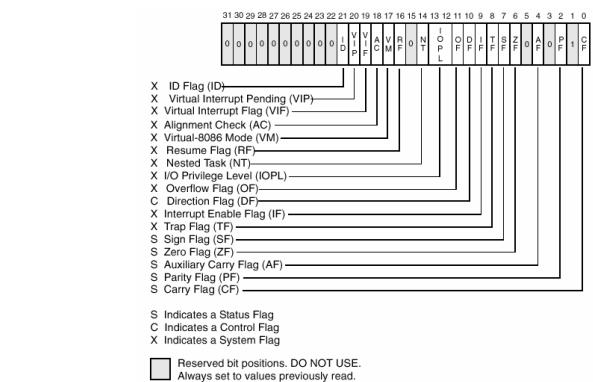

Figure 3-8. Segment Descriptor

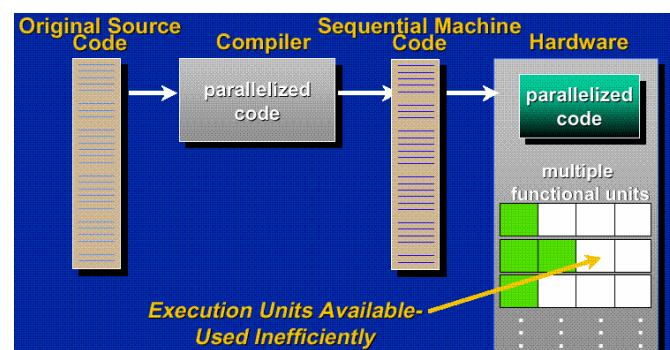
26

Wskaźniki P4

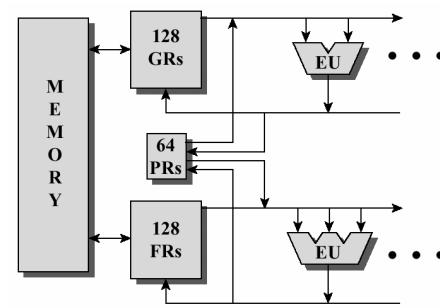
28

Koncepcja IA-64

30

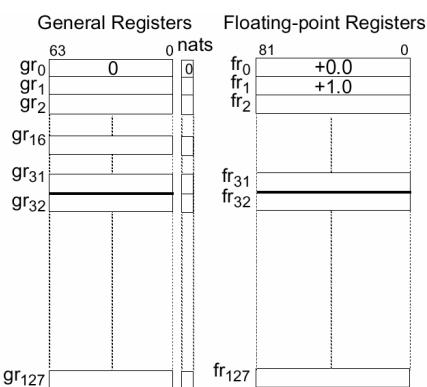
Architektura IA-64

GR = General-purpose or integer register
 FR = Floating-point or graphics register
 PR = One-bit predicate register
 EU = Execution unit

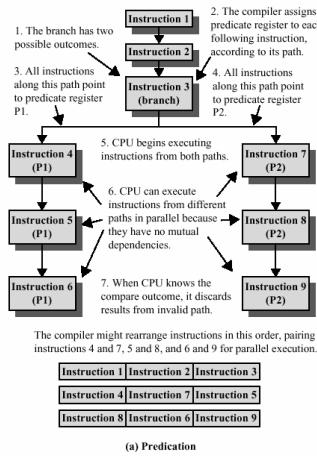
32

Rejestry IA-64

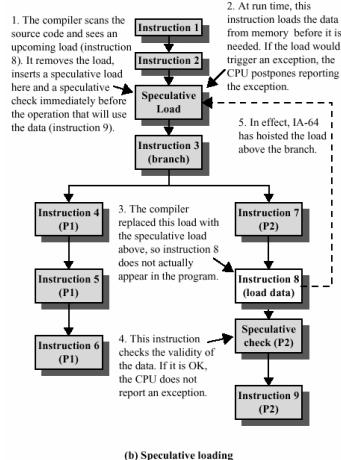
33

Predykaty IA-64

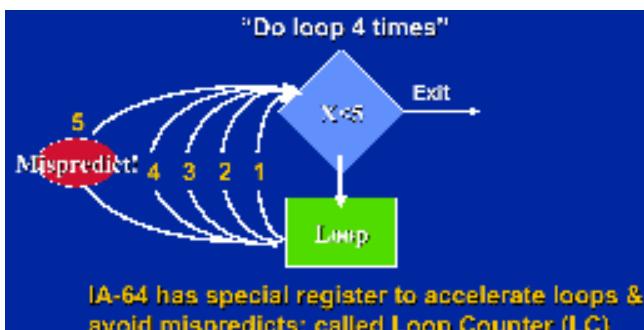
35

Spekulacja IA-64

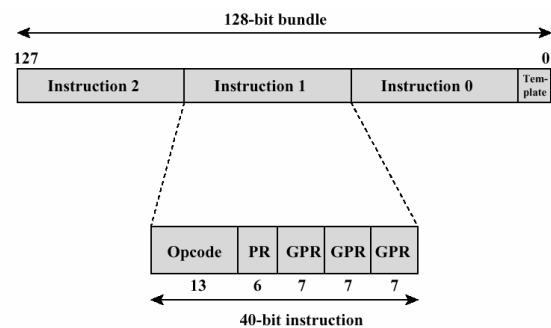
37

Licznik pętli IA-64

39

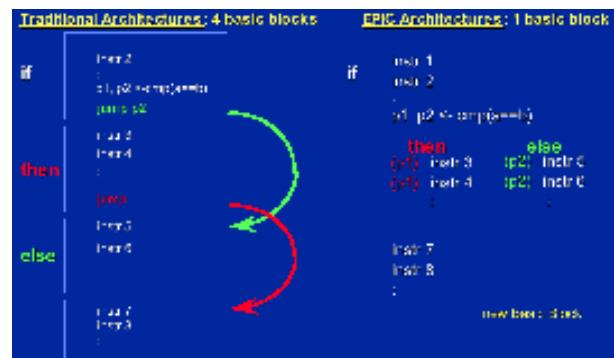
Format instrukcji IA-64

PR = Predicate register
GPR = General-purpose register (integer or floating-point)

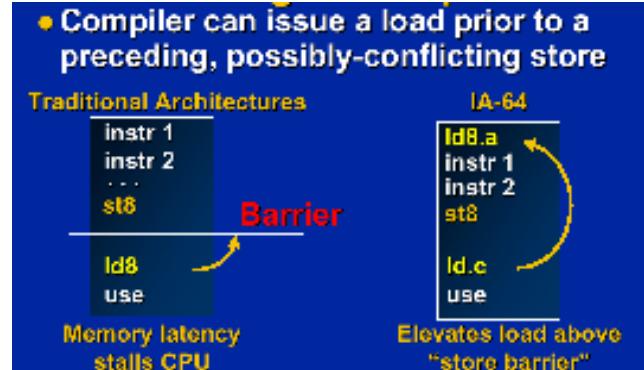
34

Predykaty IA-64

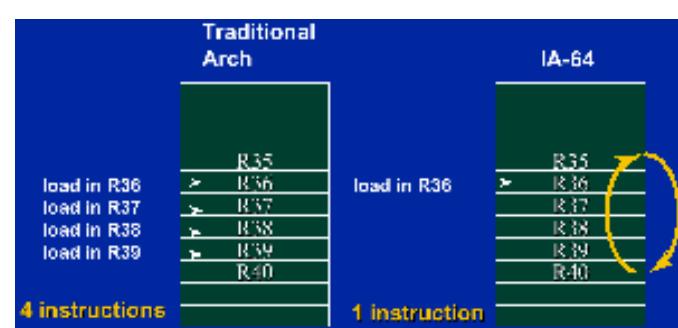
36

Spekulacja IA-64

38

Obroty rejestrów IA-64

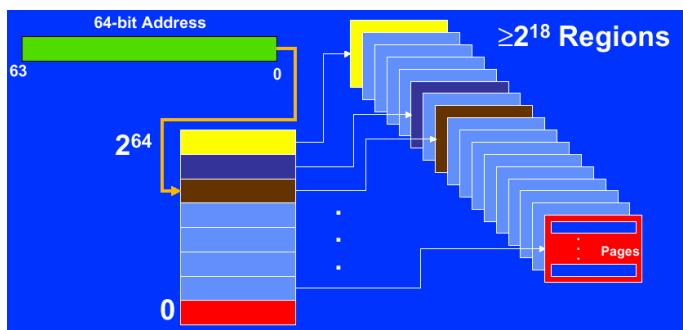
40

Pamięć IA-64 – proces

41

Pamięć IA-64 – system

43

Architektura IA-64

- Itanium
  - opracowany w 2000 roku
  - około 10 mln tranzystorów
- Itanium 2
  - opracowany w 2002 roku
  - cache L3 on chip
  - 6 jednostek ALU
  - linijka L1 – 64 bajty

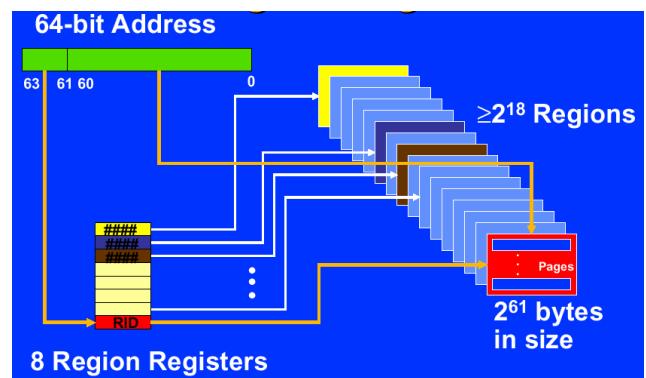
45

Pamięć IA-64 – proces

42

Pamięć IA-64 – regiony

44

Podsumowanie

- Mikroarchitektura P6
- Architektura Pentium 4
  - NetBurst
  - trace cache
  - Hyper-Threading
- Modele pamięci
- Segmentacja pamięci
- Protekcja
- Architektura IA-64 (Itanium)
  - EPIC (wariant VLIW)
  - predykaty
  - spekulacja
  - organizacja pamięci (regiony)

46

Organizacja i Architektura Komputerów

Architektura listy instrukcji – ISA

1

Elementy instrukcji

1. Kod operacji (op code), określa czynność wykonywaną przez instrukcję
2. Wskazanie na argument źródłowy (*source operand*)
3. Wskazanie na argument docelowy (*destination operand*)
4. Wskazanie na kolejną instrukcję programu, która ma być wykonana jako następna

Przykład: **mov ax, cx ;prześlij cx do ax**

Element 1) jest obligatoryjny, elementy 2) – 4) są opcjonalne

3

Reprezentacja instrukcji cd.

Typowy format instrukcji z odniesieniami do dwóch argumentów

Kod operacji	Argument 1	Argument 2
Binarny kod operacji określający jednoznacznie rodzaj rozkazu; zdeterminowany przez mnemonik instrukcji (np. MOV, ADD itp.)	Odniesienie do argumentu nr. 1 • jawnie (wprost) podana wartość argumentu lub • adres lub • inne wskazanie na argument	Odniesienie do argumentu nr. 2 • jawnie (wprost) podana wartość argumentu lub • adres lub • inne wskazanie na argument

5

Liczba argumentów cd.

- W praktyce procesory czteroadresowe nie są stosowane
  - zbyt skomplikowana budowa CPU
  - długie słowo instrukcji
  - nieawsze instrukcja wymaga aż czterech adresów
- Większość instrukcji wymaga jednego, dwóch lub najwyżej trzech adresów
  - adres kolejnej instrukcji w programie jest określany przez inkrementację licznika rozkazów (z wyjątkiem instrukcji skoków)
- Rozważmy ciąg instrukcji hipotetycznego procesora wykonującego obliczenie wartości wyrażenia:

$$Y = (A - B) / (C + (D * E))$$

Lista instrukcji

- Zbiór poleceń (instrukcji) zrozumiałych dla CPU
  - lista instrukcji powinna być **funkcjonalnie pełna**, tzn. umożliwiać zapis dowolnego algorytmu
- Instrukcje są zapisywane w postaci binarnej
  - każda instrukcja ma swój unikatowy kod binarny (kod operacji)
- W programach źródłowych zapisanych w języku asemblera zamiast kodów binarnych stosuje się zapis symboliczny operacji
  - np. **add, mov**

2

Reprezentacja instrukcji

- Postać symboliczna (język asemblera)

$$\text{mov ax, cx}$$
- Zapis funkcyjonalny

$$ax \leftarrow cx$$
- Postać binarna w pamięci programu

$$\begin{array}{l} 10001011 \\ 11000001 \end{array}$$

w postaci binarnej kod operacji jest zapisywany jako pierwszy, dalej następują argumenty

4

Liczba argumentów

- Istotnym czynnikiem przy projektowaniu ISA jest liczba argumentów (lub odniesień do argumentów) zawartych w instrukcji
  - wpływ na długość słowa instrukcji oraz złożoność CPU
  - duża liczba argumentów wymaga długiego słowa instrukcji
- Rozważmy, ile argumentów wymaga instrukcja dodawania ADD
  - jeśli chcemy dodać do siebie zawartość dwóch komórek pamięci potrzebujemy **dwoch** adresów
  - gdzie umieścić wynik dodawania? Potrzebny jest **trzeci** adres
  - która instrukcja w programie ma być wykonana jako następna?
    - zwykle domyślnie przyjmuje się, że będzie to kolejna instrukcja w programie, ale czasem chcemy wykonać skok w inne miejsce programu
    - do wskazania miejsca skoku potrzebny jest **czwarty** adres

6

Przykład – procesor 3–adresowy

- Jeśli mamy procesor 3 – adresowy, możemy określić adresy dwóch argumentów i adres wyniku.
  - Poniżej podano sekwencję instrukcji obliczającą wartość wyrażenia:

$$Y = (A - B) / (C + (D * E))$$
SUB R1, A, B	$; Rejestr R1 \leftarrow A - B$
MUL R2, D, E	$; Rejestr R2 \leftarrow D * E$
ADD R2, R2, C	$; Rejestr R2 \leftarrow R2 + C$
DIV R1, R1, R2	$; Rejestr R1 \leftarrow R1 / R2$
- Instrukcje 3-adresowe są wygodne w użyciu, bowiem można wskazać adres wyniku. Należy zauważyć, że w podanym przykładzie oryginalne zawartości komórek A, B, C, D i E nie zostały zmienione

8

Procesor 2–adresowy

- Jak zmniejszyć liczbę adresów?
  - dążymy do skrócenia słowa instrukcji i uproszczenia budowy CPU
- Typowa metoda polega na **domyślnym** założeniu odnośnie adresu wyniku operacji
  - wynik jest umieszczany w miejscu, skąd pobrano jeden z argumentów źródłowych
  - taka metoda oczywiście niszczy (zamazuje) pierwotną wartość argumentu
- Najczęściej przyjmuje się, że wynik jest umieszczany w miejscu, skąd pobrano pierwszy argument (np. Pentium)
  - pierwszy argument może się znajdować w rejestrze, komórce pamięci itp.

9

Przykład – procesor 2–adresowy cd.

- Jeśli chcemy zachować oryginalną zawartość rejestrów, musimy skopiować ją do innych rejestrów:

```

MOV R1, A ; Kopiuj A do rejestr R1
MOV R2, D ; Kopiuj D do rejestr R2
SUB R1, B ; Rejestr R1 ← R1-B
MUL R2, E ; Rejestr R2 ← R2*E
ADD R2, C ; Rejestr R2 ← R2+C
DIV R1, R2 ; Rejestr R1 ← R1 / R2

```

- Teraz wszystkie rejesty A-E zostają zachowane, ale kosztem kilku dodatkowych instrukcji

11

Przykład – procesor 1–adresowy

- Obliczamy wartość wyrażenia: $Y = (A-B) / (C + (D * E))$

```

LDA D ; Load ACC with D
MUL E ; Acc ← Acc * E
ADD C ; Acc ← Acc + C
STO R1 ; Store Acc to R1
LDA A ; Acc ← A
SUB B ; Acc ← Acc-B
DIV R1 ; Acc ← Acc / R1

```

- W wielu wczesnych komputerach stosowano procesory 1–adresowe, ponieważ mają one prostszą konstrukcję
- Jak widać z powyższego przykładu, architektura 1–adresowa wymaga jednak dłuższych programów

13

Przykład – procesor 0–adresowy

- Obliczamy wyrażenie: $Y = (A-B) / (C + (D * E))$

```

PUSH B ; B
PUSH A ; B, A
SUB ; (A-B)
PUSH E ; (A-B), E
PUSH D ; (A-B), E, D
MUL ; (A-B), (E*D)
PUSH C ; (A-B), (E*D), C
ADD ; (A-B), (E*D+C)
DIV ; (A-B) / (E*D+C)

```

Przykład – procesor 2–adresowy

- Przy założeniu, że argumenty znajdują się w rejestrach, podana sekwencja instrukcji oblicza wartość wyrażenia:

```

Y = (A-B) / (C + (D * E))
SUB A, B ; Rejestr A ← A - B
MUL D, E ; Rejestr D ← D * E
ADD D, C ; Rejestr D ← D + C
DIV A, D ; Rejestr A ← A / D

```

- Otrzymujemy ten sam wynik co wcześniej, ale teraz zawartość rejestrów A i D uległa zmianie

10

Procesor 1–adresowy

- W instrukcji jawnie wskazany jest tylko jeden argument
- Drugi argument znajduje się w **domyślnym** miejscu
  - zwykle w akumulatorze
  - akumulator w różnych językach asemblera ma różne oznaczenie, najczęściej A, AX, ACC
- Wynik jest umieszczany również w domyślnym miejscu, typowo w akumulatorze
  - wartość drugiego argumentu zostaje zniszczona (zamazana przez wynik operacji)

12

Procesor 0–adresowy

- W skrajnym przypadku można stosować instrukcje nie zawierające adresów
- Obliczenia są wykonywane na stosie
  - argumenty umieszczają się w odpowiedniej kolejności na stosie
  - operacje są wykonywane na szczytowych komórkach stosu
  - wynik umieszcza się na szczytce stosu
- Koncepcję przetwarzania 0–adresowego podał po raz pierwszy polski logik i filozof Jan Łukasiewicz (1878–1956)
  - notacja beznawiasowa
  - RPN – Reverse Polish Notation, odwrotna notacja polska
  - stosowana w niektórych komputerach i kalkulatorach (np. HP)
  - korzystając z metody RPN opracowano ciekawe języki programowania, np. FORTH

14

Liczba adresów – wnioski

- Więcej adresów
  - bardziej skomplikowane, ale też wygodne w użyciu instrukcje
  - dłuższe słowo instrukcji
  - większa liczba rejestrów
    - operacje na rejestrach są szybsze niż operacje na zawartości pamięci
    - krótsze programy (w sensie liczby instrukcji)
- Mniej adresów
  - mniej skomplikowane instrukcje
  - dłuższe programy (w sensie liczby instrukcji)
  - krótszy cykl pobrania instrukcji
- Większość współczesnych procesorów stosuje architekturę 2–adresową lub 3–adresową
- Szczególne koncepcje ISA (RISC, VLIW, EPIC)

15

16

Rodzaje argumentów

- Adresy (addresses)
- Liczby (numbers)
  - Integer/floating point
- Znaki (characters)
  - ASCII
- Dane logiczne (logical data)
  - Bits or flags

17

Interpretacja (kodowanie) danych

- General – dowolna liczba binarna
- Integer – liczba binarna ze znakiem (U2)
- Ordinal – liczba całkowita bez znaku (NKB)
- Unpacked BCD – jedna cyfra BCD na bajt
- Packed BCD – 2 cyfry BCD na bajt
- Near Pointer – 32-bitowy offset w segmencie
- Bit field – pole bitowe, ciąg bitów
- Byte String – ciąg bajtów
- Floating Point – liczba zmiennoprzecinkowa

19

Tryby adresowania

- Sposoby wskazywania na argumenty instrukcji
- Podstawowe tryby adresowania używane we współczesnych procesorach:
  - Register – rejestrowy, wewnętrzny
  - Immediate – natychmiastowy
  - Direct – bezpośredni
  - Register indirect – rejestrowy pośredni
  - Base + Index – bazowo-indeksowy
  - Register relative – względny
  - Stack addressing – adresowanie stosu

21

Adresowanie rejestrowe cd.

- W procesorach RISC stosuje się zwykle zasadę pełnej symetrii, która oznacza, że instrukcje mogą operować na dowolnych rejestrach
- W procesorach CISC niektóre kombinacje instrukcji i rejestrów nie są dozwolone:

Przykład (x86):

```
mov cs,ds ;nie można przesyłać
 ;rejestrów segmentów
mov bl,bx ;rozmiary rejestrów
 ;muszą być takie same
 ;bl - 8 bitów, bx - 16 bitów
```

Format danych – Pentium

- 8 bit byte
- 16 bit word
- 32 bit double word
- 64 bit quad word
- adresowanie pamięci odbywa się bajtami (każdy kolejny bajt w pamięci ma swój adres)
- dane 32-bitowe (double word) muszą być ulokowane począwszy od adresu podzielnego przez 4

18

Typy instrukcji

- Data Transfer – przesyłanie danych (np. MOV)
- Arithmetic – operacje arytmetyczne (np. ADD)
- Logical – operacje logiczne (np. OR)
- Conversion – konwersja danych, np. liczb binarnych na BCD
- I/O – operacje wejścia/wyjścia
- System Control
  - specjalne operacje systemowe, np. sterowanie stanem procesora, zarządzanie protekcją itp.
- Transfer of Control (np. JMP)
  - skoki, wywołanie podprogramów itp..

20

Adresowanie rejestrowe

- Argumenty operacji znajdują się w rejestrach procesora
- Przykład:


```
mov al,bl ;prześlij bl do al
inc bx ;zwięksź bx o 1
dec al ;zmniejsz al o 1
sub dx,cx ;odejmij cx od dx
```
- Ponieważ procesory zawierają niewiele rejestrów GP, wystarczy tylko kilka bitów do wskazania rejestrów w instrukcji; ich kody są zwykle umieszczone w kodzie instrukcji
- Zalety: krótki kod binarny instrukcji, szybkie wykonanie

22

Adresowanie natychmiastowe

- Argument operacji znajduje się w postaci jawniej w instrukcji, zaraz po kodzie operacji
- Przykłady:


```
mov bl,44 ;prześlij 44 (dziesiątkiem) do bl
mov ah,44h ;prześlij 44 (hex) do ah
mov di,2ab4h ;prześlij 2ab4 (hex) do di
add ax,867 ;dodaj 867 (dec) do ax
```
- Argument natychmiastowy jest pobierany przez procesor razem z kodem operacji, dlatego nie jest potrzebny osobny cykl pobrania argumentu (*data fetch*)
- Tryb natychmiastowy można stosować tylko w odniesieniu do stałych, których wartości są znane w trakcie pisania programu

23

Adresowanie bezpośrednie

- Instrukcje stosujące adresowanie bezpośredni odwołują się do argumentów umieszczonych w pamięci
- Adres argumentu w architekturze x86 składa się z dwóch elementów: selektora segmentu i ofsetu (offset) i jest zapisywany w postaci:
`segment:offset`
- Przykład
`1045h:a4c7h`
oznacza komórkę o adresie `a4c7h` w segmencie `1045h`
- Ofset bywa nazywany również przesunięciem (ang. displacement, w skrócie disp)

25

Adresowanie bezpośrednie cd.

- Obliczanie adresu efektywnego (EA) na podstawie wskazania segmentu i ofsetu odbywa się na dwa różne sposoby, w zależności od zastosowanego modelu pamięci.
- Wyróżnia się dwa podstawowe rodzaje segmentacji:
  - Standardową (*segmented mode*) stosowaną powszechnie przez aplikacje 32-bitowe IA-32
  - Tryb adresów rzeczywistych (*real-address mode*) stosowaną w starych aplikacjach 16-bitowych

27

Adresowanie bezpośrednie cd.

- W trybie adresów rzeczywistych obliczanie adresu efektywnego na przebiega następująco:
  - 16-bitowy rejestr segmentu po pomnożeniu przez 16 daje bezpośrednio adres bazowy segmentu (nie stosuje się deskryptorów segmentów)
  - Adres efektywny oblicza się jako sumę adresu bazowego i 16-bitowego ofsetu
- Adres `ds:offset` jest zatem przekształcanym na adres efektywny według zależności:
 $EA = 16*ds + offset$
- Przykład
  - w trakcie wykładu

29

Adresowanie bezpośrednie cd.

- Zamiast ofsetu w postaci nazwy symbolicznej można podać ofset w postaci liczbowej (dziesiętnie lub szesnastkowo):
Przykład: `mov al, [1234h]`
- Nawias użyty w powyższym przykładzie wskazuje kompilatorowi, że zastosowano adresowanie bezpośredni
- Jeżeli nawias został pominięty, kompilator zinterpretowałby argument jako natychmiastowy
  - w powyższym przykładzie liczba `1234h` została potraktowana jako gotowy argument natychmiastowy, a nie ofset adresu argumentu znajdującego się w pamięci

31

Adresowanie bezpośredni cd.

- Zwykle w instrukcjach podaje się tylko offset, natomiast wskazanie na segment znajduje się w domyślnym rejestrze
  - Instrukcje operujące na danych w pamięci używają domyślnie rejestr DS.
  - Instrukcje operujące na stosie używają domyślnie rejestr SS
  - Instrukcje skoków używają domyślnie segmentu CS
- Jeśli jest taka potrzeba, można zastosować inny rejestr segmentu niż domyślny, wtedy adres trzeba poprzedzić tzw. prefiksem podającym rejestr segmentu
Przykład: `mov ax,[di] ;domyślny adres ds:di`
`mov ax,es:[di] ;adres es:di`

26

Adresowanie bezpośredni cd.

- W trybie segmentacji standardowej obliczanie adresu efektywnego na przebiega następująco:
  - 16-bitowy rejestr segmentu zawiera selektor segmentu, który wskazuje pewien deskryptor segmentu w tablicy deskryptorów segmentów
  - Z deskryptora segmentu pobiera się 32-bitowy adres bazowy segmentu
  - Adres efektywny oblicza się jako sumę 32-bitowego adresu bazowego i 32-bitowego ofestu podanego w instrukcji
- Przykład
  - w trakcie wykładu

28

Adresowanie bezpośredni cd.

- Argument jest umieszczony w komórce pamięci; adres tej komórki jest podany w instrukcji
- Przykłady:

```
mov al,DANA ;prześlij bajt z komórki
 ;pamięci o adresie DS:DANA
 ;do rejestr al.
mov ax,news ;prześlij ax do adresu DS:NEWS
```

Uwaga: x86 stosuje konwencję *little-endian*, dlatego jeśli założymy, że offset `DANA=1002h`, pierwsza z powyższych przykładowych instrukcji będzie w pamięci zapisana jako ciąg bajtów:

```
kod operacji
02
10
```

30

Adresowanie pośrednie rejestrowe

- Adresowanie pośrednie rejestrowe działa podobnie jak adresowanie bezpośredni, z tą różnicą, że offset jest podany w rejestrze, a nie bezpośrednio w instrukcji
  - żeby uzyskać offset trzeba zatem wykonać dodatkowy, pośredni krok polegający na sięgnięciu do zawartości rejestrów
- W procesorach x86 do adresowania rejestrowego pośredniego można wykorzystywać rejestrze: `bx`, `bp`, `si`, `di`
- Należy pamiętać, że rejestrzy `bx`, `si`, `di` domyślnie współpracują z rejestrów segmentu `ds`, natomiast rejestr `bp` współpracuje domyślnie z rejestrów segmentu `ss`

32

Adresowanie pośrednie rejestrów

- Przykłady:

`mov cx, [bx]`

- 16-bitowe słowo z komórki adresowanej przez offset w rejestrze `bx` w segmencie danych (`ds`) jest kopiowane do rejestrów `cx`

`mov [bp], dl`

- bajt z `dl` jest kopiowany do segmentu stosu pod adres podany w rejestrze `bp`

`mov [di], [bx]`

- przesyłanie typu pamięć-pamięć nie są dozwolone (z wyjątkiem szczególnych instrukcji operujących na łańcuchach znaków – stringach)

33

Adresowanie bazowo-indeksowe

- Podobne do adresowania rejestrowego pośredniego
- Różnica polega na tym, że offset jest obliczany jako suma zawartości dwóch rejestrów
- Przykład: `mov dx, [bx+di]`
- Adresowanie bazowo-indeksowe jest przydatne przy dostępie do tablic
  - Rejestr bazowy wskazuje adres początku tablicy
  - Rejestr indeksowy wskazuje określony element tablicy
- Jako rejestr bazowy można wykorzystać rejestrów `bp` lub `bx` (uwaga: `bx` współpracuje z `ds`, natomiast `bp` współpracuje z `ss`)
- Jako rejestr indeksowe można wykorzystać rejestrów `di` lub `si`

34

Adresowanie rejestrów względne

- Podobne do adresowania bazowo-indeksowego
- Offset jest obliczany jako suma zawartości rejestrów bazowego lub indeksowego (`bp`, `bx`, `di` lub `si`) oraz liczby określającej bazę
- Przykład: `mov ax, [di+100h]`
powyższa instrukcja przesyła do `ax` słowo z komórki pamięci w segmencie `ds` o adresie równym sumie zawartości rejestrów `di` i liczby `100h`
- Podobnie jak w innych trybach adresowych, rejestrów `bx`, `di` oraz `si` współpracują domyślnie z rejestrów segmentu danych `ds`, natomiast rejestr `bp` współpracuje z rejestrów segmentu stosu `ss`

35

Adresowanie rejestrów względne cd.

- Adresowanie rejestrów względne jest alternatywnym (w stosunku do adresowania bazowo-indeksowego) sposobem dostępu do elementów tablic
- Przykłady:
  - `mov array[si], bl`
bajt z rejestrów `bl` jest zapamiętyany w segmencie danych, w tablicy o adresie początkowym (podanym przez nazwę symboliczną) `array`, w elemencie o numerze podanym w `si`
  - `mov di, set[bx]`
rejestr `di` jest załadowany słowem 16-bitowym z segmentu danych, z tablicy `set`, z elementu o numerze podanym w `bx`

36

Adr. względne bazowo-indeksowe

- Adresowanie względne bazowo-indeksowe jest kombinacją dwóch trybów:
  - bazowo-indeksowego
  - rejestrów względnych
- Przykłady:
  - `mov dh, [bx+di+20h]`
rejestr `dh` jest ładowany z segmentu danych, z komórki o adresie równym sumie `bx+di+20h`
  - `mov ax, file[bx+di]`
rejestr `ax` jest ładowany z segmentu danych, z komórki o adresie równym sumie adresu początkowego tablicy `file`, rejestrów `bx` oraz rejestrów `di`
  - `mov list[bp+di], cl`
rejestr `cl` jest zapamiętyany w segmencie stosu, w komórce o adresie równym sumie adresu początkowego tablicy `list`, rejestrów `bp` oraz rejestrów `di`

37

Adresowanie stosu

- Jest używane przy dostępie do stosu
- Przykłady

<code>popf</code>	;pobierz słowo wskaźników (flagi) ze stosu
<code>pushf</code>	;wyślij słowo wskaźników na stos
<code>push ax</code>	;wyślij <code>ax</code> na stos
<code>pop bx</code>	;odczytaj <code>bx</code> ze stosu
<code>push ds</code>	;wyślij rejestr segmentu <code>ds</code> na stos
<code>pop cs</code>	;odczytaj rejestr segmentu ze stosu
<code>push [bx]</code>	;zapisz komórkę pamięci o adresie podanym w <code>bx</code> na stos

38

Adresowanie danych – uwaga

- We wszystkich przykładach z kilkunastu ostatnich plansz ilustrujących tryby adresowania argumentów użyto dla uproszczenia wyłącznie rejestrów 8-bitowych (np. `al`, `ah`, `b1`) lub 16-bitowych (np. `ax`, `bx`, `cx`)
- W ogólnym przypadku, w architekturze IA-32 można również używać rejestrów 32-bitowych. Wówczas w podanych przykładach mogłyby wystąpić rejestrów `eax`, `ebx` itd.

39

Adresowanie w instrukcjach skoku

- Adres w instrukcjach skoków może mieć różną postać:
  - krótką (short)
  - bliską (near)
  - daleką (far)
- Adresy mogą być podane w różny sposób:
  - Wprost w części adresowej instrukcji – tryb bezpośredni (direct)
  - W rejestrze
  - W komórce pamięci adresowanej przez rejestr

40

Skoki krótkie (short)

- Adres jest jednobajtową liczbą w kodzie U2
- Skok polega na dodaniu tej liczby do rejestru IP
- Krótki skok ma zakres od -128 do +127 bajtów w stosunku do aktualnej wartości IP i odbywa się w obrębie tego samego segmentu wskazanego przez **cs**
- Przykład:

```
label2 jmp short label1
...
label1 jmp label2
```

Uwaga: w pierwszej instrukcji skoku trzeba użyć słowa **short** aby wskazać kompilatorowi, że skok jest krótki, ponieważ podczas komplikacji w tym miejscu nie wiadomo jeszcze jaka jest jego długość. W drugiej instrukcji skoku słowo **short** jest zbędne. Kompilator sam zoptymalizuje kod i zastosuje skok krótki, ponieważ znana jest już odległość do etykiety **label2**

Skoki dalekie (far)

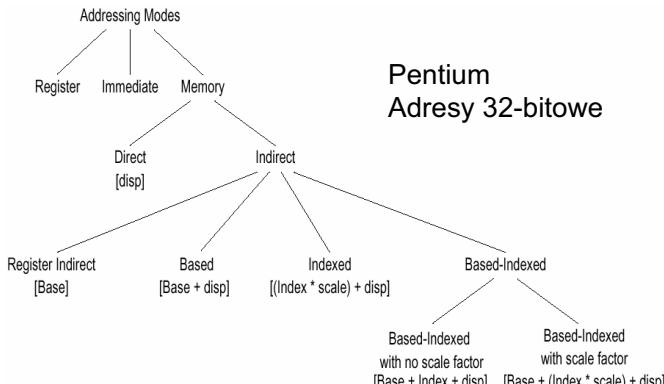
- Skok może być wykonany do dowolnej instrukcji w obrębie dowolnego innego segmentu
- W rozkazie skoku należy podać nie tylko adres skoku tak jak w przypadku skoków bliskich, ale ponadto również nową wartość rejestru segmentu **cs**
- Ogólna postać skoku:

```
jmp far ptr etykieta_docelowa
```

etykieta docelowa znajduje się w innym segmencie kodu programu niż instrukcja skoku

- Elementy instrukcji skoku dalekiego są w zakodowanej instrukcji przechowywane w następującej kolejności: kod operacji skoku, offset (adres skoku), nowa zawartość **cs**. Offset i **cs** są przechowywane w postaci *little-endian*

Tryby adresowania – podsumowanie

Tryby adresowania – podsumowanie

Pentium – adresy 32-bitowe

Segment + Base + (Index * Scale) + displacement

CS	EAX	EAX	1	no displacement
SS	EBX	EBX	2	8-bit displacement
DS	ECX	ECX	4	32-bit displacement
ES	EDX	EDX	8	
FS	ESI	ESI		
GS	EDI	EDI		
	EBP	EBP		
	ESP			

Skoki bliskie (near)

- Skok może być wykonany do dowolnej instrukcji w obrębie segmentu wskazanego przez aktualną wartość w rejestrze **cs**
- W trybie adresów rzeczywistych adres skoku jest 16-bitowy, natomiast segment ma rozmiar 64 kB
- W trybie segmentowym IA-32 adres jest 32-bitowy
- Ogólna postać skoku:

```
jmp near ptr etykieta_docelowa
```

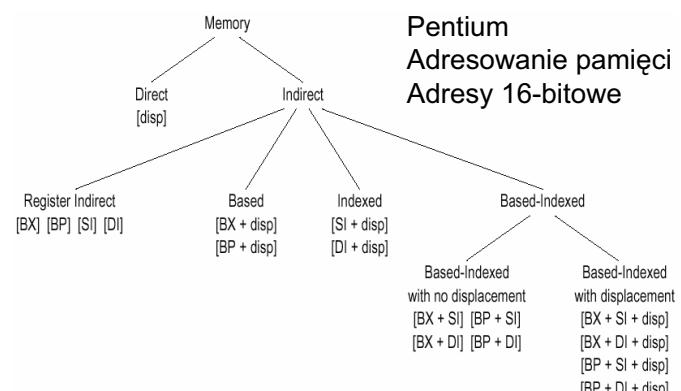
- Przykład:

```
jmp near ptr dalej
...
...
dalej ...
```

Skoki – przykłady

- jmp ax** ; skocz w obrębie tego samego segmentu
; do adresu podanego w **ax**
- jmp near ptr [bx]**
; skocz w obrębie tego samego segmentu
; do adresu wskazanego w komórce pamięci
; w segmencie danych wskazanej przez **bx**
- jmp table[bx]**
; skocz w obrębie tego samego segmentu
; do adresu wskazanego w wektorze **table**,
; przechowywanym w segmencie danych,
; w elemencie o numerze podanym w **bx**

Tryby adresowania – podsumowanie

Tryby adresowania – podsumowanie

Pentium – różnice adresowania 32- i 16-bitowego

	16-bit addressing	32-bit addressing
Base register	BX, BP	EAX, EBX, ECX, EDX, ESI, EDI, EBP, ESP
Index register	SI, DI	EAX, EBX, ECX, EDX, ESI, EDI, EBP
Scale factor	None	1, 2, 4, 8
Displacement	0, 8, 16 bits	0, 8, 32 bits

Tryby adresowania – podsumowanie

- Skąd procesor Pentium wie czy adres jest 32- czy 16-bitowy?
- Wykorzystuje się bit D w deskryptorze segmentu CS
  - D = 0
    - » domyślny rozmiar argumentów i adresów – 16 bitów
  - D = 1
    - » domyślny rozmiar argumentów i adresów – 32 bity
- Programista może zmienić wartości domyślne
- W Pentium instrukcję można poprzedzić tzw. Prefiksem (jednobajtowym przedrostkiem, który zmienia domyślne długości argumentów i adresów)
  - 66H prefiks zmiany długości argumentu
  - 67H prefiks zmiany długości adresu
- Stosując prefiksy można mieszać ze sobą tryby 32- i 16-bitowe

49

Tryby adresowania – podsumowanie

Przykład: niech domyślnym trybem będzie tryb 16-bitowy

Przykład 1: zmiana rozmiaru argumentu

```
mov ax,123 ==> b8 007b
mov eax,123 ==> 66 | b8 0000007b
```

Przykład 2: zmiana długości adresu

```
mov ax,[ebx*esi+2] ==> 67 | 8b0473
```

Przykład 3: zmiana rozmiaru argumentu i długości adresu

```
mov eax,[ebx*esi+2] ==> 66 | 67 | 8b0473
```

50

Podsumowanie

- Sposób zapisu instrukcji
  - mnemonik, argumenty
  - zapis w języku asemblera, zapis funkcjonalny, zapis binarny
- Liczba adresów instrukcji
  - procesory 3-, 2-, 1- i 0-adresowe
- Tryby adresowania argumentów (danych)
- Tryby adresowania programu w instrukcjach skoków

51

Organizacja i Architektura Komputerów

Język asemblera (Pentium)

1

Asembler i języki wysokiego poziomu

Większość instrukcji języka C jest jednak równoważna większej liczbie instrukcji w języku asemblera

C	Assembly Language
<code>size = value;</code>	<code>mov AX,value mov size,AX</code>

<code>sum += x + y + z;</code>	<code>mov AX,sum
	add AX,x
	add AX,y
	add AX,z
	mov sum,AX</code>

3

Linia programu asemblera

- Format linii programu w języku asemblera:

```
[label] mnemonic [operands] [:comment]
```

- Pola w nawiasach [] są opcjonalne
- Etykieta służy do dwóch celów:
  - Oznacza instrukcje, do których są wykonywane skoki
  - Oznacza identyfikatory zmiennych i stałych, do których można w programie odwoływać się przez nazwę etykiet
- Mnemonik określa rodzaj operacji, np. `add`, `or`
- Operandy (argumenty) oznaczają dane wykorzystywane przez instrukcję
  - W Pentium instrukcje mogą mieć 0, 1, 2 lub 3 operandy

5

Alokacja danych

- Deklaracja zmiennych w języku wysokiego poziomu, np. w języku C:

```
char response
int value
float total
double average_value
```

- Określa

- Wymagany rozmiar pamięci (1 bajt, 2 bajty, ...)
- Nazwę (etykietę) identyfikującą zmienną (`response`, `value`, ...)
- Typ zmiennej (`int`, `char`, ...)
  - Ta sama liczba binarna może być interpretowana w różny sposób, np. 1000 1101 1011 1001 oznacza
    - Liczbe -29255 (signed integer)
    - Liczbe 36281 (unsigned)

Asembler i języki wysokiego poziomu

Niektóre instrukcje języka C można zastąpić pojedynczymi instrukcjami w języku asemblera

Assembly Language	C

<code>inc result
mov size,45
and mask1,128
add marks,10</code>
	<code>result++;
	size = 45;
	mask1 &= 128;
	marks += 10;</code>

2

Program w języku asemblera

- Trzy rodzaje poleceń

- Instrukcje
  - Mówią procesorowi co ma robić
  - Są wykonywane przez CPU, rodzaj instrukcji jest określony przez kod operacji (Opcode)
- Dyrektwy (pseudo-ops)
  - Wskazówki dla komplatora (asemblera) dotyczące procesu tłumaczenia
  - Nie są wykonywane przez CPU, nie generują instrukcji w kodzie wynikowym programu
- Macro
  - Sposób skróconego zapisu grupy instrukcji
  - Technika podobna do podprogramów, ale realizowana na poziomie komplikacji, a nie w trakcie wykonania podprogramu

4

Linia programu asemblera cd.

- Komentarze, zaczynają się od znaku średnika

- Mogą być umieszczone w tej samej linii co instrukcja lub tworzyć osobną linię

- Przykład

```
repeat: inc result ;zwiększM zmienną result o 1
CR equ 0dh ;znak powrotu karetki (CR)
```

- W powyższym przykładzie etykieta `repeat` umożliwia wykonanie skoku do instrukcji `inc`
- Etykieta CR oznacza stałą o nazwie CR i o wartości `0dh` nadanej przez dyrektywę `equ`

6

Alokacja danych cd.

- W języku asemblera do alokacji danych używa się dyrektywy `define`

- Rezerwuje miejsce w pamięci
- Etykietuje miejsce w pamięci
- Inicjalizuje daną

- Dyrektwa `define` nie określa typu danej

- Interpretacja typu danej jest zależna od programu, który operuje na danej

- Dyrektwy `define` są lokalizowane w części `.DATA` programu

- Ogólny format dyrektywy `define`:

```
[var-name] d? init-value [,init-value], ...
```

7

8

Alokacja danych cd.

- Mamy 5 rodzajów dyrektywy **define**:

db definiuj bajt (alokacja 1 bajtu)
dw definiuj słowo (alokacja 2 bajtów)
dd definiuj podwójne słowo (alokacja 4 bajtów)
dq definiuj poczwórne słowo (alokacja 8 bajtów)
dt definiuj 10 bajtów (alokacja 10 bajtów)

- Przykłady:

```
sorted db 'Y'
response db ? ;brak inicjalizacji
value dw 25159
float1 dq 1.234
```

9

Alokacja danych cd.

- Wielokrotna inicjalizacja

- Dyrektywa **DUP** umożliwia nadanie tej samej wartości wielu obiektom (bajtom, słowom, itd.)
- Tablica o nazwie **marks** złożona z 8 słów może być zadeklarowana i wstępnie wyzerowana w następujący sposób:
marks dw 8 DUP (0)

- Przykłady:

```
table dw 10 DUP (?) ;10 słów, bez
 ;inicjalizacji
message db 3 DUP ('Bye!') ;12 bajtów
 ;zainicjowanych jako
 ;'Bye!Bye!Bye!'
name1 db 30 DUP ('?') ;30 bajtów, każdy
 ;zainicjowany jako
 ;znak '?'
```

11

Alokacja danych cd.

- Podczas komplikacji asembler buduje tablicę symboli, w której umieszcza napotkane w programie etykiety, w tym etykiety oznaczające dane

- Przykład:

.DATA	name	offset
value DW 0	value	0
sum DD 0	sum	2
marks DW 10 DUP (?)	marks	6
message DB 'The grade is:', 0	message	26
char1 DB ?	char1	40

13

Alokacja danych cd.

- Dyrektyna **label**

- Jest innym sposobem nadania nazwy danym umieszczonym w pamięci
- Ogólny format:
name label type
- Dostępnych jest pięć typów danych

byte	1 bajt
word	2 bajty
dword	4 bajty
qword	8 bajtów
tword	10 bajtów

15

Alokacja danych cd.

- Wielokrotne definicje mogą być zapisane w postaci skróconej
- Przykład

```
message db 'B'
 db 'Y'
 db 'e'
 db 0dh
 db 0ah
```

można zapisać jako:

```
message db 'B', 'Y', 'e', 0dh, 0ah
```

lub w jeszcze bardziej skróconej postaci:

```
message db 'Bye', 0dh, 0ah
```

10

Alokacja danych cd.

- Dyrektyna **DUP** może być zagnieżdzana

- Przykład

```
stars db 4 DUP(3 DUP ('*'), 2 DUP ('?'), 5 DUP ('!'))
```

rezerwuje 40 bajtów i nadaje im wartość:

```
*****??
```

- Przykład

```
matrix dw 10 DUP (5 DUP (0))
```

- definiuje macierz 10x5 i wstępnie zeruje jej elementy

- tę samą deklarację można zapisać jako:

```
matrix dw 50 DUP (0)
```

12

Alokacja danych cd.

- Rozmiary danych w języku asemblera i odpowiadające im typy danych w języku C

Directive	C data type
DB	char
DW	int, unsigned
DD	float, long
DQ	double
DT	internal intermediate float value

14

Alokacja danych cd.

- Dyrektyna **label**

- Przykład

```
.DATA
```

```
count label word
```

```
Lo_count db 0
```

```
Hi_count db 0
```

```
.CODE
```

```
...
```

```
mov Lo_count,al
```

```
mov Hi_count,cl
```

- count oznacza wartość 16-bitową (dwa bajty)

- Lo_count oznacza mniej znaczący bajt

- Hi_count oznacza bardziej znaczący bajt

16

Adresowanie argumentów

- Adresowanie rejestrowe (register)

- Argumenty znajdują się wewnętrznych rejestrach CPU
- Najbardziej efektywny tryb adresowania

- Przykłady

`mov eax, ebx`

`mov bx, cx`

- Instrukcja `mov`

`mov destination, source`

- Kopiuje dane z `source` do `destination`

Adresowanie argumentów cd.

- Adresowanie natychmiastowe (immediate)

- Argument jest zapisany w instrukcji jako jej część
- Tryb jest efektywny, ponieważ nie jest potrzebny osobny cykl ładowania argumentu
- Używany w przypadku danych o stałej wartości

- Przykład

`mov al, 75`

- Liczba 75 (dziesiętna) jest ładowana do rejestru `al` (8-bitowego)
- Powyższa instrukcja używa trybu rejestrowego do wskazania argumentu docelowego oraz trybu natychmiastowego do wskazania argumentu źródłowego

Adresowanie argumentów cd.

- Adresowanie bezpośrednie (direct)

- Dane znajdują się w segmencie danych
- Adres ma dwa elementy: `segment:offset`
- Ofset w adresowaniu bezpośrednim jest podawany w instrukcji, natomiast wskazanie na segment odbywa się z wykorzystaniem domyślnego rejestru segmentu (`DS`), chyba że w instrukcji zastosowano prefiks zmiany segmentu na inny

- Jeśli w programie używamy etykiet przy dyrektywach `db`, `dw`, `label`, ...

- Asembler oblicza offset na podstawie wartości liczbowej etykiety
- W tym celu wykorzystywana jest tablica symboli

Adresowanie argumentów cd.

- Adresowanie bezpośrednie

- Przykład

`mov al, response`

- Asembler zastępuje symbol `response` przez jego liczbową wartość (offset) z tablicy symboli

`mov table1, 56`

- Założymy, że obiekt `table1` jest zadeklarowany jako `table1 dw 20 DUP (0)`
- Instrukcja `mov` odnosi się w tym przypadku do pierwszego elementu wektora `table1` (elementu o numerze 0)
- W języku C równoważny zapis jest następujący:
`table1[0] = 56`

Adresowanie argumentów cd.

- Adresowanie bezpośrednie – problemy

- Tryb bezpośredni jest wygodny tylko przy adresowaniu prostych zmiennych
- Przy adresowaniu tablic powstają poważne kłopoty
  - Jako przykład warto rozważyć dodawanie elementów tablic
  - Adresowanie bezpośrednie nie nadaje się do użycia w pętlach programowych z iteracyjnie zmienianym wskaźnikiem elementów tablic
- Rozwiążaniem jest zastosowanie adresowania pośredniego (indirect)

Adresowanie argumentów cd.

- Adresowanie pośrednie (indirect)

- Offset jest określony pośrednio, z wykorzystaniem rejestru
- Tryb ten czasem jest nazywany pośrednim rejestrów (register indirect)
- Przy adresowaniu 16-bitowym offset znajduje się w jednym z rejestrów: `bx`, `si` lub `di`
- Przy adresowaniu 32-bitowym offset może znajdować się w dowolnym z 32-bitowych rejestrów GP procesora

- Przykład

`mov ax, [bx]`

- Nawiązanie [] oznacza, że rejestr `bx` zawiera offset, a nie argument

Adresowanie argumentów cd.

- Używając adresowania pośredniego można przetwarzać tablice przy pomocy pętli programowej

- Przykład: sumowanie elementów tablicy

- Załaduj adres początkowy tablicy (czyli offset) do rejestru `bx`
- Powtarzaj następujące czynności w pętli
  - Pobierz element z tablicy używając offsetu z `bx`
  - Wykorzystaj adresowanie pośrednie
  - Dodaj element do bieżącej sumy częściowej
  - Zmień offset w `bx` aby wskazywał kolejny element w tablicy

Adresowanie argumentów cd.

- Ładowanie offsetu do rejestru

- Założymy, że chcemy załadować do `bx` offset tablicy o nazwie `table1`
- Nie możemy zapisać:
`mov bx, table1`
- Dwa sposoby załadowania offsetu do `bx`
  - Z wykorzystaniem dyrektywy `offset`
    - Operacja zostanie wykonana podczas komplikacji
  - Z wykorzystaniem instrukcji `lea` (load effective address)
    - Operacja zostanie wykonana przez CPU w trakcie realizacji programu

Adresowanie argumentów cd.

- Wykorzystanie dyrektywy **offset**

- Poprzedni przykład można rozwiązać pisząc

```
mov bx,offset table1
```

- Wykorzystanie instrukcji **lea**

- Ogólny format instrukcji **lea**

```
lea register,source
```

- Zastosowanie **lea** w poprzednim przykładzie

```
lea bx,table1
```

25

Instrukcje przesyłania danych

- Najważniejsze instrukcje tego typu w asemblerze Pentium to:

- mov** (move) – kopiuj daną
- xchg** (exchange) – zamień ze sobą dwa argumenty
- xlat** (translate) – transluje bajt używając tablicy translacji

- Instrukcja **mov**

- Format
`mov destination,source`
- Kopiuje wartość z **source** do **destination**
- Argument źródłowy **source** pozostaje niezmieniony
- Obydwa argumenty muszą mieć ten sam rozmiar (np. bajt, słowo itp.)
- **Source** i **destination** nie mogą równocześnie oznaczać adresu pamięci
  - Jest to cecha większości instrukcji Pentium
  - Pentium ma specjalne instrukcje, które ułatwiają kopowanie bloków danych z pamięci do pamięci

27

Instrukcje przesyłania danych cd.

- Niejednoznaczność operacji **mov**

- Założymy następującą sekwencję deklaracji:

```
.DATA
table1 dw 20 DUP (0)
status db 7 DUP (1)
```

- W podanej niżej sekwencji instrukcji przesyłania dwie ostatnie są niejednoznaczne:

```
mov bx,offset table1
mov si,offset status
mov [bx],100
mov [si],100
```

- Nie jest jasne, czy asembler ma użyć bajtu czy słowa do reprezentacji liczby 100

29

Instrukcje przesyłania danych cd.

- Instrukcja **xchg**

- Ogólny format

```
xchg operand1,operand2
```

Zamienia wartości argumentów **operand1** i **operand2**

- Przykłady

```
xchg eax,edx
xchg response,cl
xchg total,dx
```

- Bez instrukcji **xchg** operacja zamiany argumentów wymagałaby dwóch instrukcji **mov** i pomocniczego rejestru

Adresowanie argumentów cd.

- Co lepiej zastosować – **offset** czy **lea** ?

- Należy stosować dyrektywę **offset** jeśli jest to możliwe
  - Dyrektywa **offset** wykonuje się podczas komplikacji
  - Instrukcja **lea** wykonuje się w trakcie realizacji programu

- Czasem użycie instrukcji **lea** jest konieczne

- Jeśli dana jest dostępna tylko w trakcie wykonywania programu
    - np. gdy dostęp do danej jest przez indeks podany jako parametr podprogramu

- Możemy zapisać

```
lea bx,table1[si]
```

aby załadować **bx** adresem elementu tablicy **table1**, którego indeks jest podany w rejestrze **si**

- W tym przypadku nie można użyć dyrektywy **offset**

26

Instrukcje przesyłania danych cd.

- W instrukcji **mov** można stosować 5 różnych kombinacji trybów adresowania:

- Tryby te można stosować również we wszystkich innych instrukcjach Pentium z dwoma argumentami

Instruction type	Example
<code>mov register,register</code>	<code>mov DX,CX</code>
<code>mov register,immediate</code>	<code>mov BL,100</code>
<code>mov register,memory</code>	<code>mov BX,count</code>
<code>mov memory,register</code>	<code>mov count,SI</code>
<code>mov memory,immediate</code>	<code>mov count,23</code>

28

Instrukcje przesyłania danych cd.

- Niejednoznaczność instrukcji **mov** z poprzedniego przykładu można usunąć używając dyrektywy **ptr**

- Ostatnie dwie instrukcje **mov** z poprzedniej planszy można zapisać jako:

```
mov word ptr [bx],100
mov byte ptr [si],100
- Słowa word i byte są nazywane specyfikacją typu
```

- Można używać ponadto następujących specyfikacji typu:

- **dword** – dla wartości typu doubleword
- **qword** – dla wartości typu quadword
- **tword** – dla wartości złożonych z 10 bajtów

30

Instrukcje przesyłania danych cd.

- Instrukcja **xchg** jest przydatna przy konwersji 16-bitowych danych między formatami little-endian i big-endian

- Przykład

```
xchg al,ah
```

Zamienia dane w **ax** na przeciwny format endian

- Pentium ma podobną instrukcję **bswap** do konwersji danych 32-bitowych:

```
bswap 32-bit_register
```

Instrukcja **bswap** działa tylko na rejestrach 32-bitowych

31

32

Instrukcje przesyłania danych cd.

- Instrukcja **xlat** transluje bajty
- Format
xlatb
- Przed użyciem instrukcji **xlat** należy:
  - W rejestrze **bx** umieścić adres początkowej tablicy translacji
  - **a1** Musi zawierać indeks do tablicy (indeksowanie zaczyna się od wartości równej 0)
  - Instrukcja **xlat** odczytuje z tablicy translacji bajt wskazany przez indeks i zapisuje go w **a1**
  - Wartość w **a1** zostaje utracona
- Tablica translacji może mieć najwyżej 256 elementów (rejestr **a1** jest 8-bitowy)

33

Instrukcje przesyłania danych cd.

- Przykład działania instrukcji **xlat** – szyfrowanie
  - Cyfry na wejściu: 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
  - Cyfry na wyjściu: 4 6 9 5 0 3 1 8 7 2

```
.DATA
xlat_table db '4695031872'
...
.CODE
mov bx, offset xlat_table
getCh al
sub al, '0' ;konwersja cyfry (ASCII) na indek
xlatb
putCh al
```

34

Instrukcje asemblera - przegląd

- Oprócz omówionych instrukcji przesyłania danych procesor Pentium realizuje wiele innych operacji.
- Najważniejsze grupy operacji w Pentium:
  - Instrukcje arytmetyczne
  - Instrukcje skoków
  - Instrukcje pętli
  - Instrukcje logiczne
  - Instrukcje przesunięć logicznych (shift)
  - Instrukcje przesunięć cyklicznych (rotate)
- W dalszej części wykładu są omówione najważniejsze instrukcje z tych grup, które pozwalają napisać wiele prostych, ale bardzo użytecznych programów w języku asemblera

35

Instrukcje arytmetyczne

- Instrukcje **inc** oraz **dec**
- Format:
inc destination
dec destination
- Działanie
destination = destination +/- 1
- Argument **destination** może być 8-, 16- lub 32-bitowy, w pamięci lub w rejestrze
  - Nie można stosować trybu natymiaistowego
- Przykłady


```
inc bx ; bx = bx + 1
dec value ; value = value - 1
```

36

Instrukcje arytmetyczne cd.

- Instrukcja dodawania **add**
- Format
add destination,source
- Działanie
destination = destination + source
- Przykłady


```
add ebx,eax
add value,35
```
- Użycie **inc eax** jest lepsze niż **add eax,1**
  - Instrukcja **inc** jest krótsza w kodzie binarnym
  - Obydwie instrukcje wykonują się w tym samym czasie

37

Instrukcje arytmetyczne cd.

- Instrukcja odejmowania **sub**
- Format
sub destination,source
- Działanie
destination = destination - source
- Przykłady


```
sub ebx,eax
sub value,35
```
- Użycie **dec eax** jest lepsze niż **sub eax,1**
  - Instrukcja **dec** jest krótsza w kodzie binarnym
  - Obydwie instrukcje wykonują się w tym samym czasie

38

Instrukcje arytmetyczne cd.

- Instrukcja porównania **cmp**
- Format
cmp destination,source
- Działanie
destination - source
  - zarówno **destination** jak i **source** nie ulegają zmianie, CPU wykonuje jedynie wirtualne odejmowanie by porównać argumenty (zbadać relację między nimi: >, =)
- Przykłady


```
cmp ebx,eax
cmp count,100
```
- Instrukcja **cmp** jest używana razem z instrukcjami skoków warunkowych do realizacji rozgałęzień w programie uzależnionych od relacji między argumentami **cmp**

39

Instrukcje skoków

- Skok bezwarunkowy **jmp**
- Format
jmp label
- Działanie
  - CPU przechodzi do realizacji instrukcji oznaczonej etykietą **label**
- Przykład – nieskończona pętla


```
mov eax,1
inc Again:
inc eax
jmp inc Again
mov ebx,eax ; ta instrukcja nigdy się
 ; nie wykona
```

40

Instrukcje skoków cd.

- Skoki warunkowe
- Format
`j<cond> label`
- Działanie
  - CPU przechodzi do realizacji instrukcji oznaczonej etykietą `label` jeśli warunek `<cond>` jest spełniony
- Przykład – testowanie wystąpienia znaku powrotu karetki CR

```

getCh al
cmp al,0dh ; 0dh = ASCII CR
je CR_received
inc cl
...
CR_received:
...
```

41

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

Instrukcje skoków cd.

- Skoki warunkowe mogą również testować stan poszczególnych bitów w rejestrze wskaźników (**eflags**)

```

jz skocz gdy zero (jump if ZF = 1)
jnz skocz gdy nie zero (jump if ZF = 0)
jc skocz gdy przeniesienie (jump if CF = 1)
jnc skocz gdy brak przeniesienia (jump if CF = 0)
```

- Instrukcja `jz` jest synonimem `je`
- Instrukcja `jnz` jest synonimem `jne`

43

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

Instrukcje skoków cd.

- Poprzedni przykład jest równoważny zapisowi

```

mov cx,50 ; licznik pętli = 50
repeat: ; etykieta początku pętli
...
...
dec cx ; dekrementuj licznik
jnz repeat
...
```
- Nieco zaskakujący jest fakt, że para instrukcji `dec` oraz `jnz` wykonuje się szybciej niż instrukcja `loop` z przykładu na poprzedniej planszy

45

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

Instrukcje logiczne cd.

- Przykład – testowanie, czy w rejestrze `al` jest liczba parzysta, czy nieparzysta

```

test al,01h ; testuj najmniej znaczący bit al
jz liczba_parzysta
liczba_nieparzysta:
...
; przetwarzaj przypadek liczby
; nieparzystej
jmp skip
liczba_parzysta:
...
; przetwarzaj przypadek liczby
; parzystej
skip:
...
```

47

Instrukcje skoków cd.

- Wybrane instrukcje skoków warunkowych
  - Argumenty w poprzedzającej instrukcji `cmp` są traktowane jako liczby ze znakiem

<code>je</code>	skocz gdy równe (equal)
<code>jg</code>	skocz gdy większe (greater)
<code>jl</code>	skocz gdy mniejsze (less)
<code>jge</code>	skocz gdy większe lub równe (greater or equal)
<code>jle</code>	skocz gdy mniejsze lub równe (less or equal)
<code>jne</code>	skocz gdy różne (not equal)

42

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

Instrukcje skoków cd.

- Instrukcja pętli `loop`
- Format

```
loop target
```
- Działanie
  - Dekrementuje `cx` i skacze do etykiety `target` jeśli `cx` nie jest zerem
  - Przed wejściem w pętlę do rejestru `cx` należy wpisać liczbę powtórzeń pętli
- Przykład

```

mov cx,50 ; licznik pętli = 50
repeat: ; etykieta początku pętli
...
...
loop repeat ; koniec pętli
...
```

44

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

Instrukcje logiczne

- Format

```

and destination,source
or destination,source
not destination
```
- Działanie
  - Wykonuje odpowiednią operację logiczną na bitach
  - Wynik jest umieszczany w `destination`
- Instrukcja `test` jest odpowiednikiem instrukcji `and`, ale nie niszczy `destination` (podobnie jak `cmp`) tylko testuje argumenty

```
test destination,source
```

46

Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania

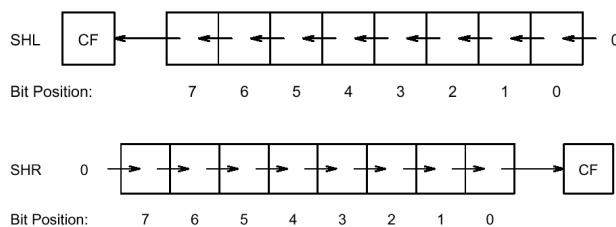
Instrukcje przesunięć logicznych

- Format
  - Przesunięcia w lewo
`shl destination,count`
  - Przesunięcia w prawo
`shr destination,count`
- Działanie
  - Wykonuje przesunięcie argumentu `destination` w lewo lub w prawo o liczbę bitów podaną w `count` lub w rejestrze `cl`
  - Zawartość rejestrów `cl` nie ulega zmianie

48

Instrukcje przesunięć logicznych

- Bit opuszczający przesuwany obiekt trafia do bitu przeniesienia w rejestrze wskaźników
- Na wolną pozycję wprowadzany jest bit równy zero

49

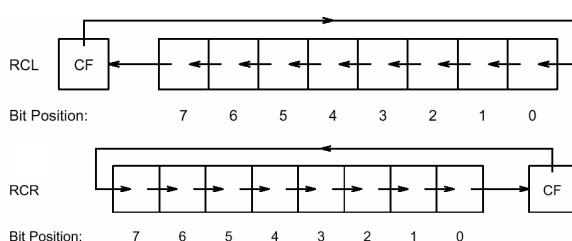
Instrukcje przesunięć cyklicznych

- Dwa typy instrukcji rotate
  - Przesunięcie cykliczne przez bit przeniesienia
    - rcl** (rotate through carry left)
    - rcr** (rotate through carry right)
  - Przesunięcie cykliczne bez bitu przeniesienia
    - rol** (rotate left)
    - ror** (rotate right)
- Format instrukcji **rotate** jest taki sam jak instrukcji **shift**
  - Można stosować natychmiastowy argument **count** lub podawać liczbę pozycji, o które ma nastąpić rotacja używając rejestrów **c1**

51

Instrukcje przesunięć cyklicznych

- Instrukcje przesunięć cyklicznych z udziałem bitu przeniesienia działają według poniższego diagramu:

53

Definiowanie stałych

- Dyrektyna **equ**
- Składnia


```
name equ expression
 - Przypisuje wartość wyrażenia expression stałej o nazwie name
 - Wyrażenie jest obliczane podczas komplikacji
 • Podobne działanie jak #define w języku C
```
- Przykłady


```
NUM_OF_ROWS equ 50
 NUM_OF_COLS equ 10
 ARRAY_SIZE equ NUM_OF_ROWS * NUM_OF_COLS
```
- Można także definiować łańcuchy znaków, np.


```
JUMP equ jmp
```

Instrukcje przesunięć logicznych

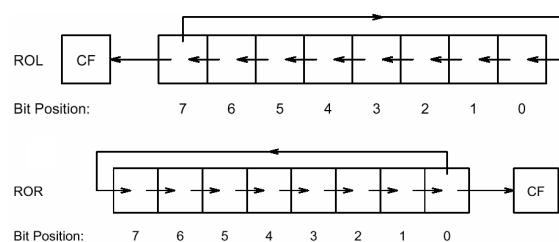
- Liczba **count** jest argumentem natychmiastowym
  - Przykład


```
shl ax,5
```
- Specyfikacja **count** o wartości większej niż 31 jest niedozwolona
  - Jeśli podana liczba **count** jest większa niż 31 instrukcja używa tylko 5 najmniej znaczących bitów **count**
- Wersja instrukcji z użyciem rejestrów **c1** jest przydatna, jeżeli liczba bitów, o które należy przesunąć argument jest znana dopiero w czasie wykonania programu

50

Instrukcje przesunięć cyklicznych

- Instrukcje przesunięć cyklicznych z wyłączeniem bitu przeniesienia działają według poniższego diagramu:

52

Definiowanie stałych

- Asembler przewiduje dwa sposoby definiowania stałych:
  - Dyrektyna **equ**
    - Definicja nie może być zmieniona
    - Można definiować łańcuchy (strings)
  - Dyrektyna **=**
    - Definicja może być zmieniona
    - Nie można definiować łańcuchów
- Definiowanie stałych zamiast podawanie ich w instrukcjach w postaci natychmiastowej ma dwie ważne zalety:
  - Poprawia czytelność programu
  - Ułatwia dokonywanie zmian w programie (wystarczy zmienić definicję i przekompilować program, zamiast zmieniać wszystkie wystąpienia stałych liczbowych)

54

Definiowanie stałych

- Dyrektyna **=**
- Składnia


```
name = expression
 - Działanie podobne działanie jak dla dyrektywy equ
 - Dwie zasadnicze różnice
 • Redefiniowanie jest dozwolone
 count = 0
 ...
 count = 99
 jest legalnym zapisem
```
- Nie można definiować stałych łańcuchów i przeddefiniować słowa kluczowe assemblera lub mnemoniki instrukcji
- Przykład
  - Zapis **JUMP = jmp** jest nielegalny

55

Przykłady programów

- W załączonym pliku programy_asm.pdf znajdują się teksty źródłowe kilku prostych programów napisanych w języku asemblera procesora Pentium:
  - BINCHAR.ASM – konwersja tekstu ASCII na reprezentację binarną
  - HEXI1CHAR.ASM – konwersja tekstu ASCII na kod szesnastkowy
  - HEX2CHAR.ASM – konwersja tekstu ASCII na kod szesnastkowy z wykorzystaniem instrukcji **xlat**
  - TOUPPER.ASM – konwersja małych liter na duże litery przez manipulację znakami
  - ADDIGITS.ASM – sumowanie poszczególnych cyfr w liczbie

57

Podsumowanie

- Linie programu asemblerowego
- Alokacja danych
- Tryby adresowania argumentów
  - rejestrowy, natychmiastowy, bezpośredni, pośredni
- Instrukcje przesyłań danych
- Przegląd najważniejszych instrukcji asemblera Pentium
  - instrukcje arytmetyczne, skoki bezwarunkowe i warunkowe, instrukcje logiczne, przesunięcia logiczne i cykliczne
- Definiowanie stałych
- Przykłady programów

58